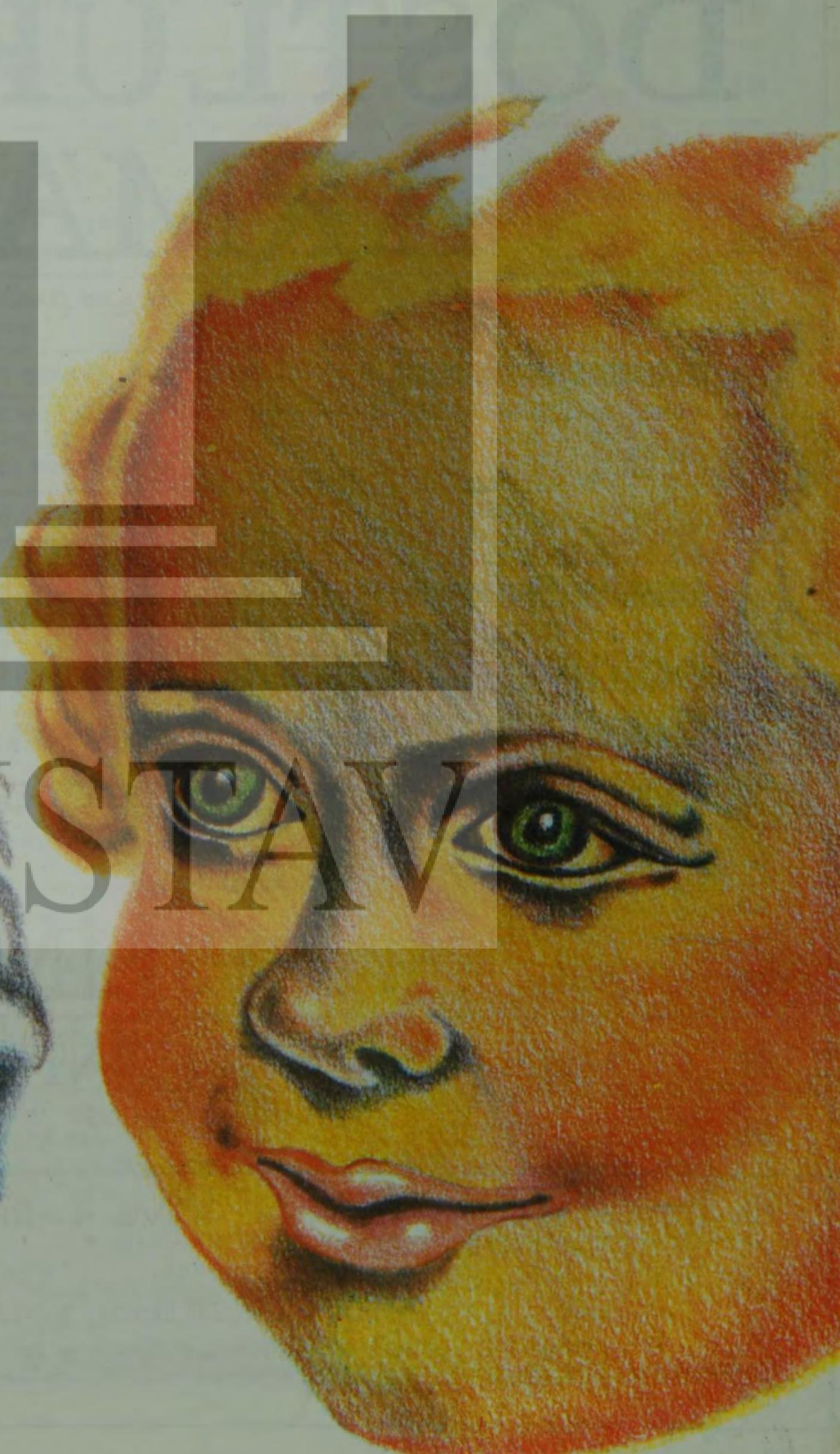

SAVAŞ TUZAĞINDAN BARIŞ ÇAĞINA

EN GÜZEL DOSTLUK ARMAĞANI

BİLİM ve SANAT'ın yıllık aboneleri dergilerini
250 lira yerine 185 liraya
ediniyorlar. Bilim ve Sanat'a abone olun,
dostlarınızı abone yapın. Bilim ve Sanat
aboneliği armağan ederek dostlukları
pekiştirebilir.

5. yılında **BİLİM ve SANAT** aydınlığımız

Bilim ve Sanat'ın 1., 2., 3. ve 4. ciltleri 2000'er liradan
satılmaktadır.

- Abone: Yıllık 2200, altı aylık 1200 liradır. Yurtdışı yıllık 40 DM
- Adres: Sümer sok. 36/1-A Kızılay-Ankara Tel: 30 28 16
Posta Çekti No: 12526-1

BİLİM ve SANAT

Sahibi :
ALİ NAKİ ÖNER

Genel Yayın Yönetmeni
VARLIK ÖZMENEK

Genel Yayın Danışmanı :
GÜNEY GÖNENÇ

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İRFAН AYDIN

TÜSTAV

Yazışma Adresi: Sümer Sk. 36/1-A Kızılay-ANKARA,
Tel: 30 28 16 • Posta Çekti No: 12526 1 • İstanbul Temsilcisi:
Dikma S. ERDEN • İzmir Temsilcisi: **Taner ÜNLÜ**,
Tibaş İshani 5/506 Konak, Tel: 14 86 08 • İsveç Temsilcisi:
Gürhan UÇKAN, Box 38 045, 10084 Stockholm •
F. Almanya Temsilcisi: Duran TAŞTAN, Franken Str. 47
4040 Neuss • Dizgi: **DEMA**, Telefon: 30 06 44
Film: **REPROMAT**, Tel: 34 33 50 • Baskı: **SANEM Matbaacılık A.Ş.** • Dağıtım: **ETKİN**, Tel: 527 60 11 (ist.) •
Abone: Yıllık 2200, Altı Aylık 1200 TL / Avrupa Yıllık 40
DM, ABD (Uçakla) 30 Dolar, Avustralya 35 Avust. Dolan

SAVAŞ TUZAĞINDAN BARIŞ ÇAĞINA

Bilim ve Sanat

SANAT EĞİTİMİNİN YİGSALLAŞMASI VE SANATIN
DEMOKRATİKLEŞMESİ

Aziz Nesin

DARWİN OLAYI - BU NE TELAŞ?
Rüştü Şahin

PİŞMANLIK YASA TASAHİSİ VE ANAYASA
Güney Dinç

8 MAYIS - YALTA'YA TAMAM MI, DEVAM MI?
Sargut Şolçün

SAVAŞ
Afşar Timuçin

ERNST HIRSCH'IN ARDINDAN
Nurkut İnan

NAZİZM VE BİLİM ADamları
Güney Gönenç

İRAN-IRAK SAVAŞI
Hasan Esat Işık

II. DÜNYA SAVAŞI VE İSVEÇ'İN TARAFSIZLIK POLİTİKASI
Gürhan Uçkan

FOTOĞRAFLARLA SAVAŞ GERÇEĞİ
Rıza Arat

ANKET SONUÇLARI -II- GENEL İSTEK: BİLİMİN İŞİĞİ

EMİL CARLEBACH: "KENDİMİZİ HİÇBİR ZAMAN NAZİLERİN KURBANI
OLARAK GÖRMEDİK"

Söyleşi: Mehmet Ünal

SAVAŞ FENOMENİ
Şahin Yenişehirlioğlu

ABD-YILDIZLAR SAVAŞI VE SOSYAL FELAKET
Kaya Umut

ŞARKI SÖYLEYEN YARINLARI HAZIRLAYANLAR
Yusuf Şanlı

SİNEMACILARIN DUÇE'YE YANITI: YENİ GERÇEKÇİLİK
Erkut Tannseven

BARIŞ BİLİNCİYLE SABAHA ERMEK
Nergis Algün

BİR SINEMA HAFTASI VE İKİ FİLM
Tuğrul Inal

MAYIS FILMLERİ
Haldun Armağan

TEKNOLOJİ VE SANAYİDE ÇAĞDAŞLAŞMA
Rauf Nasuhoğlu

SENDİKA TEKELCİLİĞİ ve TÜRK-İŞ
Sabahattin Şen

GENÇLİK YILINDA, İŞÇİ GENÇLİK-İŞ KAZALARI
İsmail Akman

KİTAPLAR
Server Tanilli-İlber Ortayı
KARİKATÜRLER
Nezih Danyal, Ferruh Doğan, Hatay Dumluşpınar Tan Oral

4

5

8

9

10

14

16

18

21

22

25

26

28

30

33

36

40

42

44

45

46

48

49

50

SAVAŞ TUZAĞINDAN BARIŞ ÇAĞINA

“... Ve tek bir sözcüğün gücü ile
Yeniden başlatıyorum yaşamımı
Doğdum seni bilmeye
Ve adını vermeye
Özgürlük ...”

Paul Eluard

O fotoğrafları mutlaka anımsayacağınız. Viraneye dönmüş kentler, toplama kamplarında insanlıkten çıkarılmış insanlar, nazi askerlerinin silahları karşısında ellerini kaldırarak teslim oldukları anlatmaya çalışan çocuklar, sivil-asker binlerce kişinin gömüldüğü toplu mezarlar, asırlarca can veren kadınlar...

Bunlar bugün bizler için tüyler ürperten birer fotoğrafır; ama o insanlar için dehşet verici bir gerçegin ta kendisidir.

2. Dünya Savaşı'ndan söz ediyoruz. Dünya nüfusunun dörtte üçünün katıldığı, 50 milyondan fazla insanın can verdiği, insanlık tarihinin en büyük felâketi... Eğer felâketler çagi kapatıp, barış ve mutluluk çağını başlatmak istiyorsak, bu manzara ve onu yaratılanlar belleklerden hiç silinmeyecek biçimde kazınmalıdır.

Demokratik ittifakin, bu büyük felaketin yaratıcısı Alman faşizmine karşı kazandığı zafer 40 yaşına, yani olgun bir insan yaşına ulaşırken karşımıza birbirileyle çelişen iki süreç çökmaktadır. Bir yanda 40 yaşına ulaşan barış dönemi vardır. Savaşlardan başını kaldırılmış insanoğlu için dünya barışını 40 yaşına erdirmek övünülecek bir başarıdır. Ama diğer yanda, aynı insanoğlu benzeri görülmemiş bir silahlanma sürecinin tanığıdır. Görünen, gezegenimizin bugüne kadar kaydetmediği vahşette toplu bir cinayetin hazırlığıdır. Yeryüzünde birikmiş olan patlayıcı madde miktarı, bırakalım 2. Dünya Savaşı'nı, şimdide dek yapılmış tüm savaşlarda kullanılmış patlayıcı maddelerin toplamından 5000 kat fazladır. Bu silahlar elbette depoları süslemek için değil, bir gün kullanılmak üzere yapılmıştır. Kisacası, olası bir nükleer savaşı tanımlamak için "felâket" sözcüğü artık yeterli değildir. Bu savaş, gezegenimizin, insanoğlunun tüm biriminin ve insanların kendisinin sonu olacaktır.

Barış kalıcı kılınmak için, yaşamakta olduğumuz bu iki gelişik süreci bir arada değerlendirmek zorundayız. Birbiri üstüne yiğilmiş nükleer savaş başlıklarına gözlerimizi kapatmak bizi kör bir iyimserliğin dehлиzine tıkacaktır. Yaşanan barış sürecini, barış sürekli kılma çabalarını görmemek ise kopkoyu bir karamsarlığı sürükleyecektir.

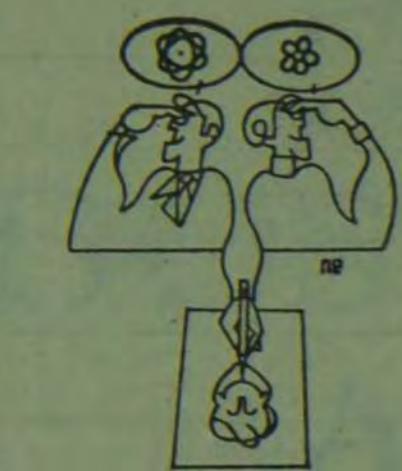
Savaş çağını kapatıp, barış çağını başlatmak, bilinçli ve mücadeleci bir iyimserliğin ürünü olacaktır. İnsana, insanlığın tüm olumlu biriminin sahibi olan bu bilinçli iyimserlik, savaş kışkırtıcılığını olduğu kadar, karamsarlığın kopkoyu bulutlarını da dağıtmak zorundadır. Bilimin aydınlattığı tarih bilinci, savaşın ve savaşı yaratılan koşulların yenilmesinin mümkün olduğunu göstermektedir.

Oysa telkin edilen karamsarlık az değildir. Bunun küçük bir örneği, bugüne dek bir kumcu titizliğiyle tarihi yaşamaya çalışmış ve bunda başarı göstermiş olan Turing ve Otomotiv Kurumu Başkanı Çelik Gülersoy'un karamsarlığıdır. Övgüye lâyık çalışmalar yapan Gülersoy, bir moda dergisiyle yaptığı söyleşide, barış konusunda iki büyük devlet tarafından söyleyenleri "palavra" olarak nitelendiriyor ve kendisinin "kadeci" olduğunu, savaşın da er geç çıkıp geleceğini anlatıyor.

Yaşamı güzelleştirmek ve kalıcı kılınmaya uğraşmak ile savaş kaçınılmaz görmek birbirile ne denli taban tabana karışır şeyler. Yaptığı işe saygıları olan hiçbir insanın, hiçbir insanseverin savaşa kaçınılmaz görüp, bu tehlkiye karşı parmağı oynatmaya yanaşmaması düşünulemez. Böyle bir şey en basta insanoğlu'nun doğasına akyarı olur. "Palavra"yı gerçekte ayırmak da gene insanoğluna özgü bir beceridir. Bu beceriye sahip milyonlarca insan, binlerce bilim ve sanat adamı var. Fizik, kimya, psikoloji ve tip dallarında Nobel ödülünü kazanmış 111 bilim adamının nükleer bir savaş tehlikesine karşı aktif bir tutum alması bunun usak, bir göstergesi...

O hâlde iyimserliğin kaynakları, insanoğlunun kendisine ve yaşamına olan saygı ve inancında aranmalıdır. Değişik görüş ve inançlardan milyonlarca insan, öncelikle nükleer silahların dondurulması, giderek karşılıklı olarak azaltılıp yok edilmesi ve silahsızlanma sürecinin konvansiyonel silahları da kapsaması gibi talepleri savunurken gerçegin ve sağduyunun sesini dile getiriyorlar.

Dünyada ve ülkemizde, barış için mücadele eden, kahir çeken milyonlarca insan, bir barış çağını gerçekleştirmek gibi insansever bir misyonu üstlenmişlerdir. Insanoğlu bu gerçek insanseverlere ve yurtseverlere çok şey borçludur.

Sanat Eğitiminin Yiğinsallaşması ve Sanatın Demokratikleşmesi

Aziz Nesin

Bir toplumsal kültür kurumu olan sanatın varolabilmesi için, bilindiği üzere, şu üç ögenin bir araya gelip bütünselmesi ve aralarında sanatsal ilişkinin kurulması gereklidir:

1. Sanatçı
2. Sanatçının ürünü
3. Sanatçının ürünü aracıyla seslendiği kişiler (izleyiciler)

Bu üç ögeden biri eksik olursa ya da üçü arasında sanatsal ilişki kurulamazsa sanat olayı varolamaz. Örneğin, Kafka, birtakım yazılarının yemyeşlemeden yokedilmesini vasiyet etmiştir.

Bu vasiyetine uyulup o yapıtları yakılmış olsaydı, yazar olarak bugünkü Kafka olmayacağındır. Bir de kendimizden örnek verelim. Cumhuriyetimizin ellinci yıldönümü dolayısıyla İstanbul'un kimi işlek caddelerine yonutlar dikilmiştir. Sözkonusu yonutlardan birinin önden geçen iki kişinin konuşmasına tanık olmuşum:

- Bu güzel caddeye şu briketler yığılır mı hiç!
- Hiç olmazsa şu duvarın dibine bir yere filan yiğsalardı.

Sanatın oluşması için, yonut ve izleyici olarak üç öğe de varken, bir

Nejîh Danyal

modern yonutu üstüste konuşmuş briket yiğimi sanan bu insanlara göre, yonutla izleyici arasında sanatsal ilişki kurulmadığı için, sanat varolamış. Önünden geçen bütün insanlar o yonutun üstüste yiğilmiş briketler yiğini olduğunu sansalardı, ordaki yonut ne denli üst düzeyde bir sanat yapıtı olursa olsun, bir sanat yapıtı olarak varsayılamayacaktı.

Başa bir örnek: Burhaniye ile Ayvalık arasında yol üzerindeki bir büyük köyün alanında bir Atatürk yonutu görmüştüm. Atatürk yonutundaki giysi, nefti renkli yağlıboyaya boyalı olduğu için ilgimi çekmişti. Bu yonut, o köyden yetenekli bir kalaycının yaptığını, Atatürk yonutundaki giysisinin mevsime uygun olarak, yazın beyaz, güzün nefti ve kışında koyuren yağlı boyaya boyadığını öğrendim. O yapıtı görenler, bunun bir Atatürk yonut olduğunu elbet anlıyorlardı. Böylece, yonutçu kalaycı olan sanatçı, boyalı yonut olan yonutla aracılığıyla ordaki insanlara seslenebiliyordu. Yapıtı, kimilerince ne denli düzeyiz ve beğeniz sayılırsa sayılsın, seslendiği insanlarla (izleyicilerle) arasındaki sanatsal ilişki kurulmuş oluyordu.

Sözkonusu köydeki yağlıboyaya boyanmış Atatürk yonutu, İstanbul'un bir işlek caddesine konulmuş ve kimilerinin briket yiğini sandığı yonutun yerine konulamaz elbet. Bunun tersini yapmak da olağanüstüdür. Çünkü bir sanat yapıtlının biçimini, içeriğini, niteliğini ve özelliklerini ve beşenin düzeyini belirleyen, yaratıcıları olan sanatçıdan daha çok, yapıtlın seslendiği izleyici kişilerdir. Her sanat yapıtlının değeri, doğrudan yada dolaylı yolla, ama zorunlu olarak seslenebildiği kişilere, onların beşenin düzeylerine göre belirlenir. Bu, herseyden önce, bir ekonomik sorun olarak da böyledir. Bir sanat yapıtı, ister kimi toplum düzeylerinde olduğu gibi bir mal sayılsın, ister bir sanatsal yaratıcı ürünü sayılsın, o yapıtları elbet alıcıları yada izleyicileri kendi beşenin düzeylerine göre değerlendireceklerdir.

Bir sanat yapıtlının seslendiği kişilerde değerlendirilip belirlenmesi, salt izleyiciler açısından bir ekonomik sorun değil, ayrıca sanatçının yapıtlıyla varolabilmesi için de zorunludur. Çünkü her sanatçı, ancak yapıtlını değerlendirenlerce, beşenlerce, onu anlayıp sevenlerce sanatçı olarak vardır.

Sanat yapıtlarının izleyicilere belli被打的, değerlendirildiğini çok somut olarak gösteren üç önemli olay yaşamaktayız:

- 1- Mobilya mağazaları
- 2- Sanat galerileri
- 3- Ansiklopedi yayınları

Otuz-kırk yıl önceki ülkemizin

en kalabalık sanat merkezi İstanbul'da tek sanat galerisini bile yaşamak olanaksızdı. Adalet Cimcoz bütün yetenek ve çabalarına karşın Maya Galerisini yaşamamıştı. Ondan beş-on yıl sonra açılan Beyoğlu'ndaki o olağanüstü güzel Galeri-I de ne yazık ki yaşamadı. Otuz yıldan bu yana, İstanbul ve Ankara'da durmadan sanat galerileri açılmaktadır. İstanbul'daki sanat galerileri kırk bulmuştur. Resim fiyatları, kırk yıl öncesi için düşlenmeyecek düzeyde yükselmiş, resim satışları da artmıştır. Bu çok olumlu sanat olayının başka bir olayla koştur gelişliğini gözden kaçırmanın gerekir: Mobilya fabrikalarının ve mağazalarının artması...

İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerde son otuz yıldan bu yana mobilya mağazalarının artışı çok dikkat çekicidir. Gittikçe artan mobilya mağazaları İstanbul kentine sığışamayıp Kadıköy'den Tuzla'ya doğru Anadoluya ve Topkapı'dan Çekmece'ye doğru Trakya'ya, yol boyunca sağlı sollu, koca koca görkemli ve kat yapımları taşımıştır.

Mobilya mağazalarıyla resim galerilerinin ve mobilya satışlarıyla resim satışlarının doğru orantılı olmasının elbet bir anlama vardır.

Mobilya mağazaları, arkasından hemen resim galerileri ve hemen ardından alabildiğine artan ansiklopedi yarınları... Cumhuriyet'in ilk yıllarında Cumhuriyet gazetesinin (Zekeriya Sertel'in) yayımlamış olduğu Hayat Ansiklopedisi, Türkiye'nin tek ansiklopedisi idi ve bir kültür olayydı. Ondan sonra Türkiye, yıllarca ansiklopedisiz yaşamıştır. Ama nasıl

mobilya satışları resim satışlarını hızlandırmışsa, bu ikisi de ansiklopedi gereksinmesini doğurmıştır. Son on yıldan bu yana, kimisi telif, kimisi çeviri olmak üzere yayımlanan ansiklopedilerin sayısı otuzu geçmiştir. Buca alici için -çoğunluğu için- ansiklopedi nedir? Gerektiğinde, konuklar birden bastırıldığı, yemek yapılamadığında yalancı dolma konservesi, patlıcan konservesi neye, ansiklopediler de tipki öyle, gerektiğinde sayfaları açılacak olan bilgi konserveleştiridir. Bilgi konservesi ansiklopediler, kafanın güvencesidir.

Cumhuriyet'ten bu yana geliştirilmeye, hatta varedilmeye çalışılan kentligillerin (X) (burjuvalar), ilk kuşak olmanın yarı insan yarı balığa benzer garipliğiyle, yarı köylü yarı kentli, yarı ağa yarı bey kırmalığıyla, yani bütün kabasabalarını, görmemişlikleri ve görgüsüzlikleriyle o mobilya mağazalarındaki 16. Lui taklidi mobilyaların boyalarını küçük bulup, on numara daha büyüğü olsun diye 26. Lui boyunda mobilya almaya kalkmaları bir zamanların gülmece konuları olmuştu. Gelişen iletişim araçları (fotoğraflar, sinema, TV, radyo, yazılı ve özellikle renkli basın) kentligilere bitti ve kentligillerin mobilya almalarını, mobilya alımı resim alımı, resim alımı da ansiklopedi alımı hızlandırdı. Elbet yatak odası, yemek salonu, oturma salonu takımlarına uygun resimleri de satın alacaklardı. Yine aynı dönemde -Türk kentligillerin ilk kuşağı dönemi olan 50'li yıllarda- mobilya olarak evlere kitaplıklar da girince, ciltli ve gömlekli kapaklarına parlak resimler basılmış kitapların satışı da artmaya başladı.

Dünyanın en eski korsanlarının, ilk haydutlarının, amansız soyguncu ve insafsız yağmacılarının torunlarının torunları oldukları için, kuşaktan kuşağa süzüle süzüle, seçkinleşse seçkinleşse bugün dünyanın en incelikli, beğenileri en yüksek düzeyde ve sanatta uzmanlaşmış soyuları gibi, bizim gecikmiş kentligillerin ilk ya da ikinci kuşağı olan bu kabasabaların, bu görmemişlerin, bu sonradan görmelein torunları da -yaşamları elverirse- elbette günün birinde incelecek ve seçkinleşeceklerdir. İşte o zaman çok daha değerli ve beğenili sanat yapıtlarını gereksineceklerdir.

1950 yılından günümüze dek gitmekle artarak, mobilya fabrika ve mağazalarının, sanat galeri ve resim satışlarının, ansiklopedi yayınlarının coğalması, gecikmiş Türk kentligillerinin artık oluştuğunu gösteren birbirine bağlı üç belirtidir.

Her toplumsal kurumu olduğu gibi, bilindiği üzere, sanatı da, toplumsal üretim biçimini ve ilişkileri belirler. Bu nedenle de sanatın sınıfal niteliği vardır. Yukarda sunduğum örneklerde sanatın sınıfallığı açıkça ortaya çıkmaktadır.

Eğemen sınıf, sınıfal eğemenliğini sürdürbilmek için, ancak kendi sınıfının ideolojisi doğrultusunda ve kendi beğenisi düzeyinde olan sanata pazar açarak yaşama hakkı ve özgürlük tanır. Sanatçı, eğemen sınıf ideolojisiyle bütünleşirse ürünlerine pazar bulur, hatta nimetler ve ihsanlarla ödüllendirilir. Her dönemde değilse bile kimi dönemlerde sanatın her dalaında eğemen sınıf ideolojisiyle bütünleşmiş sanatçılar bulunur. Örneğin yazın alanında, Abdülhak Hamid, Yahya Kemal Beyath, Ruşen Eşref Ünaydin, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Enis Behiç Koryük ve daha birçok yazarlar, -yatıplarının sanatsal değerleri biyana- eğemen sınıf ideolojisiyle bütünleşikleri ve o doğrultuya girdikleri için büyük olacak Türk devletini yabançı ülkelerde temsil görev ve güvenini kazanmışlardır. Yine yazarlık değerleri biyana, Hüseyin Rahmi Gürpinar, Ahmet Rasim, Falih Rıfkı Atay, Orhan Seyfi Orhon, Faruk Nafiz Çambılbel, Yusuf Ziya Ortaç, Behçet Kemal Çağlar, Ahmet Muhîp Diranás ve daha birçokları eğemen sınıf ideolojisini benimsemiş oldukları, hiç değilse o ideolojiyle ters düşmedikleri için, milletvekili olabilmışlardır.

İster sağcı, ister solcu olsun, eğemen sınıf ideolojisile bağıdaşamayan yazar ve şairlerse, örneğin Tevfik Fikret, Mehmet Akif Ersoy(xx), Nazım Hikmet vb.ları her türlü eğemen sınıf ödüllendirilmelerinden uzak kalmışlardır.

Bir sonraki yazıcı kuşaksa, büyük olacak yada milletvekili olmak söyle

dursun, eğemen sınıf ideolojisile ters düşükleri için, cezaevlerinde, sürgülerde, davalar ve koğuşmalar yada işsizlikle baskı altında tutulmuşlardır. Bu baskı yazın ve resim alanında açıkça görülmüştür. Daha 1960 yılına dek, resim sergileri polisin, kumarhanelerden daha çok baskın verdiği yerlerdi. Pek çok ressamımız, resimlerinde çizgi yada renklerin polisçe şu ya da bu simgeye benzetilmesi ve kendilerince bitakim andırmalar yüzünden koğuştmaya uğramışlardır. Örneğin yayımlamakta olduğum "Baştan" adlı bir dergide basılmış olan ressam Kemal Sönmezler'in yaptığı, kucağında çocuğunu taşıyan bir kadın resminde, kadının dudağı '3' sayısına benzetildiği için Ağır Ceza Mahkemesinde yargılanmıştır ve ancak dördüncü duruşmada, resimdeki kadının dudağının üç benzetilmesinin neden suç sayıldığını öğrenebilmiştir. -Yargıcı, İsmail Hakkı Ketenoglu'ydu- resimdeki kadın dudağının üç sayısına benzetilmesi, Üçüncü Enternasyonal'ı andırttığı iddia ediliyor. Böyle olduğu siyasi polisin ve ayrıca bilirkişinin yazanağında açıklanmıştır.

Şimdi Devlet Resim ve Heykel müzelerinde ve galerilerde değerli resimleri bulunan -hemen hepsi ölü-Güzel Sanatlar Akademisi'nin kimi ressam hocaları, öğrencilerinin sergilerine polisçe bilirkişi atamıyor ve mahkemeler için öğrencileri aleyhine yazanak düzenliyorlardı. 27 Mayıs 1960 askeri yönetiminin cezaevine attığı iki gazeteci biriydim. (Öteki de milletvekili İhsan Ada) Biz cezaevindeyken, resim sergisi açmış olan dört ressim tutuklanıp cezaevine sokulmuştu. (Marta Tözge, Avni Mehmedoğlu, Kemal)

Bu baskilar kimi sanatçılar ıstırabileceklerini göstermiştir. Soyadlarını değiştiren yada hiç kullanmayan yazarlar ve şairler olduğu gibi, büsbütün susanlar yada yön değiştirilenler de olmuştur. Resimde soyutun hızlığı dönemi, kimire ressamlar gerçekçilikten soyut resme sağlamışlar, resimleri ve yazılarıyla soyut resmi savunmuşlar ve kuramsal gerçekçeler bulmuşlardır. Buñlardan kimisi, oldukça demokratik buldukları koşulla yeniden gerçekçi resme dönmüştürler.

Yazın alanında varoluşculuk ve similere göre Yapısalcık vb. yenilikçi akımlar, baskı dönemlerinde yazıcıların korunağı olmuştur. Şirde Garip, daha sonra da ikinci Yeni akımının siyasal baskının çok arttığı döneme düşmesi rastlantı değildir.

Her eğemen sınıf, doğal olarak kendi sınıfal ideolojisile doğrultusunda sanatçı yetiştirmek için sanat eğitiminin kendi beğenisine uygun üretilmesini isteyecektir. Böyle olunca da, Is-

tanbul'un işlek bir caddesindeki yoğunlu kimilerimiz yılripsiz biriketler sunacak, kimimiz üstündeki giysi mevsime göre boyanan Atatürk yonunu beğenicektir ve Tophane'de İş ve İnce Bulma Kurumunun öntündeki alanın dikilen işci yönetimünün kollarını yine işçiler kırarak işci yönetimini kol-suz bırakarak işci amiti yerine bugünkü sanat eğitimiminin sakallığını gösteren bir kolsuz işci amiti koymus ola-eaklardır. (Sonradan bu yönetim kırık kohi yerine eklenerek takılmıştır.)

Yine Cumhuriyet'in ellinci yıl nedeniyle bir alanın konulan kadın yontusu, ciplaklılığı yüzünden yönetmenlerin utanma duygularını incittiği için yerinden kaldırılarak parçalanmaktadır.

Sartre'in bir sözünü anımsıyorum. Anlam olarak söyleydi: "İnsanların yalnızca dolaştığı bir ülkede yazarnı görevi roman yazmak değil, ayakkabı, yapmaktadır." Bellegimde kaldığına göre aşağı yukarı söylemiş Sartre. Besbelli, Sartre, bir doğruya, vurgulamak için aşırı abartarak, dile getiriyor. Hiç kuşkusuz yalnızaklar var diye yazar yada ressam ayakkabı yapmayacak ama, o yalnızaklara, yaratacağı yapıtların, nasıl sesleneceğini, ne söyleyeceğini de düşününecek.

Türkiye'de sanat eğitimi, eğemen sınıfın ideolojisi doğrultusunda olmak koşuluyla, salt sanatçının yetiştirilmesi, eğitimi ve öğretimi olarak anlaşılmaktadır. Böyle yetiştirilen sanatçılar da, eğemen sınıfın beğenisi seslenen yapıtlar üretmeyecektir ki, yapıtları pazar bulsun da yaşayabilse de. Sanat eğitimi denilince anlaşılan, sanat meslek okulları, akademi, üniversitelerdeki sanat eğitim bölgeleri, sanat işleri gibi sanatçı yetiştiren eğitim kurumlarıdır. Oysa ne denli çok ve değerli sanatçı yetiştirlirse yetiştirlsin, ne denli çok ve değerli sanat yapıtı yaratırsa yaratılsın, sanatın sesleneceği kişiler (izleyiciler) olmadıkça, sanatçı-yaptı-izleyici arasında bütünlüğe olmadıkça, sanatsal ilişki kurulmadıkça, sanat olayı olmaz.

Sanatçı eğitilip yetiştirildiği, ama sanatın sesleneceği insanların eğitilip yetiştirilemediği için, günümüzde sanatçı, örneğin lokantacı, otelci, memur, ya da başka görevliler gibi toplumun gereksindığı bir insan değil, kendisini zorla topluma benimsitmeye çabaya, ama eğemen sınıfın beğenisi kazanan, halka yabançı bir insanıdır. Bu yüzünden ki, eski Güzel Sanatlar Akademisi'ni (şimdiki Mimar Sinan Üniversitesi) yada benzeri sanat eğitimi kurumlarından çıkışlı yönetimlerin üçte ikisi, mimarların yarısı, yaşamalarını kazanabilmek için, eğitimlerinin dışında işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Yazıcı yazarların durumu çok daha acıklıdır. 50 milyonluk

Türkiye'de töpü toplamı salt yazıcı-halkı gecinebilen on yazar ya var, ya yoktur. Yazarlar da içinde, günümüzde sanatçılar, toplum, sanatkarlığı pekişindiği için değil, zorluklarıyla ve yayalar olarak sanatkarlığını sürdürmektedirler.

Sanatın, toplumun özdeksel gereksinimi olması için, salt sanatçı eğitip yetiştirmenin yeterli olmadığı açıklanır. Bunun için sanat eğitiminin yaygınlaşması gerektiği ortaya çıkar. Yani, özgüre yaratılacak sanat türlerinin halkın beğenisine seslenebilmesi, halkın bu beğenisi düzeyine göre eğitilmesi, sanat etkinliklerinin halkın malı olması gereklidir, buna sanatın demokratikleşmesi diyoruz.

Sanat eğitiminin içeriğini, sanatın ne ve niçin olduğu belirler. Önce sanat gerçekten bütün insanlara gerekli midir? Toplumsal bir gereksinme midir? Yoksa eğemen sınıfı oluşturucuların üstünlik duygularını doyulayan bir araç mıdır?

Sanatın demokratlaşması için, sanatın neye yaradığını, niçin gerekli olduğunu bilmemiz gereklidir. Ne var ki, sanatın neye yaradığını, niçin gerekli olduğunu düşünmemiz yada bilmemiz, hiçbir biçimde sanatçının işine karışmak, yaratma ve üretme özgürlüğünü sınırlamak diye yorumlanmalıdır.

Sanat nedir ve niçindir sorusuna şu yanıtları veriyoruz:

1- Sanat, herseyden önce, yaşamımızı kolaylaştırır (kolaylaşmalıdır), değerlendirir (değerlendirmeli), güzelleştirir (güzelleştirmeli).

2- Sanat, yaşamakta olan gerçekliği, yaşamayı istenen gerçeklige dönüştürmek çabası ve savaşımızdır. Bunun için de sanatçı, yapıtlarıyla ve bütün etkinlikleriyle, kendisini ve kendisiyle birlikte çevresini, toplumunu ve dünyayı güzelleştirmek için değiştirmek ister. Seslenen kişiye bire deyişme ve değiştirmeye istek ve bilincini vermeye, özlemi duyurmaya çalışır.

Üretim ilişkileri demokratikleşmedikçe salt sanatın demokratlaşması olası değilse de, Türkiye'de bugün sanat eğitiminin amacı hiç değilse böyle bir bilinci yaratma yolunda olmalıdır kanısındayım.

(x) "Burjuva" yerine "kentsoylu" denilmeli uygun bulmuyorum. Çünkü, burjuvalığın soylu ve soylulukla hiçbir ilişkisi yoktur. Türkçemizde yaygın "gil" sözcüğünü son ek olarak kullanıp burjuva yerine "kentlig" demek bana daha doğru geliyor.

(xx) Mehmet Akif Ersoy, ölümünden çok sonraları, günümüz iktidarının ideolojisile bağdaşan bir insan değil, kendisini zorla topluma benimsitmeye çabaya, ama eğemen sınıfın beğenisi kazanan, halka yabançı bir insanıdır. Bu yüzünden ki, eski Güzel Sanatlar Akademisi'ni (şimdiki Mimar Sinan Üniversitesi) yada benzeri sanat eğitimi kurumlarından çıkışlı yönetimlerin üçte ikisi, mimarların yarısı, yaşamalarını kazanabilmek için, eğitimlerinin dışında işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır. Yazıcı yazarların durumu çok daha acıklıdır.

Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığıncı Darwin'in evrim teorisini (kuramı) ile ilgili olarak bir rapor hazırlamış ve bu raporun özeti çeşitli kuruluşlara göndererek görüş istenmiştir. Başka bir deyişle Darwin'in evrim kuramı tartışmaya açılmıştır; daha doğrusu bu kuramın "yok sayılması" için kapı resmen aralanmıştır.

Ancak, adı geçen rapor özetinin sunu yazısında da belirtildiği gibi, şimdiye dek "120 yıl" geçmiş olmasına rağmen, karşı bir kuram geliştirmemiştir. Böyle bir kuram geliştirilemediğine göre mevcut kuramı tartışmaya açmanın amacı nedir? 1800'leri çotan gerilerde bırakmadık mı? Darwin kuramını çürütmeye çalışan bu raporun sunu bölümune yazık kendisiyle iletişime düşüyor ve bu iletişime de kuram yerini yeniden sağlamıştır. Şöyleki: Darwin'in evrim kuramı da örneğin Einstein'in izafiyet (görelilik kuramı gibi bir kuramdır) de gişip genişleyebilir. Hicbir gerçek bilim adamı bu kuramın "kanun" olduğunu birtmez ve belirtmemiştir.

Kuramı çürütmeye çalışan "red" yazılarının miktarının kuramı ispatla maya, savunmaya çalışan ya zılardan çok daha fazla olma si kuramı geçersiz kılmaz. Tam tersine bu olsa kuramın ne kadar sağlam temellere oturtulmuş olduğunu gösterir, çünkü, eğer kuram bu kadar sağlam temellere oturtulmamış olsaydı bir-iki araştırma ile hemen cecik çürütlebilirdi.

Yine raporun sunu yazısında "mukabil teori geliştirme çalışmaları ve münakaşaları devam etmektedir" deniliv. Halen karsıt bir kuram geliştirilmemiş olduğuna göre niçin teklisliyoruz ve bu kurama salırmaya kalkışıyoruz? Yoksa gerçeklerden mi korkuyoruz? Korkmamiza hiç gerek yoktur. Darwin "insanlar maymunlardan türemiştir" dememiştir. Bu, Darwin'i okumayan, okuyamayan veya okuyup da başka emeller peşinde olanların çoğu zaman kasıtlı olarak veya bilmeyerek yazdıklarından ibarettir. Darwin sadece insanların da diğer hayvanlar gibi bir evrime tabi olduklarına ve dolayısıyla insanlarla maymunların aynı kökenden kaynaklandıklarına, yani akraba oldukla-

Darwin Olayı

Bu Ne Telaş?

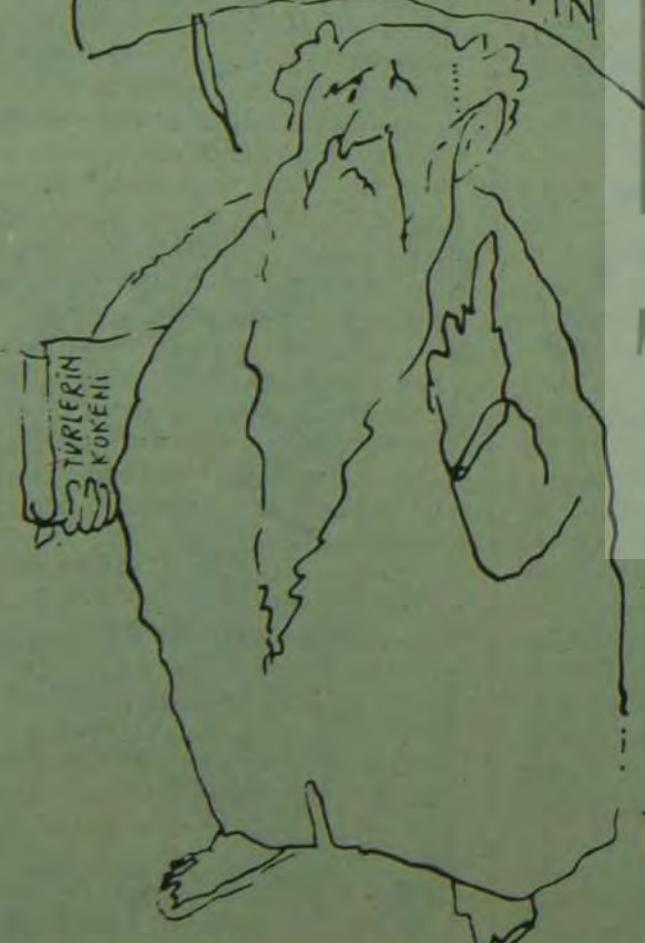
Rüştü Şahin

rına dikkati çekmeye çalışmıştır. Darwin evrim kuramı ile canlıları aleminde türler arasında basitten karmaşığa (gelişmişse) doğru bir sıralanının varlığını, türlerin sabitliğini ve evrimleşmenin uzun süren bir zaman süreci içinde doğal ayırım ırklarını nasıl açıklayabileirdik? Adı geçen rapor özellikle

Gish'in Darwin'in evrim kuramına karşı olan düşüncelerini kendisine yol gösterici olarak seçmiştir. Galileo Galilei'nin düşüncelerinden dolayı büyük saldırılara uğraması, hatta yargılanmaya kalkışması gibi her yeni düşünceye, her yeni karmaşıkçımları, ona bilincili veya bilincsizce salırmalar muhakkak olacaktır. Bunlara meşhur İngiliz doğa bilimci T.H. Huxley'in Darwin'in evrim kuramına karşı amansız bir savaş açmış olan piskopos Wilberforce için söylediği şu cümle ile cevap vermek yeterli olacaktır sanırım: "Bir maymunun atam olmesinden utanmadım, fakat tümyeteneğinigerçekleri karalamakla geçiren bir kişi ile bir araya getirilmekten utanıyorum." □

Tan Oral

MİLLİ VE MANEVİ EĞİTİM
BAKANI VEHPI DİNÇERLER
MAYMUN SOYUNDAN
GELMEMEK TEDİR.. ÖZÜR
DİLER, DÜZELTİRİM.
DARWIN

Ceza hukuku ilkelerine göre, suçtan cayma, sanık yararına sonuçlar getirir. Uygulamaya konulan tasarımlardan, hazırlık aşamasındaki girişimlerden dönük, bir çok durumlarda, suç olasılığını bile ortadan kaldırır. Yasalar, gerçekleştirdiği eylemin haksız sonuçlarını gideren kişiye, bazı suç türlerinde, azımsanmayacak ceza indirimleri tanımıştır. Bütün bunlardan beklenen amaç, suç çizgisini aşanlara, geriye dönüş yollarını açık bırakarak, toplumun zararını en az indirmektir.

"Pişmanlık Yasası" adıyla tanıtılan, Türk Ceza Yasası'nın 125, 131, 141, 142, 146 ile 163'üncü maddelerin arasında suçları işleyenlere, kovuculuk (muhibbilik) yapmaları koşulu ile kamu adına önemli ödünlere sahip olan tasarı Bakanlar Kurulu'nda kabul edildi. Toplumsal yargilar, kovuculuğu, onurlu bir davranış olarak benimseniyor. Bu nedenle, insanın doğası ile bağıdaşmayan töre dışı yöntemlerin yasalarla özendirilmesi, eleştirilere yol açtı. Tasarının, başka sakincaları da var. Getirilen yeniliklerin, ceza hukuku kuramlarına uygun düşüğü söyleyenemez.

Yargı kararları üzerinde kuşku yaratılmaması için, kanıtların güvenilir, inandırıcı ve yasal yollardan edinilmiş olması genel kuralıdır. Tanık ya da sanık konumundaki kişilerin anlatımları, çoğu kez, gerçekler yansıtmaktadır. Bu durum, yanlış gözlemlerden, olayları algılayamamaktan kaynaklanabileceği gibi, açıklama yapanın özel beklentilerinden ileri gelebilir. Tanıklar, yansız kişiler olmalıdır. Anlatımına başvurulan olayın çözümüyle, tanığın çıkarları arasında bağlantı bulunmalıdır. Uygulamada bu ince ayrımları yakalayabilmek, kolay değildir. Çağdaş hukuksal yaklaşımının yönü, belirgin olmayan kanıtların etkinliğini daraltarak, somut bulgulara öncelik verilmesi doğrultusundadır.

Anayasa'nın 38. maddesinde, "Hiç kimse, kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz." denilmektedir. Ceza Yargılama Yöntemleri Yasasının 135. maddesi sorulanacak sanığın 'susma hakkı'ını benimsenmiştir. Yeterince isletilememeyen bu insancıl kurallar, ceza yargısının güvenliği için,

Pişmanlık Yasa Tasarısı ve Anayasa

Güney Dinç

yaşamsal önem taşımaktadır.

Zorlama, yalnız kaba güç kullanılarak yapılmalıdır. Yakalanıp sorguya çekilen sanık, korkan kişidir. Suçsuz bile olsa, içine düşkünlüğü koşullardan kaynaklanan bu ürküntü, doğal karşılaşmalıdır. Soruşturmanın boyutlarını, gelecek zamanda neler yitireceğini önceden bilmesine olanak yoktur.

Pişmanlık tasarısı, kural olarak, ceza indirimleri için, suçaltılarının, son soruşturmadan önce yapılmasını öngörmektedir. Yani gözaltındaki sanık, bir savunmayla konuşup, hukuki konumunu öğrenmeden, kendisiyle birlikte, başkalarını da suçlamak durumunda bırakılacaktır. Oysa kolukta saptanın anlatımların geçerliği, yargılama aşamasında en çok tartışılan konular arasındadır. Yaşanan olaylara bir de, pişmanlık yasasının özünden gelen zorlamlar katılırsa, buncu karmaşanın içinden, gerçek bulup çıkarmak, kolay olmayacağı.

Tasarayı hazırlayanların gözünden kaçan hukuksal bir gergi anımsatmak zorundadır. Yargı organı üzerinde sanık olarak yeminlerin diniñen kişinin, konumuna uygun düşen bir dokunulmazlığı vardır. Anlatımlarının içeriğinden dolayı başkalarına karşı sorumlu değildir. Birlikte yargılanlığı kişiye yönelik suçlamaların doğru olmadığı anlaşırlırsa, bu yüzden cezalandırılmaz. Örneğin, T.C.Y.'nın 285'inci maddeindeki "iftira", 286'ncı maddeindeki "Yalancı tanık"lığın yaptırımları, sanıklar arasında suçaltımlarında uygulanamaz. Ortaya çıkan görünüm düşündürçürdür. Ölüm cezasına kadar varan suçların gönülük kovucuları, kendileri de yargılanan sanıklar arasına katılmışlar, başlangıçtan beri verdikleri bilgilerin kanıtlanması durumunda, hiç bir sorumluluk al-

ıluğunu daraltma olanakları kapalı tutulmuştur. Suçların nilelliği üzerindeki tartışmalar bir yana, uygulamada gözlenen teknik düzenlemeye yetersizlikleri, T.C.Y.'nın köklü değişimler gerecmesini gerektirmektedir. Gündemdeki onarımalar yapılmadan getirilen tasarı, T.C.Y.'nın dizgelerini daha bir karıştıracak, çelişkileri yoğunlaştıracaktır.

Tasarının kalıcı ilkeler getirmediği, hazırlayanlarca da benimsenmiş, üç yıllık bir yürürlük süresi yeterli görülmüştür. Cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlülerde de kapsayacak olan girişimin, süregelen davaları etkilememesi olanaksızdır. Başkalarını suçlamak yasalarla yoksallaşır, tasarıdan beklenen yarar, toplumun yıldırıldığı karşısında, çok önemiz kalacaktır.

Tasarının kapsadığı T.C.Y. maddelerinin bir bölümü, girişim aşamasındaki suçlara ölüm cezası verilmesini öngörmektedir. Eylemlerin niteliğine göre, suçlar ve cezalar arasında adletli bir dengenin kurulmasını sağlayacak ara basamaklar yetersizdir. Açıklık taşımayan suç tanımları, zaman içinde değişen farklı yorumlara neden olmaktadır. Suçtan cayma ve suç odaklarından kopma, bu gelişmelerden yıllar sonra açılan davalarla bile, sanıklar yararına sonuçlar getirmemektedir. Örgüt suçlarında, başkaca hiç bir eyleme katılmayan kişilere, topluluktan uzaklaşarak, sorumlulukta

2. KİTAP SERGİSİ '85

10-19 MAYIS 1985
ANKARA

• PANEL • YARIŞMA • YAZARLARLA SÖYLEŞİLER
UFD TANITMA ve TİCARET MERKEZİ
SERGİ SALONLARI

SERGIYE KATILMA İÇİN
BAŞVURU

ULUSLARARASI FUAR DEKORASYONU ve TİCARET A.S.
CINAH CAD. GOREME SOK. B/11 - KAÇAKLIDERE - ANKARA TEL: (941) 269956

8 Mayıs-Yalta'ya Tamam mı, Devam mı?

Sargut Sölçün

Tarih, 29 Nisan 1945. Hitler'in sevgilisi (ve sonra, aynı gün evlendiği) Eva Braun ve Goebbels ve Bormann gibi nazi lideriyle birlikte kaldığı Berlin'deki devlet başkanlığı korunağına bir haber ulaşır: Mussolini ölmüştür. Duce de, son günlerinde sevgilisiyle beraber olmuştu. Partizanların eline geçen Duce ve Clara Petacci, 28 Nisan'da Comer Gölü'nün kıyısında vurulur. Sonra Milano'ya getirilen iki ceset, Piazzale Loreto'da ayaklarından asılarak İtalyan halkına "takdim edilir." Hitler'in bu olayla ilgili olarak ne dediği bilinmiyor; ancak, bu haberin, kendisinin, düşmanlarının eline canlı geçmemeye düşencesini güçlendirdiği tahmin ediliyor. Üstelik, yaklaşmakta olan Kızıl Ordu'nun topları üç gündür devlet başkanlığının bulunduğu bölgeyi ateş altına almıştır. Hitler, artık sistematik bir biçimde intihar etmeye hazırlanmaktadır. Önce köpeği Blondi'

yi öldürür. 30 Nisan günü çok erken saatlerde, korunakta bulunanlarla vedalaşır, vasiyetini yazdırır. Bu arada, Sovyet ordusunun ilerleyişiyile ilgili yeni haberler gelmektedir, "Rotarmistler, Hitler'in bulunduğu yerden birkaç blok öteye kadar ulaşmışlardır. Öğle yemeğinden sonra Hitler ve yeni eşi Eva, odalarına çekilip kapıyı kapatırlar. Birkaç dakika sonra, içерden bir silah sesi duyulur. Odaya girenler, Hitler'i bir kanepede kanlar içinde yatarken bulurlar, Führer, ağızına ateş etmiştir. Sağ tarafında, aldığı zehirin etkisiyle ölmüş bulunan Eva Hitler yatomaktadır. Tarih, 30 Nisan 1945. Saatler 15.30'u göstermektedir. Bu intihardan tam on gün önce Hitler, aynı yerde 56. doğum gününü kutlamıştır.

döküllerek yakılır. Çevrede bulunanlar tam saygı duruşuna geçmek üzüreyken, yeniden başlayan bombardımandan dolayı, bu işi kendilerini kırırmaya alarak yaparlar. Artık her şezi bitmiştir. İktidara el koyuşlarında tam oniki yıl üç ay sonra, dünya yangın yerine çevirenlerin başının ölümü yavaş yavaş kül olmaktadır.

Yerine getirilmesi gereken başkın formalliteler de vardır. Bormann, Birinci Tümgeneral Dönitz'e haber göndererek Hitler'in kendisini halef atadığını bildirir, ancak Führer'in öldüğünü bildirmez. O gece Goebbels ve Bormann, Sovyetler'le bir görüşme imkânını bulmak için çok uğraşırlar, ama buna... Aldıkları cevap hep "kayıtsız şartsız teslim"dir. Bunun üzerine Goebbels, Dönitz'e Hitler'in öldüğü haberini gönderir. Radyolar bu haberin 1 Mayıs akşamı, Wagner'in müziği ve Bruckner'in Yedinci Senfoni'si eşliğinde yaparlar. Alan Bullock'un "Hitler" başlıklı kitabında yazdığını göre, böylece Führer'in hayatının sonuna kadar bolşevizme karşı savaşmış bir kahraman olarak öldüğü izlenimi uyandırılmak istenmiştir. Berlin'den kaçmaya kalkışmayan ikinci "kahraman" Goebbels, aynı akşam önce çocukların zehirlemiş, sonra karışını ve kendisini vurmuştur. Goebbels'in yaveri cesetleri yakmış, amacele işe şeytan karıştığından, Bakanın yarı kömürleşmiş cesedinin fotoğrafını bugün hâlâ ibretle seyretmeyecektir.

Üçüncü Rayh'ın başkanı olduktan sonra geçen bir hafta içinde Dönnitz, Amerikalılar ve İngilizlerle, Sovyetler'den ayrı barış yapmak ve böylece antinazi koalisyonunu bozma için çok uğraşır. Sonuç alamaz ve Orta general Jodl'u, Alman ordusunun teslim olduğunu bildiren belgeyi imzalayarak makla görevlendirir. Batılı müttefiklerin orduların başkomutanı Eisenhower'in Reims'deki (Fransa) karargâхи, Mayıs sabahının ilk ışıklarıyla işininken tarihi bir olaya şahit olmuştur. Saat tam 2.41'de biten imza töreninde, batılı müttefikler adına W.B. Smith, Sovyet birlikleri adına Susloparov ve şahit olarak da Fransız tuğgeneralı F.Sevez hazır bulunmuşlardır. Karada, denizde ve havada bütünü Alman birliklerinin kayıtsız şartsız teslimini öngören bu belge, 8 Mayıs günü saat 23.01'de yürürlüğe girecektir. İşte bugün barıştan ve demokrasiden yana olan bütün güçlerin 40. yıldönümü kaygıyla, ama aynı zamanda umutla kutladığı "8 Mayıs" budur.

8 MAYIS'TAN ÖNCE..

8 Mayıs'ı insanlığa armağan eden herkesi, saygıyla anmak durumunda yiz. Şimdi bu tarihten üç ay kadar geriye gidelim. Yalta Konferansı'nın toplanmasından kısa bir süre önce

Leipzig'te Hitler'in afişinde intihar etmiş bir Alman askeri.

"Eski Dostlar" Yalta'

Roosevelt ve Churchill, Sovyetler'le birlikte hareket etmenin kaçınılmaz olduğu düşüncesinde birleşmişler; Kırım'a bu düşünceyle gelmişlerdir. Kırım'daki konferansı "Argonaut Harekâti" diye adlandıran Churchill'e Roosevelt şöyle der: "Siz ve ben, biz, Argonaut'ların dolaysız izleyicileriyiz." Amerikalılarla İngilizlerin, Stalin'tan sonra, dünyadaki ve Avrupa'daki güçler dengesini daha gerçekçi biçimde değerlendirerek Stalin'e karşı hazırlıklı çıktıları biliniyor. Yalta öncesinde son görüşmeyi 2 Şubat'ta Malta'da yapan Roosevelt ve Churchill, Sovyetler'in Yalta'da maaşaya otururken avantajlı durumda bulunduğunun farkındaydilar. Bundan dolayı, bir yandan Sovyetler'i Japonya'ya karşı savaşa girmeye ikna etmek istiyorlar; öte yandan da, kurulacak yeni düzeni, mümkün olduğu kadar etkilemek niyetindevildiler.

Yalta'dan çıkan deklarasyonun şu satırları dikkat çekicidir: "Avrupa'da düzenin kurulması ve ulusal bir ekonomik hayatın yeniden inşası, öyle bir tarzda olmalıdır ki, özgürlüğünne kavuşturulmuş halklar, nasyonalsosyalizmin ve faşizmin son izlerini de ortadan kaldırıbsınlar ve demokratik kurumları, kendi özgür seçimlerine göre yaratıbsınlar." Açıklanan bildiriden anlaşıldığına göre, taraf ar, (barış güvenlik ve özgürlük gibi) insanlığı ilgilendiren genel konulardı: olduğu kadar, Nazi Almanyası'nı ta-

mamen etkisiz hale getirilmesi, Alman militarizminin kesin olarak ortadan kaldırılması, Polonya ve Yugoslavya gibi özel sorunlarda da anlaşmaka güçlük çekmemişlerdir. Yalta Konferansı, 13 Şubat 1945 tarihli Pravda'da şöyle değerlendirilmektedir: "Kırım Konferansı, faşist Alman istilacılara karşı verilen kurtuluş savaşının tarihine, savaşın sonunun yaklaşığı bir dönemde, demokratik büyük güçlerin yakın askeri işbirliğinin tarihi bir gösterisi olarak gelecektir." 27 Şubat'ta Avam Kamarası'nda yaptığı konuşmada Churchill de, Yalta'yı savunmaktadır: "Kırım Konferansı, müttefiklerin hem askeri hem de politik sorunlarda, ilk kez bu kadar uzlaşmış olduklarının bir ispatıdır... Yalta'dan ve geliştirdiğim diğer ilişkilерden su izlenimi edindim ki Mareşal Stalin ve Sovyetler'in ileri gelen politikacıları, batılı demokrasilerle, onurlu bir dostluk ve eşitlik içinde yaşamak istemektedirler." 1 Mart'ta ABD Kongresi'nde konuşan Roosevelt için, Yalta'da alınan kararlar, "çıkar alanları, güç dengeleri ve yüz-yillardır sürdürülen ve hep başarısızlığa uğrayan diğer manevralara" artık bir son vermektedir. Yalta'da alınan kararlara karşı çıkanlar da olmuştur. Yani, bu anlaşmaya ilgili olumsuz değerlendirmeler, yalnız bugünlerde konferansın 40. yıldönümünde değil, "Soğuk Savaş" yıllarında, hatta deklarasyonun açıklanmasından iki

hafta sonra bile gündeme gelmiştir. İngiliz Dışişleri Bakanı Eden, 1 Mart 1945'de parlamentoda yaptığı konuşmada, milletvekillerinin dikkatini, Yalta'dan kaygı duyanlara çekmektedir: "Bildiğim kadarıyla, en çok Goebbels kaygılıydı. Parlamento üyeleri, Goebbels'in Yalta Anlaşması'ndan sonra karaladıklarını okumak zahmetine katlanırlarsa, Yalta'da vanlı sonuçları iyi anlayacaklardır."

Elimizde Goebbels'in bu konudaki düşünceleriyle ilgili bir belge henüz olmadığı için, neler "karaladığını" bilmiyoruz, ama tahmin edebilivorus.

YALTA'DAN ÖNCE

Şimdi de, Yalta'dan iki ay kadar
geriye gidelim: Hitler, müttefiklerin
Almanya karşısında oluşturduğu cep-
henin yapay olduğuna inanmaktadır.
Bu nedenle her fırsatta, İngiltere ve
ABD ile Sovyetler arasındaki çelişki-
lerden yararlanmayı düşünmüştür.
Savaşın sonuna doğru, Führer'in bu
düşünceleri daha da yoğunlaşmıştır.

16 Aralık 1944 yünü, Alman orduları umutsuz bir çabaya batı cephesinde son bir saldırıyla girişmişlerdir. Ardenler'deki bu beklenmedik saldırının karşısında şaşırın Amerikan birlikleri, toparlanmaya zaman bulmadan, Almanların birkaç gün içinde 100 km.'lik bir koridorda batıya doğru 90 km. kadar ilerledikleri gö-

rülür. Durum ciddidir. Başkomutan Eisenhower, bu beklenmedik gelişmeyi Roosevelt ve Churchill'e aktararak Sovyet yardımının kaçınılmaz olduğunu bildirir. Doğu cephesinde o ayılarla defansif bir duruma geçmiş olan Kızıl Ordu, ilerlemesine yeniden başlamalıdır. Bu arada, 27 Aralık 1944 günü, Genelkurmay Başkanı Marshall'la görüşen ABD Savaş Bakanı Stimson, şu açıklamayı yapar: "Almanya bizi bu karşı saldırıcı yenilgiye uğratır ve Ruslar da eyleme geçmezse, bütün savaşı tekrar gözden geçirerek zorunda kalacağız: Yani Alman sınırlarda savunmaya çekileceğiz, ki bunu derhal yapabiliriz; sonra, yeni orduları gerekli kılacak bir savaşa sürdürmeye isteyip istemediği konusunda kararı bizzat Amerikan halkı verecektir." Aslında sorun sudur: Batılar, Sovyetlerle üç yıl önce söz verdikleri halde, batıda ikinci bir cephe açma yoluna gitmemeyerek. Stalin'i zor durumda bırakmışlardır. Şimdi akla gelen, Sovyetler'in bunun açısından çıkarabileceğidir. Hitler'in Ardenler'de saldırıcı emrinin vermesinin, böyle bir bölge planından kaynaklandığını bazı tarihçiler ileri sürmektedir.

6 Ocak 1945'de Churchill, Stalin'e bir mesaj gönderir: "Batıda çok zorlu çarpışmalar olmaktadır ve başkomutanlık, her an önemli kararlar almak gereğini duyabilir... Weichsel cephelerinde ya da başka bir yerde, Ocak'ta ya da sizin belirtmek isteyeceğiniz başka bir zamanda başlayabilecek büyük bir Rus hücumunu hesaba katıp katamayacağımızı bana bildirirseniz, mütteşekkîr olacağım... Durumu çok acıl görüyorum." Stalin, bu mesajı bir gün sonra cevaplandırır: "Müttefiklerimizin batı cephesindeki konumunu dikkate alan başkomutanlık karargahı, hazırlıkların hızlı bir tempo ile bitirilmesine ve hava durumuna bakmaksızın, en geç Ocak ayının ikinci yarısında, geniş bir hûcum hareketinin başlatılmasına karar vermiştir. Hiç şüpheniz olmasın ki, şanlı müttefik birliklerine yardım etmek için, elimizden gelen herşeyi yapacağız." Bu cevaptan bir hafta sonra, Sovyet birlikleri harekata başlar ve 23 gün içinde batıya doğru 500 km. ilerler. Batı cephesi kurtulmuştur.

Hitler ve en yakın çevresi, bu şartlar altında bile hala bir galibiyet umudu taşıyorlardı, ya da kendilerini öyle gösteriyorlardı. Gelişmekte olan yeni silahların bir "mucize" yaratacağını durmadan tekrarlayan Führer, V1 ve V2'lerin olumlu sonuç getirmemesinin arkasından, Ardenler-deki başarısızlıklı yeni bir hayal kırılığına uğradı. Jet uçaklarıyla ilgili çalışmalar istenildiği düzeye getirilemediği gibi yeni gemilerle güçlendirilen denizaltı filosu da denizin dibini boyadı. Böylece, Führer açısından umut-

lanmak için, yalnızca bir ihtimal kalmıştır. Müttefiklerin arasını açabilmek... Ocak sonunda nazi yöneticiler, içinde bulundukları durumun verdiği şansızlığıyla, bazı beklenenler içinde olduğunu yeniden dile getirdiler. 27 Ocak 1945 günü bir görüşme sırasında Hitler aniden sordu: "Rusların ilerlemesi karşısında İngilizlerin içten bir çoku duyacaklarını sanıyor musunuz?" Göring cevap verdi: "Ruslar bütün Almanya'yı işgal ederken, İngilizler, kendilerini batıda durduraklısı muhakkak ki hesap etmemişlerdi. Böyle giderse, birkaç gün içinde bir telgraf alacağız..." Jodl atıldı: "Onlar, Ruslara hep kuşkuyla bakmışlardır." Hitler devam etti: "Bununla ilgili bir raporun onların eline geçmesi için emir verdim. Burada, Rusların, hepsine komünizmin bulaştığı Alman subaylarının emrinde Alman esirlerinden oluşan 200.000 kişilik bir ordu kurdukları ve bu ordunun sonradan Almanya'yı istila edeceğini yazıldı... Bu onlara, sanki iğneyle delinmişler gibi bir duyu verecektir." Ne var ki, Yalta'daki anlaşma, bütün bu beklenenleri boş bırakmıştır. İşte Kırım'da sağlanan görüş birliğinin kendi dönemi açısından taşıdığı önem buradadır. Yalta, bu tarihi önemini 40 yıl sonra da korumasının yanısıra, geçen zamanın sağladığı mesafeyle incelenince, dünya barışının nükleer savaşa yol açacak derecede bozulması açısından yeni boyutlara da sahip olmuştur. Yalta'da alınan kararları, sadece konferans sonrası gelişmelerle bağlantılı olarak değil, aynı zamanda, konferans öncesi durumların işi altında da değerlendirilmek gereklidir. 8 Mayıs'ın dünkü ve bugünkü anlamını da, ancak Stalingrad'tan Yalta üzerinden geçerek Reims'e uzatılacak bir çizgiyi izlersek kavrayabiliriz.

40 YIL SONRA BUGÜN

Bugün Yalta'nın ve 8 Mayıs'ın 40. yıldönümünü yaşarken, anlaşılır bir tuhaflıkla karşı karşıyayız. Yalta ve 8 Mayıs, Hitler faşizminin "sağlığında", kapitalizmle sosyalizm arasındaki işbirliğinin tarihî gösterileriydi. Oysa 40 yıldır, durum değişmemiştir, bu yer ve bu tarih (ve özellikle Yalta), her iki dünya arasında süregelen gerginlik içinde, birer "çatışma malzemesi" olmuştur. Ve ilgi çeken nokta, 8 Mayıs'ın bir "felaket günü" mü, yoksa bir "kutlama vesilesi" mi olduğu yolundaki tartışmalarla, Yalta'nın gözden geçirilmesi gerektiği tarzındaki iddialar, "Batı"dan kaynaklanmaktadır.

Reagan, 17 Ağustos 1984'de yaptığı açıklamada, Yalta'daki anlaşmanın, Avrupa'nın etki alanlarına bölünmesine ABD'nin "evet" demiş olduğunu biçiminde yorumlanamayacağını söylemiştir. ABD Başkanı'na göre,

Yalta, "Doğu Avrupa uluslararası tam bağımsızlığının yeniden sağlanması için verilmiş bir söz" olarak anlaşılmalıdır; çünkü, "Doğu Avrupa halkın sürekli boyunduruk altında tutulmasını pasif olarak kabul etmek, benimsenebilecek bir seçenek değildir." İsmen hepimizin tanıldığı güvenlik uzmanı Brzezinski de, "Foreign Affairs"de çikan yazısında, Avrupa'nın bölünmüşüğünü ebedileştirmek yerine, on yıl içinde, Yalta'nın "barışçı demontajı"nı sağlayacak politik ve askeri koşulların yaratılmasının şart olduğunu belirtmektedir. Ona göre, Varşova Paktı ülkelerindeki muhaliflerin "karıştırma ve oyuna çalışmaları"nı desteklemeyi, yalnızca ABD'ne bırakmak yanlıştır; Batı Avrupa devletleri de bu konuda daha aktif bir tutuma girmelidirler. "Doğu Avrupa'nın barışçı yolla kurtarılması için bu ülkelerde gösterilen çabaları güçlendirmek amacıyla, iyi finanse edilen bir Fransız-İngiliz-Alman-İtalyan konsorsiyumu (Yalta sonrası Avrupa Fonu) kurulmalıdır." ABD'nin geleneksel gerginlik politikası gözönüne alındığında, Reagan'la Brzezinski'nin sözleri şaşkıncı gelmiyor. 8 Mayıs'ı kutlamak kararında oldukça açıklayan İngiltere ile Fransa'nın da, Yalta konusunda ABD paralelinde görüşler yarmaları, birer sürpriz olmasa bile düşündürücüdür. BBC, Batı'nın, Doğu Avrupa ülkelerindeki gelişmeleri doğrudan etkilemek amacıyla, buralardaki dini ve milliyetçi eğilimlerle daha aktif ilişki kurmasını zorunlu görmektedir. Fransa'nın eski Dışişleri Bakanı Cheysson da geçenlerde verdiği bir demeçte, Yalta çerçevesini asınan, sosyalist ülkelerdeki toplum düzenini değiştirmeyi amaçlamak anlamına geldiğini söylemiştir. Eski bakana göre, söz konusu olan, "parçalanmışlığın aşılması"dır. F. Almanya'daki hükümet partisi Hristiyan Demokrat ve Hristiyan Sosyal Birliği açısından Yalta, Avrupa'nın bölünmüşüğünne yolaçtığı için "değiştirilmelidir".

İlgili belgelerin incelenmesi ortaya koymaktadır ki, Avrupanın "bölünmüşlüğü"nden Yalta anlaşması değil, daha savaş bütün hızıyla süren Tahrâm (Kasım ve Aralık 1943) ve Moskova'daki (Ekim 1944) konferanslara bölgüme teklifleriyle gelen Amerikalılarla İngilizler sorumludur. "Soğuk Savaş", sonra bu "Avrupa komünist olacağına bölünsün daha iyî" politikasının, yerine oturtulduğu bir dönem olmuştur. Unutmamak gereki ki, Thomas Mann'ın "Almanya'nın insanlığa geri dönüşü" diye adlandırdığı 8 Mayıs'ta sağlanan barışın, en azından Avrupa'da, 40 yıldır bozulmamasında, Yalta Konferansı'ndan çıkan kararların rolü büyktür.

"bağımsızlığı" ya da "bölünmüşüğün aşılması" gibi gerekçeler, samimi görünmediği gibi, uluslararası gerginliği artırabilecek girişimleri kuzu postuna sarmaya da yetmediği için, inandırıcı gelmemektedir.

TARİH BİLİNCİ YERİNE !..

Gelişmiş ülkeler arasında Yalta ile ilgili "güç dalgalanmaları" sürenken, Türk basınında bu konuda çıkan bazı görüşler, dikkatle formül edilmesine rağmen, ne yazık ki, bütünsel bir kavramı yoktur. Bir gazetecimiz şöyle yazmaktadır: "Son kırk yıl, Yalta'nın hâla hayatımızın bir gerceği olduğunu gösterdi. Gerçek ama bunun içe sindirilmesi gerekmeyi. Uluslararası gerilimin ortadan kaldırması ya da azaltılması, Avrupa'nın Avrupa olarak bütünlük kazanmasına bağlı." Bir türlü iyi anlaşılama-şı "Avrupalık bilinci", tarihte kazandığı yere oturtulmadığı sürece, biktirici bir polemik konusu olmaya devam edecektir. Bu anlayış içinde, ABD ve Sovyetler Birliği de, "süper güç" vasıfının kendilerine bağlılığı olumlu ya da olumsuz imajlarla, insanların kafasında yaşayacaklardır. Bir siyasal bilimcimiz de şu görüşte-

dir: "Eğer bugünkü dünya statükosundan hoşnutsanız, Yalta'yı değerlendirmeniz mutlaka olumlu olacaktır. ABD ve Sovyetler Birliği'nin 'süper güç' olmaları durumuna anlam ve önem veriyorsanız, bu güçlerini simgeleyen konferansa vereceğiniz değer yükselerde demektir." "Süper güç" olmanın nerede başladığı konusunda politika biliminin elinde bir ölçüt henüz yoktur; ama "sokaktaki insan"ın diliyle yazmak için de, ille bilimden vazgeçmek gerekmeyi. Kaldı ki, bloklararası gerginlik içinde yaşayan bir dünyadan hoşnut olmayı da, Yalta'yı tarihi önemi çerçevesinde olumlu değerlendiren çevreler nasıl hesaba katılmaz? Üstelik, bu çevrelerin en önemli özelliği, hem "süper güçler" in olduğu dünyaya, hem de "süper güç" kavramını ureten dünyaya "hayır" diyebilmeleridir.

Bugünkü konjonktür içinde, Yalta'dan hoşnut olmayanların 8 Mayıs'ın hakkını verebileceklerini düşünmek kolay değildir. Elbette "Yalta değişmelidir" diyen herkes, savaştan ve gerginlikten yana olamaz; ancak 8 Mayıs'a doğrudan karşı çıkamayan, barış düşmanı her çevrenin, öncelikle Yalta'yı hedef aldığı bilinir. Günü-

müzde kapitalist ve sosyalist blokların dağılımasını, NATO ile Varşova Paktı'nın kaldırılmasını (istemek değilse bile) beklemek bugün için ciddiye alınacak bur tutum değildir. Ne var ki, bloklararası ilişkilerde esnek davranışları ve belli bir yumuşama sağlanması için mücadele etmek, yavaş gelişen bir süreç içinde de olsa, artık dünyanın her kösesinde benimsenmektedir. Bloklararası yumuşama, bugün için gerçek bir hedefdir; bunun böyle olduğu 40 yıl önce, Yalta'da ve 8 Mayıs'ta ispatlanmıştır. Dün asgari müsterek, faşizme karşı olmaktı; bugün ise silahlanmaya karşı çıkmak ve barıştan yana olmaktadır. Tabii, bu konuda tekelleri ikna etmeye kalkmak ne kadar safdillikse, ABD kamu oyunun esiri olduğu şartlanmışlığı, Avrupa aracılığı ile dağıtmak istemek de, o kadar anlaşılrıdır.

Bir NATO üyesi olarak Türkiye, kamplar arasındaki gerginlikten çok zarar görecek ülkelerden biridir; artık elinde son büyük savaşta sahip olduğu kozlar yoktur. Ama, dünyanın her tarafında anılacak 40. yıldönümünde, 8 Mayıs'ın anlamına ters düşmeyen bir tavır bugün beklenebilir mi?..

Yine Bir Anadan

Oğullarım ve diğer ölüler atların sahibine aitler yine de savaşın ve toprakların sahibine.

Birkaç elma ağacı çiçeklerinden biraz da karaçalı. İşte böyle yesertiyorlar bu kara ve sürülu toprakları. İşte böyle sürdürüler hizmeti savaşın, açığın ve atların sahibine.

**Antonio Cisneros
Çev. Gürhan Uçkan**

Evet, insan hâla savaşmayı gibi uyuyor: tedirgin sanki korkar gibi yapmaktan çok yanlış bir şey uyurken

Boris Slutsky

Eskiden gömülere dari ve gelincik ekerlerdi Kuş olarak geri gelecek ölüleri beslemeye Ben ise bu kitabı koyuyorum sana Bir daha geri gelmeyesin diye

Czeslaw Milosz

"Sivadilar kollarını Ölümün acımasız çarklarını Sıktılar boğazını banşın Sivazlandı kara sırtı keyifle Açıktan açığa savaşın."

Mehmet Aydin

Varşova yakınlarında, Vistula'daki siperden bakıyorum durbünle karşıya yarın toplarımızla döveceğimiz yere Anımsıyorum senin de olan yılları pek de kötü olmayan insanları sanki ortak bir gömütler yüregimdeki

Adam Wazyk

Eğilip duvarın üstüne Öğretmek için geleceğe geçmişin varlığını yazdım kara sıvayı kazıyarak: 23 Eylül 1944 Mundstock, Karl, metal işçisi

Karl Mundstock

Panzerlerin yeşil boyasını tırnaklarıyla yokluyorlar aynen otomobilinkî gibi. Son savaşta Avrupa'nın yarısını yıktılar Ve şimdi tek anımsadıkları Saint Nazaire'deki konyak ve Volga kıyılarındaki ahududu

Günter Kunert

Mermiler. Mermiler. Bu gece sözcükler, yaraları gibi geliyor ölümün bana

Rafael Alberti

Savaş

Afşar Timuçin

Giradoux barişi "İki savaş arasındaki durak" diye tanımlıyor. Barişi geçici gören bu umutsuz bakış bugün için gerçekçi bir bakış sayılmalı. Savaşların savaşları izlediği bir dünyada barişin kalıcı olmasına dilemek düşüyor bize. Savaştan çıkarı olmayan adam için savaş yapılması gereken bir şey değil, göze alınması gereken bir şemdir. İnsanların çok yerde savaş yüceltmekten çekinmediği bir dünyada kalıcı bariş anacak ve ancak gelecekteki daha insanlaşmış bir dünyadan konusu olabilecek belli ki. Bu yüzden az çok çağdaşımız olan Anatole France sunları yazmış: "Evrensəl bariş bir gün gerçekleşecektir, insanlar daha iyi olacakları için değil (bunu ummak olası değil), yeni bir dünya düzeni, yeni bir bilim, yeni iktisadi gerekler onlara bariş du-

rumunu benimsetecegi için gerçeklesecektir." O yeni dünya düzenini, o yeni bilimi, o yeni iktisadi gerekleri getirecek insan daha yetkin insan olmaya mı? Gene de Anatole France'in inancı insana inanmaz gibi yapıp insana inanmanın bir anlatımı gibi görünüyor.

Evrensəl barişin gerçekleşebilmemesi için, yüzyıllardır sürdürmeye olan savaş inancının sona ermesi gerekiyor. Bir gün tüm insanlar Fenelon gibi "Savaş insan türünün onurunu lekeleyen bir kötülük" diyebilirlerse savaşın sonu gelmiş olacaktır. Ancak, tarihten beri sürdürmeye olan savaş inancı bugün kafalarda ve yüreklerde açık ya da örtülü bir biçimde varlığını sürdürüyor. Diyalektiğin özünü sezmiş ve çağdaşlarımıza diyalektik düşüncəyi esinlemiș olan koca Herak-

leitos savaş her şeyin anası sayarken elbette insanın birbirini boğazlamasından çok daha değişik bir şeyi anlatmak istemişti ama besbelli insan boğazlamayı çirkin bulmayanları da yüreklemiştir. Nitekim Nietzsche'nin yürekliliği biraz da Herakleitos'cu bir temele dayanır dersek yanlış söylemiş olur muyuz?

İşte bu yüzden bugün "Savaş yapmayı bilen ama barış yapmayı bilmen bir uygurlığınız biz" diyen ünlü İtalyan tarihçisi Ferrero'ya hak vermemek elde mi? Barış yarınlarla bırakmak acısı bugünkü insana güvenemeyiğimden doğuyor elbette. Açık açık savaş *yandaşlığı* yapılan bir dünyada olduğumuzu unutursak insan pek yakında barışı gerçekleştirecektir duygusuna düşebiliriz. "Savaş kendinde kutsal bir şemdir, çünkü o dünyanın bir yasasıdır" diyen Joseph de Maistre, "Savaş tüm sanatların kaynağıdır dediğimde onun insanla ilgili tüm erdemlerin ve yetilerin kaynağı olduğunu da söylemek istiyorum" diyen Ruskin iyiden iyiye aşılıp geçmiş zamanların değil, bugüne kadar yakın bir dönemin yankısını duyuruyor bize.

Savaşın ve barişin tarihine söyle bir göz atarsak savaşın bizim için bir yazılmadığını, bununla birlikte barişin az çok uzak bir olasılık olduğunu görürüz. Eskiçağ'dan beri insanların yaşadığı deneyler barişin dengecli toplumsal güçlüğüne bağlı olduğunu göstermiştir. Barış ancak güçlü toplumların hakkıdır görüşü yaşamın dünden bugüne varlığını sürdürmüş olan gerçekliklerini karşılar. Platon'a

göre bir toplumun barış içinde olması iktisadi düzene dayalı iç dinginlikle ilgiliydi. Ona göre yokşulluk gibi, ordunun çok güçlenmesi gibi, ordunun çok güçsüz düşmesi gibi nedenler toplumları savaş tehlikesiyle yüzeye getirmektedir. M.O. IV. yüzyılın Platon'u savaşa az çok kaçınılmazı bir şeysi sayarken az çok çağdaşımız olan Hegel savaşa kaçınılmaz sayanlara katılır. Ona göre bireylerin üstünde devletin bulunması düzeni güvence altında tutarken devletlerin üstünde devlet bulunmaması uluslararası anlaşmazlıklar, giderek savaşları zorunlu kılar. Hegel bir "devletler topluluğu" fikrine hiç bir zaman yanaşmamıştır.

Hegel'e göre bariş süreklilığı olmayan bir şemdir, buna göre savaş kaçınılmaz bir şemdir. Ayrıca Hegel güçlü devlet güçsüz devlet ayrimını da bir kaçınılmazlık olarak koymaktadır. Tarihin her döneminde üstün devletler olmuştur, bunlar güçlerini öbür devletlere benimsedişlerdir. Zafer böylesi devletlerin görevidir. Benzer bir bakış açısına, Herakleitos'a büyük ölçüde bağlanmış olan Nietzsche'de raslarız. Kötülüğü insanın en büyük gücü olan Nietzsche savaşa bir zorunluluk olarak koyar, Hegel'den daha ileriye giderek onu bir kaçınılmazlıkta çok bir gereklikti diye belirler. Nietzsche'de savaş yaratıcı, yenileyici, arıtıcı bir güçtür. Bunun için bariş onun gözünde yeni bir savaşa geçiş yeri olarak önemlidir. Şöyle der o: "Bariş yeni savaşların aracı olarak sevmeliiniz. Uzun bariştan çok kısa bariş istemelisiniz."

Başla ilgili dileklerin ve öngörülerin en tutarlılarından birini Kant'da buluruz. Kant, *Sürekli bariş tasarı*'nda yetkin barişin koşullarını araştırır ve bu koşulların gerçekleşmesini az çok yetkin bir siyasal kurumun oluşturulmasına görür. Bu kurum devletlerarası ilişkileri düzenleyecek bir kurum olacaktır. Az çok aydınlanmadı sayılabilen Kant birey haklarını her şeyin üzerinde tutar, bu hakların sağlanabilmesi için güçlü bir toplum düzenini ve bu düzeni güvence altında tutacak güçlü bir dünya düzenini zorunlu *sayar*. Böyle bir içiçelik, Kant'a göre bireyleri bir anlamda dünya yurttaşları kılacaktır. Kısacası Kant devlet adamlarının ya da önderlerin yalnız ülkelerini değil tüm dünyayı düşündüğü bir evrensəl uluslararası düzeni tasarlamıştır.

Kabaca bakıldığından insanlık tarihi bir savaşlar tarihidir. Geçmişe gelmişigüzel bakan insan savaşın insan için bir yazı olduğu görüşüne kapılabilir. Eskiçağ'ın genç insanı elbette tümüyle iktisadi nedenlere dayanan bir takım toplumsal koşulların yarattığı savaşları gerçekleştirken kalıcı bir bariş düşünmemiştir. Savaş olğandı, bariş bir duraklı, bir aralıktı, bir dinlenme

yeriydi, bir sus işaretiydi. Yeniçağ'ın olgun insanı kendisini o günün koşulları içinde kavramaya çalışırken eski geçmişine kadar inmek gereği duydur. Geçmişe baktığımız zaman ya tarihi ya da çoğu savaşlarla belirgin tantanlı görünümüleri görürüz. Sağlıklı bir tarih fikrinin oluşması en eski geçmişimize kadar inmek ve bu serüvenden gelişimle ilgili temel bilgileri sağlamış olarak dönmek istemiyle başlamıştır.

Yeniçağ başlarında insanın en büyük merakı insanlaşmamış insanla, insanlaşmış insan arasındaki o büyük ayrimın neye dayandığını görmeye yönelikiyordu. En eski atamız olan *doğal durum*'daki insan belki bizden çok hayvana yakındı. Gassendi'den Rousseau'ya kadar pek çok yeniçağ filozofu *doğal durum*'daki insanı konu edindiyse, bunun gerçek nedeni insanın insanlaşma yolunda ne kadar yol alabilmiş olduğunu görebilmek tutkusudur. Gassendi hayvan sürüleri halinde dolaşan insandan toplumsallaşmış insana geçiş insan usunun bir vergisi olarak görüyordu. Bacon insanın insanlaşması yolunda tüm iyilikleri, bu arada barişi da içine alabilecek genel bir mutluluk durumundan sözdebeliyor, insanı yaşamın en büyük amacı insanlığın mutluluğunu sağlamak diye düşünüyor. Bu yolda onun gerçekten önemli olan, özellikle doğmaka olan yeni bilimsel kavrayış için önemli olan yepyeni bir fikirvardı: İnsan doğaya egemen olmak zorundadır, insan için mutluluğun tek koşuludur bu. İnsanın kendi kendisine egen olmasını bir zorunluluk sayan ve böylece evrensəl insan fikrini ortaya koyarak temel hak ve özgürlükleri ilk olarak konu edinmiş olan Stoa'cızdan sonra insanın doğaya egemen olması zorunluluğunu getiren Bacon her şeyin insan için olduğu bir dünya düşünüyor. Bacon insanın mutluluğu için neredeyse ahlakin temel kurallarından vazgeçmeye hazırıldı. Şöyle düşünüyordu: İnsan zenginliklerin ve onurlulukların peşine düşmeli, bunları kazanma yolundagerekirse yalanla ve hileyle başvurmalıdır. Bacon'ın bu önerileri hızla gelişmekte olan sermayeci düzenin hırslarını dile getirir gibidir.

Aynı biçimde Thomas Hobbes insanı doğal olarak yani zorunlu olarak bencil bir varlık diye belirdi. Ona göre doğal durumda olsun toplumsal durumda olsun yaşam temelde insanın bencil eğilimleriyle koşulmuştur. Filozofa göre gerçekte insan yaşamında özgürçülük diye bir şeysi yoktur. Bencillik iyidir, en azından kaçınılmazdır, insana dünyadan yararlanma eğilimi kazandırır. Herkes bencillikle kendisine yararlı olan şeye yönelecektir. Bencillik kendini korumanın ya da yaşamını sürdürmenin bir an-

latımidir. Gene de insan ancak bencilliklerin dengelendiği bir dünyada mutlu olabilecektir. Hobbes'un "*homo homini lupus*" yani "insanın kurdudur" belirlemesi doğal durumda insanla ilgilidir, çok zaman sanıldığı gibi "insan her durumda birbirini yer, bırak afityle yesin" anlamına gelmemektedir. Uyarlı durum, herkes mutluluğu istediği gibi, barış içinde mutluluğun sağlanabileceği bir durumdur. Hobbes'a göre insana her zaman bariş yolunda olmak, barışı gerçekleştirmeye çalışmak, barış olasılığı kalmadığı zaman da savaşı göze almak düşer. Ancak, insanın asıl amacı barış içinde olmaktır. Barış içinde yaşam ussal yaşamdır, ahlak açısından geçerli olan yaşamdır. İnsan doğal durumdan toplumsal ulaşımına geçtiğinden sonra ahlaklı ve adaletli yaşam başlamıştır. Önemli olan bu uygar yaşamı sürdürmektir.

Yeniçağ başlarında insanın daha değişik ve elbette daha güçlü bir biçimde toplumsallaşmaya başlamasıyla gelen yeni bakış açıları büyük ölçüde mutluluğu konu edinirken insanın insanı öldürmediği bir dünya tasarlama makten geri durmadılar. Bu tasarıda bugünün ve yarının toplumsallaşmış insanına bir özlem sezilmektedir, elbette en çok da yarının toplumsallaşmış insanına. Savaşa inanınları ve onu gönülden isteyenleri bir yana bırakın, barıştan yana olanlar da sanki dünya savaşlarını sezmişcesine yakın ve kesin bir bariştan sözedemediler. Onlarla güçlenen ve bugünkü toplumu dünya görüşü içinde temel anlamını kazanan barişçılık bilincinin bize ögrettiği bir şevar: Bariş dilemek yetmez, onu gerçekleştirebilmek için savaşmak gerekdir. Bariş için savaşmak, bariş istemeyenlerin gözünü oymaktan daha değişik bir şevey elbette: Savaşa insan için utanç sayacak yeni insanın gelişini hızlandırmaya savaşı olmalıdır bu savaş. Daha da insanlaşma yolunda göstereceğimiz her gevşeklik savaşa kan olacaktır, bunu iyi bileyim.

Cünkü, kim ne derse desin, doğal durumdan kalma bir şeyle var bugün bizde. Belli ki insan o doğal durumdan kalma şeysi, belki de son kalıntı olan o şeysi kolay kolay sökemezsin. Belki daha uzunca bir süre insanlık birilerinin savaş ateşlemeyle işinmasına, kanla doyasına izin verecek. Belki de insanın zamanında kendi eliyle çözemediği sorunları sonunda savaşlar çözüyor. Bizim bariş dileğimiz elbette engin bir dilektir, gönümüzün en derin yerlerinden kopar gelir. Savaş tutkununun dilekleri her zaman boşlukları çok iyi gören sinsi zekâm keskin taşlarında bilenmiştir. Savaşsız bir dünya için savaşanı olmayan bir insanlık yaratılabilmek gereklidir. □

Ferruh Doğan

O'nun Mesajı: "Namusluluk, Tutarlılık, Çok Yönlülük ve Medeni Cesaret

Ernst Hirsch'in Ardından

Nurkut İnan

29 Mart 1985 günü Ord.Prof. Dr. Ernst Hirsch Almanya'da öldü. Ardında dünya çapında bilim adamlarına yaraşır nitelik ve nicelikte bir kütüphane dolusu eser bırakarak... çağdaş bir bilim adamının ve belki de daha önemlisi gerçek bir aydının nasıl olması gerektiğini gösteren dopdolu bir yaşamı noktalayarak...

Ben Prof.Hirsch'i bir tek kez gördüm, kendisi ile yalnız on dakika konuştım. Ama kendisini iyi tanıyorum. Eserlerini biliyorum. Hayata bakışını, değer yargılardını sezebildiğimi sanıyorum. Kanımcı Hirsch'in kendinden sonraki kuşaklara verdiği mesaj şudur: Bir bilim adamının ve bir ayında bulunması gereken en önemli nitelikler namusluluk, tutarlılık, çok yönlülük ve medeni cesarettir. Çağdaş toplumlara egemen olması gereken en önemli değer yargıları ise insana ve insan haklarına saygı ve bu saygıyı sağlayan tek yönetim bicimi olan gerçek demokrasıdır.

1963 yılında Üniversiteye Prof.Hirsch'in asistanının asistanı olarak girdim. Kendi deyimi ile "torun asistanlar" danım. Üniversitede birinci kuşak asistanlarını tanıdım. Ne yazık ki bunlardan pek azı Hirsch'in kendi kişiliğinde çizmiş olduğu aydın bilim adamı örneğini, o da ancak kısmen yansıtıyor. "Torun asistanlardan" daha ümitli olduğumu söyleyebilirim.

Prof. Hirsch 1902 yılında Almanya'nın Friedberg kentinde doğdu. 1923 yılında hukuk fakültesini bitir-

di. 1924'de doktor unvanını kazandı ve 1930 yılında Frankfurt Hukuk Fakültesinde medeni hukuk, ticaret hukuku ve devletler özel hukuku doçenti oldu. Önce Göttingen sonra Frankfurt Hukuk Fakültelerinde öğretim üyeliği yaptı. Bu arada Frankfurt Eyalet Mahkemesi Yargıcılığına da atandı. 1933 yılının Nisan ayında bir gün bütün görevlerinden affedildiğini öğrendi. Hitler Almanyasında Yahudi öğretim üyesi kiyımı başlamıştı. 31 yaşındaki genç profesörün kendi ülkesindeki akademik hayatı o zaman içine sona ermişti.

Böylece Hirsch'in hayatının ikinci dönemi, Türkiye dönemi başladı. Bu dönemi bir başka "torun asistan" Prof.dr. Ünal Tekinalp söyle tanımlıyor: "Bu döneminde Hirsch öğretim üyesidir, eşsiz kanun tasarılarını hazırlayan bir yardımçıdır; üniversitede kavramını, özerklüğünü, üniversitede birlikte çalışmanın zevk ve lezzetini tanıtan has bir üniversite adamıdır."¹⁾

1933-43 arasında Hirsch İstanbul Hukuk Fakültesinde çalıştı. 1943'de Türk vatandaşlığına geçti ve Ankara'ya taşınarak Ankara Hukuk Fakültesinde öğretim üyesi oldu. 1952'ye kadar Ankara Hukuk Fakültesinde ticaret hukuku, sığır hukuk, hukuk felsefi ve hukuk sosyolojisi kurslarını yönetti, araştırma ve yayın yaptı, asistan yetiştirdi, eşsiz kanun tasarılarını ve bu arada 1957 yılında yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu tasızlığını hazırladı. Hirsch'in Ankara'da geçirdiği yıllar Türk hukuk ve üniversitede her türlü ideolojinin serbestçe okutulmasına savunurken²⁾ 1981'de askeri bir düzen içinde işleyecek bir yük-

dir. Üniversite öğretim üyesi bir bilim adamlının çok yönlü olması gerektiği, dışa dönük çalışmanın, topluma ve devlete katkılarında bulunmanın ne demek olduğunu, bilimsel çalışma disiplininin nasıl anlaşılması gerektiği Hirsch çok etkili bir biçimde göstermiş Türk toplumuna. Bütün bunları yaparken de çağdaş bilim adamı tutarlılığından, namusluluğundan en küçük bir taziv bile vermemiş, akademik özgürlüğünü ve üniversitede özerkliğini herseyeden üstün tutmuştur. Bir örnek vereyim: Bildiğim kadariyla Hirsch hiçbir zaman sol dünya görüşünü benimsememiştir. Buna karşın 40'lı yılların sonlarına doğru Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde bazı öğretim üyelerine solcu damgası vurularak yagalarlar kopardıldığında ve bu öğretim üyelerinin Üniversite tarafından tasfiye edilmeleri yolunda gerek kamu oyundan gerek yasama organından baskılar geldiğinde buna karşı çıkabilecek medenî cesareti gösteren birkaç öğretim üyesinden biri de Prof. Hirsch olmuştur. Bu amaçla Prof. Esat Arsebük ile birlikte Ankara Üniversitesi Senatosundan istifa etmiş ve zamanın iktidarı ile topluma çok etkili bir özerklik dersi vermiştir.

1952'de Türkiye'den ayrılan Prof. Hirsch yeni kurulan Hür Berlin Üniversitesi'nde medeni hukuk, ticaret hukuku ve hukuk felsefesi konularındaki kursunun başkanı olarak atandı. 1953-55 yılları arasında aynı üniversitenin rektörlüğünü yaptı.

1952'den ölünceye kadar Hirsch, Türkiye ile olan ilişkisini hiçbir zaman koparmadı. 1961 Anayasası ve Anaya Mahkemesi kararları ile ilgili çalışmalar yaptı.³⁾ Zaman zaman Türkiye'ye gelip konferanslara katıldı.

Türkiye'de Yüksek Öğretim Kanununun yürürlüğe girmesinden sonra Hirsch bu yasayı ve bununla kurulan yüksek öğretim düzenini eleştiren bir makale yazdı.⁴⁾ Bilim ve Sanat'ın 39. Sayısında bir özel çeviri yer alan bu yazı dünya kamuoyunda önemli yankılar uyandırdığı halde Türkiye kamuoyuna gerektiği gibi yansıtılmadı. Bu yazı hakkında görüşü sorulan YÖK Başkanı Prof. İhsan Doğramacı ise Hirsch'i "Çağdaş" kalmakla suçladı.

1971 yılında tüm üniversite yönetiminin üniversitede tarafından seçilmişini, seçilmiş olan üniversitede senatolarının dahi fakültelerin özerkliğini zedelediğini, asistan ve öğrencilere oy sahibi olarak üniversitede yönetimine katılmalarını ve üniversitede her türlü ideolojinin serbestçe okutulmasını savunurken⁵⁾ 1981'de askeri bir düzen içinde işleyecek bir yük-

sek öğretim sisteminin en hararetli taraftarı olmak; eserinde solcu terminoloji (!) kullandığı gerekçesi ile profesörlüğü reddolunan öğretim üyelerinin bulunduğu bir sistemin başkanlığını yapmak, eğer "çağdaşlık" ise ben de çağdaşım. Yeni yasayı onamaları için Türkiye'ye çağrıları on yabancı üniversite rektörüne kapalı kapılar ardında toplantı yaptırıldıktan sonra istenilen sonuç elde edilemeyeince, yapılan basın toplantılarında yabancı rektörlerin sözlerini Türk basınına bileyerek yanlış tercüme etmek, toplantı hakkında iki ayrı basın özeti hazırlayıp birini yabancı basına birini Türk basınına dağıtmak eğer "Çağdaşlık" ise ben de çağdaşım. Tercüme kitapları orijinal bilimsel eser olarak yay-

lamak eğer "çağdaşlık" ise ben de çağdaşım.

Prof. Doğramacı'ya şu bilgiyi de vermek isterim: "Çağdaş" Prof. Hirsch 1977 yılına kadar 20 Almanca kitabı, 84 Almanca makale, 22 Türkçe kitabı ve 59 Türkçe makale ile her iki dilde 61 kitap eleştirisi yayımlamıştır. Kendisi hakkında ikisi Türkiye, ikisi Almanya'da dört adet Armağan yayınlanmıştır⁶⁾. 1977'den sonraki yayınları saptayamadım.

Anısı ve eserleri önünde saygı ile eğildiğim Prof. Hirsch'in çağdaş olduğuna ne kadar inanıyorsam Türk üniversitelerinin de yakın bir gelecekte çağdaş olacağına o kadar inanmak istiyorum.

(1) İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 1976 Sa. 1-4 Ord. Prof. Dr. E. Hirsch'e Armağan (Özel Sayı), Prof. Dr. Ünal Tekinalp, Ord. Prof. Dr. Ernst E. Hirsch ve Bilimsel Eseri, sh. xxiv, İstanbul 1977.

(2) Die Verfassung der Türkischen Republik, Frankfurt M. 1966. Verfassungsanderung in der Türkei 1971, 1973. Ayrıca bakınız Tekinalp agm. sh. xxxi not 11.

(3) "Wissenschafts-Recht, Wissenschafts-Verwaltung, Wissenschafts-Förderung" Dergisi (Cilt. 15, Sayı 2, Haziran 1982)

(4) Hacettepe Üniversitesi Rektörü Dr. İhsan Doğramacı'nın 7 Ocak 1971 günü Türkiye Büyük Millet meclisi Büyücü ve Plan Karma Komisyonunda yaptığı konuşma (Prof. Doğramacı tarafından yukarıdaki başlık ile özel olarak bastırılmış ve Hacettepe Üniversitesi mensuplarına dağıtılmıştır.)

(5) Bu bilgiler için bakınız Prof. Tekinalp agm. sh. xxviii-LII.

değerli ilgilerini büyük bir heyecan ve içtenlikle ortaya koymaktan geri kalmamıştır. O'nun biçimlenmesine büyük emek verdiği Türkiye üniversitelerinde yetişmiş, hizmet vermiş insanlar olarak son yıllarda ülkemizde üniversitede özerkliğine ve bilim özgürlüğünne indirilen darbeler karşısında engin bir sorumluluk duygusuyla ve üstün bir yetkinlikle karşı koyuşu, kendisine karşı duyduğumuz minnet ve takdir duygularını sonsuza dek derinleştirmiştir. O bizler için aydın olmanın, bilim adamı olmanın ve insan olmanın anıtlamış bir örneği olarak her zaman yaşayacaktır.

Yaşamını T.C. uyruğunda F. Almanya'da sürdürmekte iken ülkemizin bilim ve düşünce yaşamı ile ilgili görev ve duyarlığını sürdürmen Hirsch'in ölümü üzerine, ailesine Türkiye'den 23 imzalı bir "başsağlığı mektubu" gönderildi.

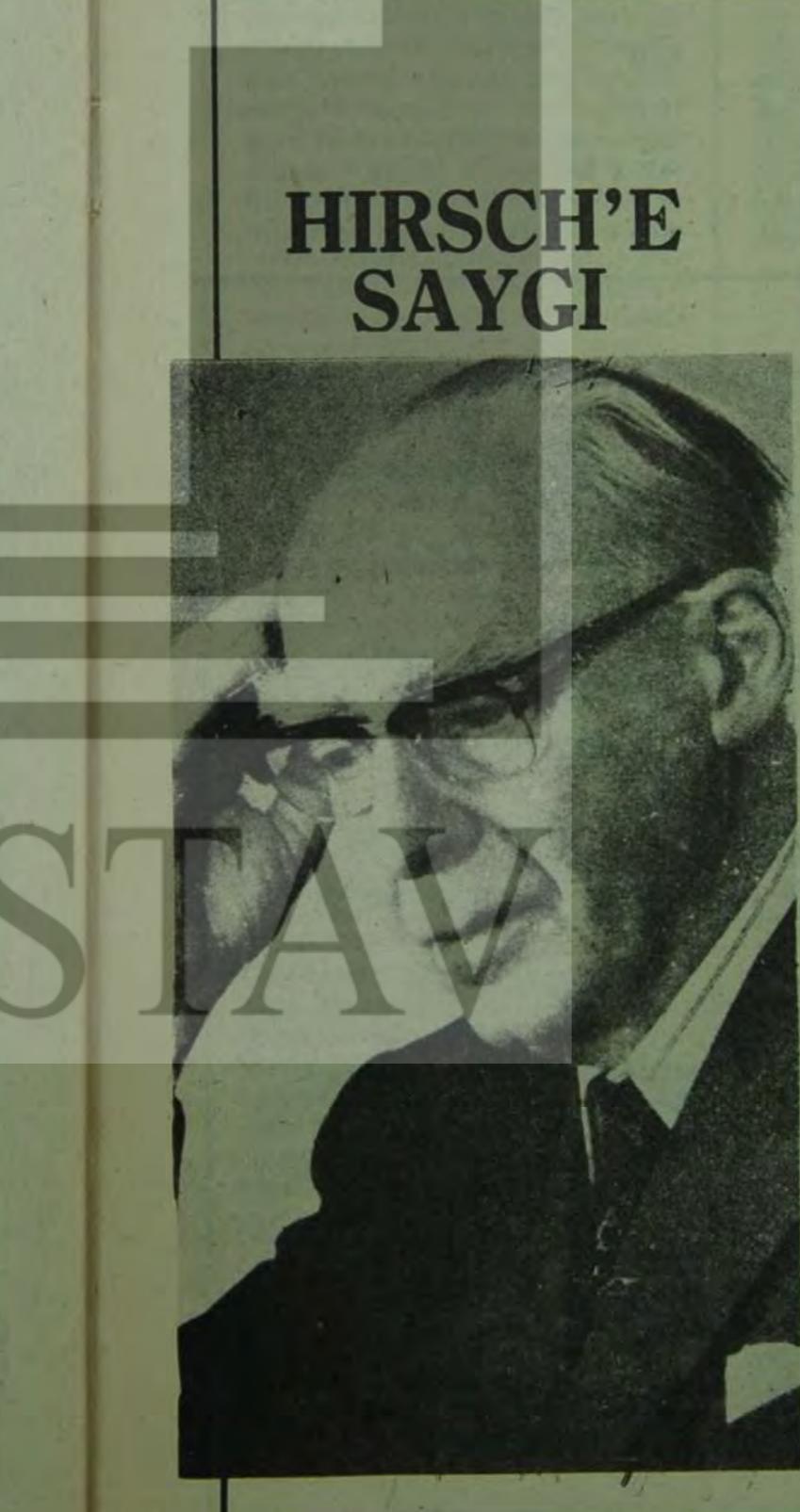
"HIRSCH'İN SAYGIN ANISI ÖNÜNDE" başlığını taşıyan "başsağlığı mektubu" şöyle:

"Büyük bilim adamı ve demokrasi idealinin seçkin siması Ord. Prof. Dr. Ernst Hirsch'in ebediyete intikalini büyük bir üzüntüyle öğrenmiş bulunuyoruz.

Ord. Prof. Dr. Ernst Hirsch'in geçmişte ülkemizde bulunduğu sürece, gerek Türkiye üniversitelerinin bilim ve düşünce özgürlüğüne gerçek anlamda yer tanyan özerk ve demokratik bir yapıda olması ve gerekse kendi alamıyla ilgili konularda genel Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarının çağdaş bir yapıda biçimlenmesi yolunda emsalsiz katkıları unutulamaz. O'nun ülkemize olan bağlılığı bize için değerli bir kazanç ve üstün bir gurur kaynağı teşkil etmiştir.

Ord. Prof. Dr. Ernst Hirsch parlak başarılarla dolu hayatının son anına kadar sürdürdüğü yoğun bilimsel çalışmalarının yanı sıra, ülkemizde bilim ve düşünce özgürlüğü konusundaki yakın ve

Profesör Hirsch'in kısa bir yaşam öyküsüyle birlikte, YÖK'le ilgili "Artık Üniversitede Bilim Özgürlüğünden Söz Edilemez" başlıklı yazısının bir özetini Bilim ve Sanat'ın Mart-1984 (39) sayısında yayımlanmıştır.

Tİ
STAV

Nazizm ve Bilim Adamları

Güney Gönenç

Seksenine yakın ama dinç görünen adam konuşmasını yapmak üzere yavaşça ilerledi. Kürsüden ince tel çerçeveli gözlükleriyle hıncahın dolu salona bir süre baktı. Sağ kolunu hafif yukarı kaldırıldı, dudakları belli belirsiz kırkırdı, kolu aşağıya düştü. Yeniden kaldırıldı kolunu, yeniden denedi; olmadı, sesi çıkmıyordu. Ancak üçüncü seferde görevini yerine getirebildi, sağ kolu

hafifçe ilerde, o iki sözüğü söyleyebildi: "Heil Hitler!" Stuttgart Metallurji Enstitüsünün açılış töreninde izlediğimiz bu adam dünyanın en büyük birkaç fizikcisinden biriydi. Kuantum kuramını kurarak klasik fiziki kapatıp modern fizik çağını açan Max Planck Almanya'nın en önemli bilim kuruluşunun (savaştan sonra adı "Max Planck Kurumu" olarak değiştirilecek olan)

Düşün, bunu şimdü düşün.
Mutluluğu ve özgürlüğü düşün.
Çünkü ter dökmek iyi için getirir iyiliği
alçalması kötüluğun yükseltir iyiliği
ve ancak insanların kardeşliğidir yelkenlerin en yücesi
ve Olimpiyat bayrağıdır, yeryüzü kadar büyük olan

Tutun birbirinizin ellerini ve söyleyen şarkıyı:
barış, barış, barış.
Göstermek için kardeşliğini insanın.

Jaroslaw Iwaszkiewicz

bir daha hiç düşünü görmeyecek
dalgaların ve saçların
onun geleceği hazırlıda bir asker
ya da tabutlar

Tymoteusz Karpowicz

Kimseye egemen olmak değil istedigimiz,
ekmeği paylaştıktan başka,
Kendi halkımı kardeşe yaşarken vatandaş,
özgür olarak yürümek istiyoruz bilinen yollarda,
Ve bakanın mutluluk içinde o derin, yıldızlı gökyüzüne
Ve uyumak onun masnavı catısı altında barış içinde
Bu kadarcık istedigimiz ama bu kadar çok

Antoni Słonimski

her şeyi yitirdiğin zaman
söylenecek her şey söylemiştir
Kulağımı duvara dayıyorum
ve dinliyorum betonun aşınmasını
herkes sığınak ve gömüt kazıyor

Pentti Saarikoski

savaş hazırlıkları yapıldıken karşılıklı
yüreğimde mevsimler yanar

Paul Eluard

uyanmadan, düşlerimde, düşlerimde
seni gördüm - yaşıyordun.
Her şeye katlanmıştır bana gelmek için
son sınırı da geçip.

Olga Berggolts

Korkunç şeyleri söylediğim yüksek sesle
fıçıltılarda bile geçmeyen şeyleri.
Fakat Leningrad,

babam,

yuvam,

yaşam yolum,

hep gönderdin beni yeni yerlere
ve dedin:

'Unutma-hepsi bul!'

Ve görüyorsun işte:

Unutmadım.

Olga Berggolts

Kaiser Wilhelm Kurumu'nun da başkanlığı, 30 Ocak 1933'te kıldırada gelenlerinden hemen birkaç ay sonra Naziler pek çok değerli bilim adamını üniversitelerin ve araştırma kurumlarının kapısına öntüne koymakla birlikte de olsa karşı çıksamış ve "Prusya yasalarına göre her kamu görevlisinin hakkındaki suçlama ve dedikodulara karşı kendini savunma hakkı vardır" diyen toplu topu 28 bilim adamından biriydi. Aralarında Planck gibi Nobel Ödülü almış büyük fizikçiler Laue, Schrödinger ve Heisenberg'in de bulunduğu 28 kişiden biridir, bilim adamlarının Nazi rejimine karşı ilk ve son açık tepkisi oldu. 7 Nisan 1933'te çıkarılan Kamu Görevlerini Yeniden Düzenleme Yasası'nın getirdiği "yalın" ve "açık" kurallara göre şüphelerin görevlere hemen son verilecekti: 1) 9 Kasım 1918'den sonra atanmış olup da nitelikleri uygun görülmeyenler, 2) Geçmişteki siyasal davranışları yeni devlete sınırsız olarak ve hep hizmet edecegi konusunda güvence vermeyecekler, 3) Ari ırkından olmayanlar. Bu yasaya ardi ardına

sayısız eklemeler yapıldı. 6 Mayıs 1933'te yasalaşan ek madde yüksek öğretim kurumlarındaki her aşamadan öğretim elemanın — devletten ücret almayan olşalar bile — yasa kapsamına girdiğini özellikle vurguluyordu. Daha sonraki eklere yukarıdaki 2. maddeye açıklık getiriliyor, Yasa ya "Komünist Partisiyle ya da organlarıyla hiçbir ilişkisi olmamış olsa bile 'komünist gibi' davranışları içinde bulunmuş olanlar" deyimi ekleniyor, işten çıkarılanların yerine alınacaklar da "milliyetçi davranışlarından dolayı" geçmişte haksızlığa uğrayanlara öncelik tanınacağı hükmü getiriliyor.

BİRKAÇ YIL BİLİMSİZ İDARE EDERİZ!

İlk işten atılanlar Göttingen Üniversitesi'nden 6 profesör oldu. 25 Nisan'da görevlere telegraf emriyle son verilen bu 6 kişi arasında dünyaca ünlü iki bilim adamı, fizikçi Max Born ile matematikçi Richard Courant bulunuyordu. Her ikisi de hemen Cambridge Üniversitesi'ne profesör olarak davet edildiler. Kyiom giderek o boyutlara vardı ki, kısa sürede Almanya'daki toplam öğretim elemları sayısının dörtte birini oluşturan 2800 kişisinin işine son verildi. Geride kalanlar ya (arasında Heidegger'in de bulunduğu) 960 öğretim üyesinin yaptığı gibi Nazizmi övp yuelten bildiriler yayılmıştılar ya da susup oturmayı yeşliyorlardı. Sonuçta örneğin Berlin ve Frankfurt Üniversiteleri, öğretim üyeleri üçte birini, Göttingen Üniversitesi, beşte birini kaybetmiş durumdaydı. Atılanların bin kadarının Yahudi kökenler oluşturuyordu.

Hitler'in kendisine ricaci olarak gelen Planck'a söylediğii "Milliyetçi politikanızda bilim adamları için de olsa hiçbir değişiklik yapamayız. Eğer Yahudi kökenlerin işten atılmaları çağdaş Alman biliminin yok olması anlamına geleceğiz biz de birkaç yıl bilimsiz idare ederiz" sözleri faşizmin bilim anlayışını iyi özetliyor olsa gerektir. 1929'da Nasional Sosyalist Öğretmenler Derneği'ni kurmuş olan Hans Schemm 1933'te Bayiera Eğitim ve Kültür Bakanı olduktan sonra Mühît'te profesörlerle hitaben yaptığı bir konuşmada şöyle diyor: "Bundan sonra sizlere düşen, bir şeyin doğru olup olmadığını saptamak değil, Nasional Sosyalist devrimin ruhuna uygun olup olmadığını belirlemektir".

Faşist rejim üniversitelerin yönetim mekanizmasında da gerekli değişiklikleri yapmakta gecikmedi. Daha önce seçimle gelmekte olan rektörlerin artık eğitim bakanlığının atanması 1933 ekiminde karara bağlandı. Bir yıl sonra, Aralık 1934'te yeni bir kuram

râname yayınlandı. Bunda, öğretim üyesi olabilmek için "iyi karakter sahibi" olmak onde gelen koşullardan biri olarak belirtiliyordu. 3 Nisan 1935 gününe yönetimle rektörlerle "üniversite başbuğu (Führer)" unvanı veriliyor; yalnızca rektörü değil, rektör yardımcılarını, dekanları, "öğretim üyeleri birliği" ve "öğrenci birliği" başkanlarını atama yetkisi de eğitim bakanına bırakılıyordu. Nazi yönetimini her üniversiteye bir "Dozentenführer" ("hocabası") atıyor, bunlar bir yandan verilen dersleri denetliyorlar, bir yandan da öğrencilerle öğretim üyelerine bakanlığın uygun gördüğü ilke ve bilgileri zorlu derslerde aktarıyorlardı.

ÖYLE BİR ŞEY KALMADI ARTIK

Nasional Sosyalizm, Almanya'nın çok uzun yılların çabalarıyla bilimde sağladığı üstün konumunu çok kişi bir sürede, birkaç ay içinde yıkıda bırakmış ve yeteneksiz atamayı yediledi. En ciddi bilimsel dergilerdeki makalelerde bilim adamları arasında bir de nitelik yönünden bakarsak durumu daha iyi görebiliriz. Nazizmin Almanya'dan (ya da işgal ettiği ülkelerden) sürüp çıkarttığı bilim adamları arasında Albert Einstein, Niels Bohr, Enrico Fermi, Max Born, Erwin Schrödinger, Wolfgang Pauli, James Franck başta olmak üzere yüzlerce bilim adamları var. Dünacea ünlü bu bilim adamlarının pek fazla inceleme yapılmadan düzenlenecek bir listesi en azından yüz kişiyi içerecektir. Bunların — saptayıbildiğimiz kadariyla — 23'ünün Nobel Ödülü almış olduğunu da belirtelim. Almanya'nın en önemli bilim kuruluşlarından biri olan Göttingen Üniversitesi'ndeki temizlikten bir süre sonra Nazilerin Eğitim Bakanı Bernhard Rust'un bir davette yanında oturan ünlü matematikçi David Hilbert'e yönelik "sakincaları temizledik üniversitemizden... Şimdi nasıl matematiğin durumu Göttingen'de?" sorusuna Hilbert'in verdiği karşılık, aslında, genel durumu özeter gibidir: "Göttingen'de matematik mi? Öyle bir şey kalmadı artık sayın bakan".

KANITLANMAMIS, BOŞ KURAMLAR

Bu sırada Alman üniversitelerinde "irk bilimleri" kursları kurulmaktadır. "Ari fizigi", "Ari matematiği" kavramları geliştirilmiş; Einstein'in görelilik kuramı; Bohr ve Sommerfeld'in atom modeli; Planck, Heisenberg, Schrödinger, Dirac ve Born'un kurmuş oldukları kuantum mekaniği tümüyle yadsınır, "bunlar kanıtlanmamış, boş kuramlardır" diye lânetlenir olmuştu. Kuantum mekanığının öncülerinden Heisenberg'in Münih Üniversitesi'nde Sommerfeld'in emekli olmasıyla boşalan profesörlüğe atanması üniversite tarafından bakanlığa önerildiğinde SS'lerin "güvenlik" örgütü SD'nin yayın organı olan "Kara Ordusu" dergisinde onu "bilimin beyaz Yahudisi" (yani Yahudi asıllı değil ama Yahudi kişilikli) olmakla suçlayan bir makale yayınlamıştı. Himmler'in annesine varnaya kadar etkili ve yetkili birçok kişiyi araya koyarak kendini temize çıkarmaya çabalayan Heisenberg'e derslerinde görelilik kuramını ille de anlatması gerekiyorsa Einstein'in adını kesinlikle anmaması gerekiyti belirtilmiş, o da bu koşulu kabul etmemiştir. Eğitim Bakanlığı yine de onun yerine bu görevi, tek erdem "Yahudiler ve Bilim" adlı bir broşür yayımlayarak görelilik kuramını yerden yere vurmaktan ibaret olan, W. Müller adındaki bir yeteneksiz atamayı yediledi. En ciddi bilimsel dergilerdeki makalelerde bilim adamları arasında bir de nitelik yönünden bakarsak durumu daha iyi görebiliriz. Nazizmin Almanya'dan (ya da işgal ettiği ülkelerden) sürüp çıkarttığı bilim adamları arasında Albert Einstein, Niels Bohr, Enrico Fermi, Max Born, Erwin Schrödinger, Wolfgang Pauli, James Franck başta olmak üzere yüzlerce bilim adamları var. Dünacea ünlü bu bilim adamlarının pek fazla inceleme yapılmadan düzenlenecek bir listesi en azından yüz kişiyi içerecektir. Bunların — saptayıbildiğimiz kadariyla — 23'ünün Nobel Ödülü almış olduğunu da belirtelim. Almanya'nın en önemli bilim kuruluşlarından biri olan Göttingen Üniversitesi'ndeki temizlikten bir süre sonra Nazilerin Eğitim Bakanı Bernhard Rust'un bir davette yanında oturan ünlü matematikçi David Hilbert'e yönelik "sakincaları temizledik üniversitemizden... Şimdi nasıl matematiğin durumu Göttingen'de?" sorusuna Hilbert'in verdiği karşılık, aslında, genel durumu özeter gibidir: "Göttingen'de matematik mi? Öyle bir şey kalmadı artık sayın bakan".

Kuantum mekanığının öncülerinden Heisenberg'in Münih Üniversitesi'nde Sommerfeld'in emekli olmasıyla boşalan profesörlüğe atanması üniversite tarafından bakanlığa önerildiğinde SS'lerin "güvenlik" örgütü SD'nin yayın organı olan "Kara Ordusu" dergisinde onu "bilimin beyaz Yahudisi" (yani Yahudi asıllı değil ama Yahudi kişilikli) olmakla suçlayan bir makale yayınlamıştı. Himmler'in annesine varnaya kadar etkili ve yetkili birçok kişiyi araya koyarak kendini temize çıkarmaya çabalayan Heisenberg'e derslerinde görelilik kuramını ille de anlatması gerekiyorsa Einstein'in adını kesinlikle anmaması gerekiyti belirtilmiş, o da bu koşulu kabul etmemiştir. Eğitim Bakanlığı yine de onun yerine bu görevi, tek erdem "Yahudiler ve Bilim" adlı bir broşür yayımlayarak görelilik kuramını yerden yere vurmaktan ibaret olan, W. Müller adındaki bir yeteneksiz atamayı yediledi. En ciddi bilimsel dergilerdeki makalelerde bilim adamları arasında bir de nitelik yönünden bakarsak durumu daha iyi görebiliriz. Nazizmin Almanya'dan (ya da işgal ettiği ülkelerden) sürüp çıkarttığı bilim adamları arasında Albert Einstein, Niels Bohr, Enrico Fermi, Max Born, Erwin Schrödinger, Wolfgang Pauli, James Franck başta olmak üzere yüzlerce bilim adamları var. Dünacea ünlü bu bilim adamlarının pek fazla inceleme yapılmadan düzenlenecek bir listesi en azından yüz kişiyi içerecektir. Bunların — saptayıbildiğimiz kadariyla — 23'ünün Nobel Ödülü almış olduğunu da belirtelim. Almanya'nın en önemli bilim kuruluşlarından biri olan Göttingen Üniversitesi'ndeki temizlikten bir süre sonra Nazilerin Eğitim Bakanı Bernhard Rust'un bir davette yanında oturan ünlü matematikçi David Hilbert'e yönelik "sakincaları temizledik üniversitemizden... Şimdi nasıl matematiğin durumu Göttingen'de?" sorusuna Hilbert'in verdiği karşılık, aslında, genel durumu özeter gibidir: "Göttingen'de matematik mi? Öyle bir şey kalmadı artık sayın bakan".

TÜRKİYE'YE GELENLER

Nazizmden kaçarak dünyanın dört bir köşesine dağılan bilim adamlarına (özellikle Einstein'in "asil genç yaşı" olanları düşündükçe yürekliyiz) diye söz ettiği genç ve henüz pek tanınmamış olanlara) iş bulabilmek amacıyla Zürich'te "Yurt Dışındaki Alman Bilim Adamlarına Yardım Derneği" adıyla bir dernek kuruldu. Londra'da da Rutherford'un öğrenciliğinde aynı amaçla "Bilimin Korunması Derneği" oluşturulmuştu. Kaçan bilim adamları ve sanatçılardan 110 kadar da Zürich'teki derneğin aracılığıyla Türkiye'ye gerekçe çeşitli üniversitelerde görev aldılar. 1933 Temmuzunda İstanbul'a gerekçe ancak birkaç hafta kalan Göttingen Üniversitesi'nin üç ünlü bilim adamlını; Max Born, Richard Courant ve James Franck'ı da bu arada anabiliriz. Göttingen'den 17 Nisan 1933'te istifa ederek ayrılan Franck'in damadı ve asistanı Arthur von Hippel de İstanbul Üniversitesi'nde bir yıl kalmış ve Elektrofizik Enstitüsü'nu kurmuştur. Türkiye'ye gelen bilim adamları

larından Gerhard Kessler (sosyolog, iktisatçı, 1933 öncesi Saksonya eyalet Meclisi'nde Sosyal Demokrat milletvekili), Friedrich Dessauer (röntgen fiziği, 1933 öncesi Katolik Parti milletvekili) ve Alfred Kantrowicz (dis hekimliği profesörü) Türk Hükümeti'nin girişimleriyle Almanya'da hapisten kurtararak Türkiye'ye çağrıdalar. Genetikçi ve zooloji profesörü Curt Kosswig ile şehircilik profesörü Ernst Reuter ise tutukluluktan ve Almanya'dan kaçarak gelebildiler. Reuter Volga Alman Sovyet Cumhuriyeti'nin kurucusuydu, Magdeburg Belediye Başkanı ve Parlamento üyesi iken 1933'te atıldığı Lichtenburg toplama kampından kaçarak Hollanda-İngiltere üzerinden Türkiye'ye gelebilmiş; önce İktisat Vekâleti'nde uzman, sonra da Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde profesör olmuş ve Şehircilik Kürsüsü'nü yönetmiştir. 1946'da ülkesine dönen Reuter, 1953'te ölümüne dekin Berlin Belediye Başkanlığından bulunmuştur. Nazizmden kaçip ülkemize gelen bilim adamlarından saf kan Yahudi olmayan ve bu nedenle tam mül-

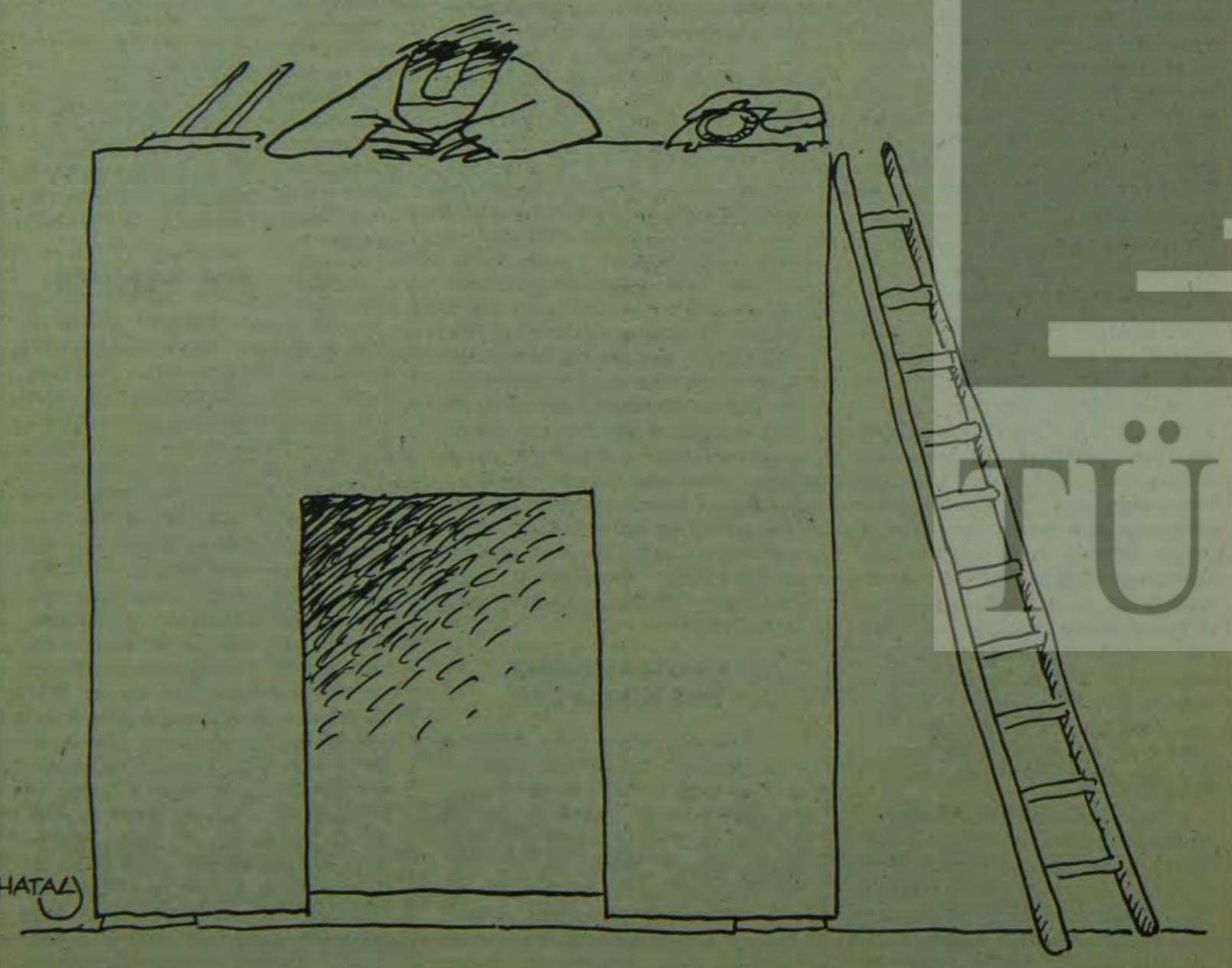
teci sayılanların (tip mensupları hariç) 1944'te Çorum, Yozgat, Kırşehir gibi illerde ikamete mecbur edildikleri biliniyor. Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde görevli dört profesörün de 1948'de siyasi nedenlerle işlerine son verildi. Bunlar asuroloji profesörü Benno Landsberger (1948'den sonra Chicago Üniversitesi'nde görev aldı), hititoloji profesörü Hans Güterbock (Uppsala ve Chicago üniversiteleri), indoloji profesörü Walter Ruben (Santiago ve Berlin'deki von Humboldt üniversiteleri) ve sinoloji profesörü Wolfram Eberhard (California Üniversitesi) idiler. Landsberger ile Güterbock'a, siyasal görüşleri dolayısıyla, TBMM'de şiddetli hücumlarda bulunulmuştu. Buna karşılık Nazi Almanyasında tutuklular üzerinde "bilimsel" deneyler yapmış olmakla tanınan anatomist Max Clara 1950'de Türkiye'ye çağrılmış ve İstanbul Tıp Fakültesi'ndeki Histoloji-Embriyoloji Enstitüsü'nün yöneticiliğini 1966'da ölümüne dekin yürütmüştür.

Amacı Nasyonal Sosyalizmin bi-

limle ilişkisinden birkaç kesit vermek olan bu yazıyı Hitler'den bir alıntıyla kapatmak istiyoruz. 1933-1945 karabasını Almanya'yı basıp egemenliğine aldığında onca bilim adamı, şair, yazar, aydın ne oldu, neredeydi, ne yaptı? Bu konuda Hitler daha 1931'de bir gazeteciye bakın ne demiş: "Partimin çizgisinde bir devrimin başarıyla gerçekleştirilmesi durumunda beyinlerin sürü halinde bize katılacağınızda kuşkunuz var galiba. Alman orta sınıfının; aydın denen o nadide çiçeğin bize hizmet etmeye ve beynini emrimize sunmayı reddedeceğini misanıyorsunuz? Alman orta sınıfı gerçeklecek durum karşısında bilinen birini alacaktır; biz de onları ne yapmak istiyorsak öyle yapacağız." □

1. Alan D Beyerchen, *Scientists under Hitler*, Yale University Press, Londra, 1979.
2. Horst Widmann, *Atatürk Üniversite Reformu (Almanca Konuşan Ülkelerden 1933 Yıldan Sonra Türkiye'ye Gelen Öğretim Üyeleri)*, Çev: A. Kazancıgil, S. Bozkurt, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul, 1981.
3. Güney Gönenç, *Hep Aranızda Olacağım, Frédéric Joliot-Curie'nin Yaşam Öyküsü*, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1983.

Hatay Dumluşpınar

Galiba komşu devletlerin bir kaderidir; hem çok onların dostluk ve samimi bir işbirliği içinde yaşamaları gereklidir, hem de yine en çok anlaşmazlık halinde olanlar onlardır.

Irak ve Iran da bu kaderi değiştirmeyi başırp toprak anlaşmazlıklarını gidermemiştir. Bunlardan en önemlisi, Körfez üzerinde egemenlik sağlama açısından da üzerinde titizlikle durulan Şat-el-Arap'tır. Bu iki devlet bu anlaşmazlıklarla bir arada yaşama-ya alışmış gözükyorlardır. Fakat sonradan durum değişmiştir. Petrol üretici ülkelerin gelir kaynakları birdenbire büyük ölçüde artıncı, Irak ve Iran bu kaynakları değişik alanlarda kullanmaya yönelmişlerdir. Irak alt yapısını gerçekleştirip ekonomik kalkınmasını güvence altına almayı düşünürken Şah, Iran'a bölgemin en güçlü devleti yapma dörtüsü ile silahlana-ya önem vermiştir. Bu arada da Amerika ile askeri işbirliğini çok genişletmiş ve Amerika'nın imtiyazlı dostları arasında yer almıştır. Şah arttığı askeri gücüne ve belki daha da çok Amerika ile arasında gelişmiş olan yakınığa dayanarak, Şat-el-Arap sorununu lehine çözümleyebilmek için Irak'a karşı yoğun bir baskı politikası uygulamaya başlamıştır ve bu çerçevede içinde de Irak'taki Kürt bağımsızlık hareketini büyük ölçüde destekleyerek Irak'ı bulnalmıştır. Nihayet 6 Mart 1975 tarihinde Cezayir'de imzalanan bir anlaşma ile Şah bölgedeki üstünlüğünü Irak'a kabul ettirmiş ve buna karşılık o da Irak'taki kurt bağımsızlık hareketinden destegini çekmiştir.

Şah rejiminin çöküşünden sonra, Irak ile Iran arasında daha olumlu ilişkiler gelişebileceği düşünülebilirdi. Oysa tam tersi olmuştur. Irak Şah'a vermez, zorunda kaldığı ödünlere geri almayı önem vermiştir, Humeyni de dini felsefesini Irak'a da yayarak bu ülke üzerinde de bir etkinlik sağlamak istemiştir. Humeyni rejiminin bir an önce çökmesinde yarar gören devletler de, Irak yöneticilerini, Iran'a karşı askeri harekete geçmeye teşvikten geri kalmasına yardım etmektedirler. İslâma Şii damgasını vuracağından, toplumsal hak iddiası hareketlerinin kendi ülkelerinde iktidarı elinde tutan tabakayı, servet ve rahatında tehdit edebileceklerinden ciddi endişeler duymaktadırlar. Bunu bölgelerde Amerika ile işbirliği yaparken, Amerika'dan beklediklerinin daha çok, bu olasılıklardan korunmaları olduğu hiss olunmaktadır. Sanki bölge de bir tür MUKADEDES İTTİ-

FAK yaratıp, saltanat rejiminin sürdürülebilmesi istenmektedir. Fakat bu aynı ülkeler, kendilerini, Irak karşısında da güvende hissetmemektedirler. Irak'ın savaştan galip çıkması halinde hem Körfez'de egemenliğini pekiştirmiş olacağını, hem de Sünni alemi içinde önderlik Suudi Arabistan'a rakip olabileceğini düşünmektedirler. Suudi Arabistan ve onu destekleyen devletler için, Suudi Arabistan'ın gözü batmayacak bir şekilde, İslâm alemi içinde ve Körfez bölgesinde bir tür nazım devlet olması önem taşımaktadır. Nitekim 26 Mayıs 1981 tarihinde, Washington'unda teşvik ile, Körfez sorunları ile ilgilenmek üzere Suudi Arabistan, Abu Dabi, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Oman ve Kuvveyt arasında bir örgüt oluşturulmuştur (Körfez İşbirliği Konseyi).

Büyük devletlerin bu Irak-Iran savaşı karşısındaki tutumuna gelince: Sanki hangi tarafı tutucaklarında müteredditirler. Irak'a daha yakın gözükme iseler de, Iran'da tama- men ihmali etmiş duruma düşmemeye, ona da hiç olmaz ise dolaylı yoldan askeri malzeme yollanabilmesine dikkat etmektedirler. Tercihlerin bir yanısırlık tutumu olduğu anlaşılmaktadır. Herhalde yalnız bugün değil, yarını da düşünmektedirler, Iran konumunda ve boyutunda bir devleti yarın kendilerine küs görmek istemektedirler. İki de muhakkak Humeyni rejiminden mutlu değildir, değişip yerine ken-

dilerine yakın olacak, en azından kendilerine karşı olmayacağına inanacak bir iktidarın geçmesini istiyorlardır. Fakat bugün herhalde onlar da görmekteyler ki, Iran'ın üzerine ne kadar gidilirse, Humeyni rejimi o kadar güçlenecektir.

Iran'da Humeyni rejimi son bulursa bu dış baskılardan yüzünden değil, rejim liderlerinin yıkmayı bilip, inşa etmesini becerememiş olmalarından ileri gelecektir. Dünün kalıplan içinde yarınlar bina edilemez. Inanç bir gereksinimdir. Fakat inançları koruyabilmenin yolu teknik ve düşünsel alanlarında gelişmeli, bunlara intibak edebilmek, bunlardan yararlanabilmektir.

Iran-Irak savaşından söz ederken, İsrail'i göz önünde bulundurmamak olansızdır. Bu savaş, İslam ülkelerinin, İsrail konusu üzerindeki duyarlığını bir ölçüde hafifletmiştir. Bu bölgenin geleceği bakımdan azımsanamayacak bir gelişmedir. Arap-İsrail ilişkileri açısından, Orta Doğu'daki zıtlaşmadır bir yarasına olmuştur denebilir. Nitekim Amerikan-Irak ilişkileri normalleşmiştir, İsrail ile ilişkili kurdu diye, başta Irak bir çok Arap devleti tarafından adeta afaro edilmiş olan Misir'in, yeni devlet başkanı Mübarek, Ürdün Krali Hüseyin ile birlikte Bağdat'a gidip Saddam Hüseyin ile görüşmüştür. İsrail de herhalde bu savaşta taraflardan birinin galip çıkmasından çok, savaşın sürmesinde yarar görmektedir.

Eski Amerikan Dışişleri Bakanlarından Kissinger, "Irak-Iran savaşı hakkında ne düşünülyor" sorusuna ilginç bir yanıt vermiş: "iki tarafın da mağlup olması bekleniyor" demiş. Bu elbet büyük bir karma mizah, fakat bazı devletlerin tutumunu da galiba çok iyi gösteren seriyor.

Orta Doğu'da tek bir büyük devlete dayalı huzur sağlamak zordur, kalıcı olamaz. İki büyük devlete birden dayalı düzenler de, genellikle bölge devletlerinin çıkarlarına, yetençce cevap verir nitelikte olmaz. Kalıcı ve adil birliği, tüm bölge devletleri arasında, adil koşullar altında işbirliğinde aramalıdır. "Bölge devletleri tarafından yönetilir" ilkesine itibar etmelidir.

İran-Irak Savaşı

Hasan Esat Işık

II. Dünya Savaşı ve İsvet'in Tarafsızlık Politikası

Gürhan Uçkan

II. Dünya Savaşı'na girmemiş ülkelerden olan İsvet'in tarafsızlık politikası, tartışma konusu olmayı sürdürüyor. Nazilerin Neurope dedikleri Yeni Avrupa kavramından çok şey bekleyip sonradan yanılanlar arasında İsvet halkının önemli bir kısmı da vardı. Bir yandan 'Doğudan kızıl tehlike' sözü ile yetişen bu halk, birey 'kara tehlike' karşısında çok uzun süre bocaladı. Biz bu konuda, İsvetçi tarihçi ve TV-program yapıcısı HANS VILLIUS ile görüştük. Bu görüşmeden okurlarımızın yeni bilgiler edineceğini umuyoruz. Daha önce, söz konusu zamanda İsvet'in durumu üzerine bazı ön bilgileri vermeyi yarlı buluyoruz.

İSVEÇ ve II. DÜNYA SAVAŞI

İsvet ile Almanya'nın ilişkileri epey eskiye dayanır. Politik, ticari ve kültürel ilişkiler dışında, yönetici seviyesindeki akrabalık ilişkileri de vardır. Simdiki kralın eşi Alman'dır ve İsvet'in II. Dünya Savaşı sırasında kralı Gustaf'ın da ilk eşi Alman idi. Ülke yönetimi, çok partili parlamentonun elindedir ve başbakan, sosyal demokrat Per Albin Hansson'du. Alman dostu olarak tanınan kral ile hükümet arasında zaman zaman önemli görüş ayrılıkları oluyordu. Devrin genel kurmay başkanı Olof Thörnell'in Sovyetler'e karşı İsvet'in Hitler yanında savaşa girmesinden yana olması, işleri daha da güçlendiriyordu. Hükümet, en iyi politikanın, İsvet'i savaşa sokmamak, her iki savaşan taraf ile iyi geçinmek olduğu görüşündeydi. Ne ki Hitler'in giderek güçlenmesi, kendilerinin onunla iyi geçinmeye önlüklerini açtı. Bu da ancak, tarafsızlık ilkesinden ödün vermekle olasıydı.

Ülke içindeki durum açısından savaş, güç bir zamanda geldi. Sonradan bir gelenek halini almış olan İşçi Hareketleri ülkeyi sarmış ve yeni hukuklar isteyen işçiler ile yerleşmiş burjuva kesim ceneşir hale gelmiştir. Simdikinden daha da tutucu konumda

olan sosyal demokratlar, sağ kanat çok, sol kanat ile uğraşıyorlardı. Bu açıdan, savaşın gerektirdiği olağanüstü koşullar, hükümetin işine yaradı.

İçte ve dışta İsvet'in çıkar politikasını, şu maddelerle özetleyebiliriz.

- Savaşın ortaya çıkardığı yeni ticari olanaklardan yarlanmak. Başta demir cevheri ve bilyali tekerlekler olmak üzere birçok ağır sanayi ve savaş sanayi ham maddesini Almanlara satmayı sürdürmek, Hitler'i kızdırmadıkça, karşı tarafla da kârlı ticari ilişkiler kurmak.
- Sosyal demokratların uzun süredir "ezeli rakip" olarak gördükleri yerli komünistleri, savaş bahane ederek baskın ve kontrol altında tutmak.
- Basın üzerinde İsvet tarihinde görülmemiş özgürlük kısıtlamalarına giderek hükümetin kararlarının eleştirilmesinin etkilerini azaltmak.
- Almanlara verilen politik tavizlerden ötürü Almanların üstün uçak teknolojisinden yararlanma ve bazı savaş ganimetlerini çok ucuz satın alma yoluyla kendi hava güçlerini güçlendirmek.
- Savaş sırasında ve özellikle Danimarka ile Norveç'in işgalinden sonra sayıları yüz bini aşan savaş göçmenini barındırarak İsvet'in yıpranmış oluslararası prestijini bir derecye kadar kurtarmak.

Bunlar bizim burada kısaca verdığımız çıkar örnekleri. Daha geçtiğimiz Mart ayı içinde İsvet gazeteleri, ülkenin en zengin iş adamlarından olan Wallenberg kardeşlerin, nazi toplama kamplarına zehirli gaz imal eden IG Farben adlı iş adamına gizli yollardan kredi ullaştırdıklarını açıkladılar.

1943'de İngilizler, Almanların Schweinfurt'taki bilyali tekerlek fabrikalarını bombaladılar zaman İsvet'in Almanlara 12.500 ton olan bilyali tekerlek satışı, bir yıl içinde 21.000 tona çıktı. Bu durum konusunda biliği isteyen ABD'ye İsvet yetkilileri yalnızca bilgiler verdikleri gibi, kabul ettikleri satışta yüzde elli azaltma yaptıklarını söyledikleri zaman bu oran yüzde on üçten fazla değildi. O zaman parayla 60 milyon kronu bulan parasal gelir (1943), İsvet'in bu ticaretten olan çıkarlarından yalnız bir bölümündür. En önemlidisi ise, nazilerin Fransa'da ele geçirdikleri Amerikan uçak motorlarını İsvet'in uygun koşullarla satın almalıdır. Bu arada Almanlar, kendileri için de çok değerli olan Focke-Wulf 190 tipi savaş uçaklarını, İsvet'in kendileriley ticareti kışkırdan sürdürmesi koşuluyla İsvet'e sattılar. Avrupa'nın en güçlü ülkeleri sürekli olarak ekonomik ve askeri bakımdan kayıp vermektedir İsvet, demir cevheri satışının da katısıyla, hem ekonomisini, hem de ordusunun vuruşunu güçlendiriyordu.

ALMANLAR NE İSTEDİLER?

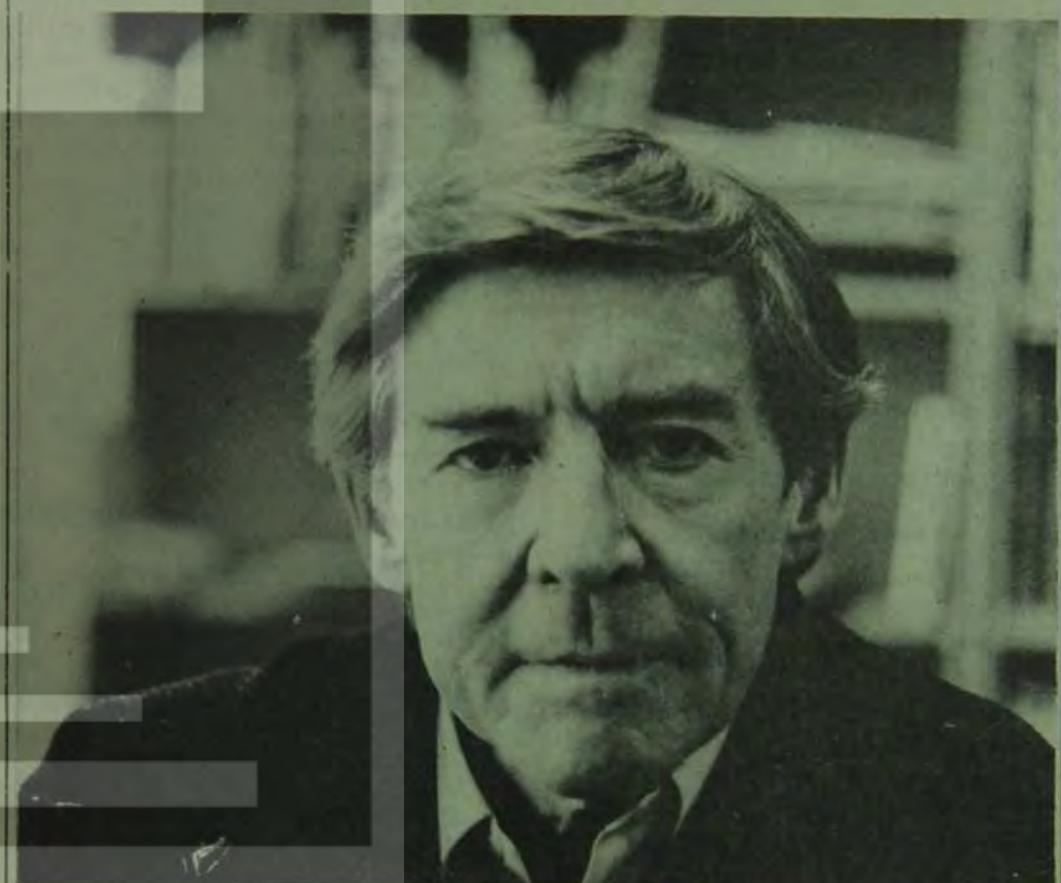
Almanlar İsvet'in tarafsızlık politikasını, "bolşevizme karşı hür dün-

yanın korunması ve savaş sonrası yeni Avrupa'sında yer edinebilme için" kendi isteklerine göre uygulamasını gerekliliğini görüyorlardı. İsvet'in bugünkü "Batı yanlısı tarafsızlığı" gibi, o zaman da "Nazı yanlısı tarafsızlık" söz konusuydu. Gerçek bir bağımsızlık ve tarafsızlık politikasına aykırı birçok tavizi Almanlara veren İsvet'in bu tutumu, her zaman için tartışma konusu olmuştur. 9 Nisan 1940'da Danimarka ve Norveç'i işgale başlayan Almanlar, daha sonra İsvet kara yollarını ve sularını bu ülkelerdeki güçlerine malzeme ve personel göndermekle kullandılar. Almanların Norveç'teki Engelbrecht tümeni, tarihe "Barbarossa Operasyonu" adıyla geçen (1189-1190 yılları arası haçı seferlerinde rol oynayan) imparator Fred-

rik Barbarossa'nın adı) eyleme başladı. Engelbrecht tümeni, 25 Haziran 12 Temmuz 1941 arası trenlerle İsvet'i geçti ve Finlandiya'ya, Sovyetlere karşı savaşa gitti. 106 tren ile 13.712 Alman askerini içeren bu eylem, İsvet'in tarafsızlık politikasının en kara lekesi oldu.

Ne zaman ki Almanlar doğu cephesinde saplanıp kaldılar ve Avrupa'daki başarıları kesildi, o zaman İsvet ticaretini kısmaya başladı; niyabet ülke yöneticileri "yenilmiş Almanya'lı bir Avrupa" olasılığını gündeme getirdiler...

Aşağıda, savaş sırasında 17-20 yaşlarında olan İsvetçi tarihçi HANS VILLIUS ile yaptığı söylenen bölümler bulacaksınız.

İsvet halkı ve Nazizm

"İsvet ile Alman halkları arasında çok yakın ilişkiler vardı. Bunlar, özellikle geçtiğimiz yılın sonlarında başlamıştı. Güney İsvet'te yaşayan halkın Almanlar arasında sıkı kültür bağları kuruluyordu. Hitler başa geçtiğinde İsvet halkın önemli bir bölümünü ve askeri yöneticiler, Almanya'daki yeni düzenin olumlu bir şeyle olacağını sanıyorlardı."

İsvet'in tarafsızlığı

"Elden gelebildiği kadar tarafsızlık demek gerekiyor. Leningrad'da 1942 sonu ve 1943 başı takılıp kalana kadar Hitler ve askerleri başarılıylardı; bu da İsvet'in tarafsızlık politika-

baharında Fransa düşmüştü. Sonradan İngiliz tarafından açıklandıına göre o zaman Ingiltere'nin savaşa sürdüreceği pek kesin değildi. İngilizler İsvet'e, artık söz konusu olanın sağduyu politikası olduğunu, kahramanlık politikası olmadığını belirttiler. Bizim "izin trenleri" dediğimiz bu trenlerle Almanların yaralı taşımakla yetinemeyiğini biliyoruz. Eski fotoğraflardan Almanların peronlarda pek rahat doştaşları görülmüyor. Bu bakımdan, böylesine bir serbestlik tanımı da tarafsızlık ilkesine aykırıdır."

İsvet'in savaştan kârlı çıkışları

"İsvet'in savaş yılları sırasında diş ticareti çok geniş kapsamlıydı. Öyle anlaşılıyor ki İsvet'in savaş döneminde kalması, Almanlar için de daha yararlıydı. Bir de İsvet'le savaşın can ve mal kaybına uğramaktansa, demir cevheri satın almak daha kârlı bir işti. Ne ki bu ticaret, tarafsızlık ilkesine aykırı değildir. Bağımsız ve özgür bir ülke olarak bizim, istedigimiz ile ticari ilişki kurma hakkımız vardı. Şimdi aradan zaman geçince bunun oldukça akıllı bir politika olduğunu görüyoruz. Bir savaşa girmeden ve ülke onurundan çok fazla yitirmeden savaş dışında kalmak -benim kişisel anlayışma göre- izlenecek en iyi politikadır. Elden geldiğince savaş gibi insanlığa en büyük zararı veren bir şeyin dışında kalmak olası ise, dışında kalınmalıdır."

Kralın Alman sempatisi

"Çok önce ölmüş olsa da, Kral Gustaf'ın ilk karısı bir Alman prensesi ve Kralın büyük bir Alman sempatisi olduğu da biliniyor. Öte yandan bir sosyal demokrat olan başbakan Per Albin Hansson için böyle bir sempati söz konusu değildi. Kral Almanların istekleri yapılmazsa 'ben yokum' demiş ve bu da kralın tacını bırakmakla tehdit etmesi olarak yorumlanmışsa da, bunun hükümetin kararlarında etkili olduğu söylemez. Karar yetkisi hükümettedir."

"Rus korkusu"

"Daha Demirbaş Şarl -12. Karl zamanında İsvet halkında bir Rus korkusu vardı. Çocuklar, 'yaramazlık etme, Rus gelir!' diye korkutuluyordu. 1917 Rus Devrimi'nden sonra ülke büyük bir güç haline gelince, bu korku daha da arttı. Hâlâ da doğuya karşı bir tedirginlik taşıyoruz. Ülke içinde sosyal demokratların tavrı da, komünistlere ekstra dikkatli ve kuşku olmuştur. Bu gün bile biz, tarafsız olsak da olmasak da bir Batı ülkesiye, yani şu veya bu şekilde de olسا, batıya bağlıyız."

Basının durumu

"Göteborg Handels och Sjöfart Gazetesi gibi açık sözlü gazeteler de vardı. Bu gazetenin yönetmeni Segersstedt, sözünü sakınmadı. Onun gazetesi de, başka gazeteler de defalarca kapatıldı. Savaş sırasında gazeteler kapatıldı, toplatıldı. Almanya'dan ya da buradaki büyük elçiliklerinden eleştiri gelip duruyordu. Kendilerini eleştiren gazetelerin kapatılmasını isteyenlerdi. Hitler Almanyasına hayranlık duyan gazeteler de vardı."

Savaş ve İşveç halkı

"Sovyetler'in nazilere karşı savaşıyor olmasına karşı İşveç halkında Sovyetlere destek olma gibi bir istek yoktu. Eğer Almanlar bize de saldırsalar durum belki başka olurdu ama... Salt nazi semptanıları değil, diğerleri arasında da Almanların savaş kazanmalarını isteyenler vardı. 1930'lu yıllar, İşveç halkı için diktatörlerle karşı duygular getirmis villardı. Avrupa'da diktatörler ilerliyor, demokrasi geriliyordu. Gidecek çok kişi, yeni bir düzen gereği görüşündeydi. Belki bununla ille de Alman düzenini kastetmiyorlardı ama böyle bir istek vardı. Nazist olmayanlar bile onların, dejenere olmuş bir demokrasi düzeltmek yolunda tek seçenek olduğunu düşünüyorlardı."

Almanların işgal ettiği ülkeler

"O zamanlar, şimdiki gibi uluslararası dayanışma duygusu yoktu. 1938 Münih olayı sırasında İngiltere hiçbir seye karışmayı düşünmüyordu. Şimdi o zamanki İngiliz başbakanı Chamberlain'in şu sözünü anımsamakta yarar var: Çekoslovakya'nın işgalinden sonra 'Uzaktaki bir ülke yü-

zünden niçin siperler kazalım?' demişti. 1938 yılında Çekoslovakya, İngiltere için çok uzak bir ülkeydi. O zamanlar dünya, şimdikinden çok daha küçüktü. Avusturya işgal edildiğinde Avusturyalıların Hitler'den yana olduğuna inanıyordu. Polonya'ya sıra geldiğinde biraz düşünmeye başladık. Danimarka ve Norveç işgale uğradığı zaman ise çok derinden üzüldük. Tehlike kapıya gelip dayanana dek kimse inanmıyordu tehlikeni varlığına. Aynı hata, bu iki Kuzey Komşumuz için de geçerli."

Tarih kendini yinelemez.

"Tarihin kendini yinelemedidine inanırız biz tarihçiler. Her ne kadar zaman zaman, daha önce yaşanmış olayların çok benzerleri olursa da, hiçbir zaman aynı olmaz. Bu açıdan ben, Avrupa'daki yeni nazizmin, eski kadar güçlü olacağına inanıyorum. Ne zaman ekonomik ve sosyal koşullar güçleşir, o zaman ortaya bu koşullardan yararlanmak isteyen insanlar çıkar. Bunun yeni örneğini, Fransa'daki Le Pen'de görüyoruz. İyimserim ve yeni nazizmin bir geleceği olduğuna inanıyorum. Ama her tür aşırı sağ akımlara karşı dikkatli olmak gerek."

Barışı korumak

"Yeryüzünde hiçbir şey, barışı korumaktan önemli değildir. Çok önemlidir, aklı almad derecede önemlidir barışı korumak. Yeryüzünde insanlığı, birkaç kez öldürebilecek silah yığınları var. Bu da bize, yeni bir büyük savaştan sakinmanın ne denli önemli olduğunu gösteriyor. Bir tarihçi olarak ben, zamanımızın devlet adamlarının tarihle biraz daha fazla ilgilenebilmesini isterim. Ancak o zaman barışı korumanın önemine inanırlar ve masaya anlaştırmak amacıyla otururlar."

YARIN

YARIN 45 aydır yayınılmıyor.
45 sayısının en az yirmisini özel
sayı olarak hazırladı. Bu özel
sayılarını da beşini barış konusuna
ayırdı.

İkinci dünya savaşının, nazi
almanyasının koşulsuz teslimiyle
bitişinin 40. yıldönümünde de
Yarın, yine sayısını barışa ve
ikinci dünya savaşının sorumlusu
olan nazizme, anti hitlere
cepheye ayırdı. Savaş ve zaferi
öncesiyle, sonrasında, sanatıyla,
fotografıyla işledi.

BİR DAHA YAŞAMAMAK İÇİN

- Sorgut Sölçün, Gürhan Uçkan, Özdemir Ince, Yusuf Cemali, A. Mümtaz İdil, Mehmet Ünal, M İlhan Erdost, Fatih Hunar, Gökhan Demirci, Mehmet İzer, Mustafa Okan, Konstantin Simanov, Louis Aragon, Nazım Hikmet, Gunter Kunert, Paul Eluard, Nizayi Akincioğlu, Enver Gökçe, Vera Inber

• ZAFERİN 40. YILI

Büyük savaşı ve zaferi bir derginin sayfalarıyla sınırlı alanda işleyebileceğim kadar derinliğiyle okumak istiyorsanız Yarın'ın 45. sayısını aldınız mı?

YARIN

YARIN 41. sayısı,
ULUSLARARASI GENÇLİK
YILI sayısı

YARIN 42. sayısı, GÜNEY

AFRİKA ve IRKÇILIK sayısı

YARIN 43. sayısı,

YASALarda ve

UYGULAMADA ÖĞRENCİ

DERNEKLERİ sayısı

olarak yayınlanmıştır, YARIN'ın

bu sayılarını okumuşmuydum?

YARIN, yazışmalar için, PK 723
Kızılay, Ankara, her türlü parasal
işlemleri için Posta Çekü: 164860
abone ücreti yıllık 2400 lira, altı
aylık 1200 lira, yurt dışı 30 DM.
(Yarın, Ankara İstanbul, İzmir
dışında yaygın dağıtım olağanından
yoksundur. Çevrenizde Yarın'ı
okutmak, tanıtmak için Yarın'a
omuz vermek istemez misiniz?)

GENÇLERİN DERGİSİ

Savaş fotoğrafları deyince neler geliyor akınıza?

1850'lerde yaralı bir askere bakın hemşire... Roger Fenton'un objektifinden Kırım Savaşı... Yerlerde boylu boynuza cesetler... Sonra iç savaşlarda, yerel çatışmalarda, dünya savaşlarında; cepheyi, savaşanları, ölümü anlatan binlerce, on binlerce fotoğraf... Robert Capa'nın İspanya İç Savaşı'nda çektiği, siperden çıktıği anda vurulan cumhuriyetçi fotoğrafı... Eugene Smith'in elinde bir çocuk bedeni, boyunu büyük yürüyen asker fotoğrafı... Yıkıntılar arasında ağlayan çocukların, annesinin, babasının, oğlunun, kızının başında gözyaşı döklenler... Cesetler arasında yakınını arayanlar... Toplama kampları... İşkence merkezleri... İnsanlığın en insanlık dışı uğraşı olan savaş beklemek için ölümü göze alan ve ölen fotoğrafçılar... İnsancıl duygularla cephelerde yer alarak çekilen tüm acıları, "Bu acıları bir kez daha yaşamayın," dercesine insanlara ulaştıran fotoğrafçıların ortak yanı; gördükleri, yaşadıkları olayları en yalın biçimde, fakat olanca çarpıcılığıyla görüntüleyerek haykırmalarıydı: "Savaş budur!"

Fotoğraf 19. yüzyıldan günümüze akıl almaz bir gelişme gösterdi. 19. yüzyıl başında insanlar gazetelerde gördükleri bir haber resmini, bilgiyi büyük ilgiyle karşıyorlardı. Fotoğrafın başında yer alması, görüntülerin insanlara kolaylıkla iletilmesini sağladı. Kişi sabah uyanıp gazeteyi açtığından, kilometrelerce uzakta olmuş bir olayın fotoğrafını görebiliyordu. O güne dek kenar mahallelerin yakınından bile geçmemiş insanların orada yaşayanların yokluklarının gösterilmesi, savaşın ne olduğunu yalnızca anlatılanlardan ve yazılınlardan bilenlere cephede katı yaşamın, savaşanların bir parçası olan ölümün getirilmesi... Tüm bunlar insanlarda ve toplumda derin izler bırakıyordu.

II. Dünya Savaşı'na gelindiğinde fotoğraf, gazete ve dergilerde önemli bir yer edinmişti. Olayların salt yazıyla anlatılması değil, görüntülerle de desteklenerek daha güçlü bir

Fotograflarla Savaş Gerçeği

Rıza Arat

yalıtlı verilmesi isteniyordu. Fotoğrafa ağırlık veren yayın organları yalnızca söyle değil, görüntülerde haykırıyorlardı. Fotoğrafın ulaşığı düzey, fotoğrafçıların yalnızca olup bitenleri aktarmakla kalmamasını gerektiriyordu. Cephelerde ön saflarda yer alan fotoğrafçılar, çatışmaları ve ölümleri görüntülemenin ötesinde; savaş üzerinde düşündürmek, savaşın kimlerin çıkarları için çırılığını, kimlere acı ve ölümden başka hiçbir katkısı olmadığını fotoğraflarıyla araştıracak kendi görüşlerini "yazmak" zorundaydılar. Her yanda Hitler, Mussolini isimleri dolaşıyordu. Onların propagandasını yapmak isteyen fotoğrafçılar çekiliyor, basılıyordu. Yenilmez, büyük, güçlü bir Mussolini portresi... Yiğinları coşturan, onların önünde devleşen bir Hitler... İşgal ordularının her yanında inanılmaz barışçıları! Onlara karşı koyanların acıları!

II. Dünya Savaşı'nda insanlık önemli bir sınavdan geçiyordu. Yaşamla ölüm çarpışıyordu. Ya insanlık onurune sahip çıkacak, ya da insanca yaşamaktan tümüyle vazgeçecekti. Aynı sınav sanat için de geçerliydi. Ya yaşam, umut ve gelecek savunulacak, ya da yaratmak, güzellik, insan kavramları unutulacaktı. İşgal orduları milyonlarca insanı ölüme sürüklemişti. Hem yurtlarını savunmak, hem dünyayı egemenliğine almak isteyen bir azınlığın çıkarlarına engel olmak, hem de insanca yaşabilmek için milyonlarca insan direniyordu. Kitlelerin gerçek çıkarlarına ters düşen tüm girişimler gibi, bu savaş cılgınlarının yeniligi kaçınılmazdı. Ama savaş bittiğinde onurunu koruyan insanlık, on milyonlarca kurban vermişti.

Anlatmakla, görüntülemekle bitiremeyecek olaylardan biridir savaş. İnsan olma onurunu, yurtlarını savunmak için siperlere koşan insanlar çok çeşitleydi. Gençler, köylüler, yaşıllar, öğrenciler, işçiler, yazarlar, ressamlar, müzisyenler, fotoğrafçılar, herkes... Savaş her birinin belleğinde derin izler bırakıyordu. Sanatçılar, tüm yaşadıklarını kuşaktan kuşağa en etkili biçimde

aktararak kalıcılaştırıyordu.

Savaşa farklı bakış açıları vardı kuşkusuz. Kimi, yapıtlarıyla savaşın, hangi yanı tutarsa tutsun, tüm insanlara getirdiği yıkımı anlatıyordu. İnsanın yarıya etkinlikleriyle savaş arasındaki dayanılmaz çelişki, acıların insanlarda bıraktığı izler... Bir diğer yaklaşım, insanları boyunduruk altına almak isteyenlere karşı yurtlarını savunanların insanca yiğitliklerinin destanlaştırılmıştı.

II. Dünya Savaşı'nda, çalışan insanların yarattığı değerlerin dar kazanç çevrelerince paylaşılmaması uğruna otuz altı milyon kişi öldü. Milyonlarca insan toplama kamplarının, atom bombalarının izlerini taşıdı, taşıyor. Yüz milyonlarca insan savaşın utancını yaşadı.

İletişim araçlarının ulaşığı düzey, savaşların çok daha gelişmiş yollarla da kolaylıkla belgelendirilebilirler. İnsanlar gerçek çıkarlarına ters düşen tüm girişimler gibi, bu savaş cılgınlarının yeniligi kaçınılmazdı. Ama savaş bittiğinde onurunu koruyan insanlık, on milyonlarca kurban vermişti.

Anlatmakla, görüntülemekle bitiremeyecek olaylardan biridir savaş. İnsan olma onurunu, yurtlarını savunmak için siperlere koşan insanlar çok çeşitleydi. Gençler, köylüler, yaşıllar, öğrenciler, işçiler, yazarlar, ressamlar, müzisyenler, fotoğrafçılar, herkes... Savaş her birinin belleğinde derin izler bırakıyordu. Sanatçılar, tüm yaşadıklarını kuşaktan kuşağa en etkili biçimde

izleyicilere iletmeyecektir. Bunu yaparken de amaçladıkları insanları savaş konusunda uyarmak değildir. Sonuçta çatışma haberlerinin sıradan bir haberden hiçbir ayrımlı kalmamaktadır. TV'de silahlar patlamakta, bombalar atılmakta, insanlar ölmekte ve milyarlarca izleyici boş gözlerle bunlara bakarak ölümü kanıksamaktadır.

Yaşanan tüm acılarla karşın, insanlar savaşa kendi dışlarında varolan, her zamanda varolacak bir olay olarak görebilmektedirler.

Oysa yalnızca II. Dünya Savaşı fotoğrafları bile savaş konusunda sürekli olarak insanları uyarır değerli belgelerdir. Napalm bombasıyla yanmış küçük çocuk bedeni düşünün, toplama kamplarında çırılıplak çocukların cephede cesetler arasında oğlunu arayan anayı... Sonra ayın tür cılgınlıkları yinelemek isteyenlerin bugünü de çıktığını... Kara kara düşünün! Ne yapmalı? □

Bilim ve Sanat'ı izleyenlerin kişisel özelliklerine göre çok çeşitli olmakla beraber, toplumsal konulara bakış ve algılayışlarında bilincli, aydın ve geniş bir birelilik taşıyan bir okuyucu kitlesi profili oluşturduğu geçen sayımızda yansittığımız anket sonuçlarıyla kanıtlanmıştır.

Geniş dünya ve kendi toplumlarının daki olay ve olguları çok sayıda ve değişik nitelikteki haber ve bilgi kaynaklarından edinmek için sürekli çaba gösteren bu okuyucu kitlesi, özledikleri, bilincle aradıkları yenile, gizelle Bilim ve Sanat'ta buluştuklarını yanıtlarıyla ortaya koymaktadır. Gerçekten de, okuyucuların yüzde 80'i aşan bölümü gerek dil, usul gibi içerikle, gerekse baskı teknigi, sayfa düzeni vb. biçimle ilgili konularda Bilim ve Sanat'ı "başarılı" ve "çok başarılı" bulmaktadır. Dergimizi yetersiz bulanların oranı ise çok düşüktür. (Bknz. T.1, T.2).

TABLO 1
Dil, usul bakımından
yapılan değerlendirmeye

	%
1. Başarısız bulanlar	1,4
2. Fena değil diyenler	13,8
3. Başarılı bulanlar	68,8
4. Çok başarılı bulanlar	14,2
O. Yanıtsız	1,8
	100,0

TABLO 2
Baskı teknigi, sayfa düzenlemesi
değerlendirmesi

	%
1. Başarısız bulanlar	2,3
2. Fena değil diyenler	13,8
3. Başarılı bulanlar	59,2
4. Çok başarılı bulanlar	21,6
O. Yanıtsız	3,1
	100,0

Bu değerlendirmeler, Bilim ve Sanat'ın düzeyinin zaman içerisinde gelişim çizgisine göre yapılan değerlendirmelerle de kuvvetle desteklenmektedir. Derginin düzeyinin zaman içinde sürekli gelişmekte olduğunu bildirenlerin oranı yüzde 36'yi bulmaktadır. Genel ve tutarlı bir düzeyin, zaman zaman çok daha ilginç ve nitelikli ürünler verilmekle birlikte korunduğunu bildirenlerin oranı yüzde 43'ün fazladır. Buna karşılık, zaman içerisinde derginin düzeyinin gelenlediği düşünenlerin oranı yüzde 2,8'dir. (T.3). Ancak, dergiyi zaman içerisinde yetersiz görənlərin, dil, usul, baskı teknigi v.b. konularda dergiyi başarılı buldukları capraz karşılaştırmaların anlaşılmaktadır.

Yas ortalaması 20-25 arasında olusun bu okuyucularımızın büyük bir çoğunluğu halen öğrenci durumundadır.

ANKET SONUÇLARI -II-

Genel İstek: Bilimin Işıığı

lar. Ağıraklı bir bölümünün mesleği ise öğretmenlidir. Hemen hepsi anakentler arasındaki kentlerde oturmaktadır. Hepsini Bilim ve Sanat'a ya iki yılı aşkın süredir abone dirler, ya da sürekli alıp okumaktadır. Bu okuyucularımızın büyük bir bölüm anker formlarına ekledikleri mektupları bizleri mutlu eden ayrıntılı değerlendirmeler ve öneriler iletmışlardır. Bilim ve Sanat'ı yetersiz bulan okuyucularımızın bu değerlendirmelerinin dergimizi benimsediklerinden ve beklenen düzeyini yüksek tutmalarından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Dergide yer almamasını istedikleri konuların dökümü ve diğer begenileri gözönüne alındığında bu okuyucuların coğunu nitelikli bir haftalık dergi gereksinimi içinde oldukları ve bu işlevin de belirli bir ölçüde Bilim ve Sanat tarafından yerine getirilmesini istediklerini düşününelimiz.

ortaya koymaktadır. Güncel ekonomik ve siyasal konuların bilimin ışığında ağıraklı olarak işlenmesi isteği gerek birinci tercihlerde, gerekse ikinci tercihlerde en ön sıradır yer almaktadır. Toplum bilimlerinde araştırma ve inceleme lerin de ön sıradır yer bulması genel eğilimi desteklerken, toplum sorunlarının derinlemesine incelenip, irdelemesinin vazgeçilemeyecek önemine işaret etmektedir. (Bknz. T.4 ve T.4.1)

TABLO 4
Ağıraklı olarak işlenmesi istenen konular
(1. tercihlerde göre)

	%
1. Güncel siyasal ve ekonomik konular	25,7
2. Barış, demokrasi ve ulusal bağımsızlık sorunlarına değin-konular	20,6
3. Toplumsal bilimlerde inceleme-arastırma	13,8
4. Kültür, sanat konuları	13,3
5. Gençlik, kadın, çocuk sorunları gibi özel konular	6,9

TABLO 4
Ağıraklı olarak işlenmesi istenen konular
(2. tercihlerde göre)

	%
1. Güncel, siyasal ve ekonomik konular	18,3
2. Kültür, sanat konuları	16,5
3. Toplum bilimlerinde inceleme-arastırmalar	15,1

Okuyucularımızın dergide ağıraklı olarak yer almamasını istedikleri konuların konu olan Bilim ve Sanat'ın 1-41. sayılar arasında en çok beğenilen sayı sorusuna verdikleri yanıtlarla da desteklenmektedir. Sonuçların aktarıldığı tablolardan en çok beğenilen sayıların 41.

37., 9. ve 36. sayılar olduğu anlaşılmaktadır. Bu sayıların içeriklerini kısa anımsamak tercihlerin ne kadar anlamlı ve yer alınması istenen konularla tutarlı olduğunu göstermektedir.

Bilindiği gibi, 41. sayı A.B.D.'ni değişik boyutlarıyla tanıtan yazıların ağıraklı olduğu, genel güncel çözümlemeler de yer veren bir içerikle hazırlanmıştır. (41. sayının en ön sıradır yer almamasında, anket uygulamasının başladığı anda, en tazeyi sayılmasının ve değişik bir kapak dökümünün uygulanması başlanmasının da bir payı olduğu düşünülebilir.) 37. sayı ise Bilim ve Barış" konusu ile, "24 Ocak Kararlarının" çözümlemesinin ağıraklı yer aldığı bir içeriye sahiptir. 9. sayı barış konusunu işlemektedir. 36. sayı ise "Ulusal Tarıtıması"nın yer aldığı sayımızdır. Özel ilgi toplayan diğer sayılar olan 40. sayıda "Bilim ve Galile", YÖK sorunu, 29. sayıda ise "Nükleer tehdit" konuları işlenmiştir.

TABLO 5
En çok beğenilen sayılar
(1. tercihlerde yer alısa göre)

	Sayı No.
En çok beğenilen sayı	41
İkinci olarak beğenilen	9
Üçüncü olarak beğenilen	37
Dördüncü olarak beğenilen	36

TABLO 5
En çok beğenilen sayılar
(2. tercihlerde yer alısa göre)

	Sayı No.
En çok beğenilen	37
İkinci olarak beğenilen	36
Üçüncü olarak beğenilen	29
Dördüncü olarak beğenilen	9

lukları ilgilendiren genel konular öncelikler sıralamasında-on planda yer tutmaktadır. Meslekler göre dağılım ve en çok beğenilen yazıları birlikte değerlendirilen döküm bu durumu göstermektedir. (T.7) Örneğin, Meslek gruplarının büyük bir çoğunlığında barış, insan hakları gibi konular öncelik alırken, eğitime ara sıra YÖK ile ilişkili bir inceleme yazısı en çok beğenilen yazımaktadır. Sonuç olarak, Bilim ve Sanat'ın okuyucuları, taşıdıkları bireysel çeşitli özelliklerle karşın, dünya ve ülke sorunlarına bakışlarını belirli bir toplumsal kavrayış ve algılayış ile çok geniş bir payda da ortak olarak belirleyebilen ve önceliklerini ve dolayısıyla tercihlerini bu yönde ortaya koyan dinamik, katılımcı bir toplumsal kesit oluşturmaktadır.

TABLO 6
Son beş sayıda en çok beğenilen yazılar
(Birinci tercihlerde göre)

	%
Hekimler ve Atom savası-Serol Teber	11,0
ABD ve İnsan Hakları-Gürhan Uçkan	7,8
Bilim ve Barış-Sahin Yenişehirlioğlu	6,0
24 Ocak Kararları ve Tekeller-Gürel Tütün	4,6
YÖK: Başarının Anatomisi-Dincer Erten	3,2

TABLO 6
Son beş sayıda en çok beğenilen yazılar
(2. tercihlerde göre)

	%
1. Hekimler ve Atom Savaşı-Serol Teber	2,3
2. Bos inanclar ve Bilim-Isaac Asimov	2,2
2.24 Ocak Kararları ve Tekeller-Gürel Tütün	2,2
4. YÖK: Başarının Anatomisi-Dincer Erten	2,0
5. Bilim ve Barış-Sahin Yenişehirlioğlu	1,8

TABLO 7
Mesleklerde Dağılım ve
en çok beğenilen yazılar

Meslekler	En çok beğenilen yazı
Öğrenci	Hekimler ve Atom Savaşı
İşçi	Bilim ve Barış
Eğitimci	YÖK: Başarının Anatomisi
Memur	Hekimler ve Atom Savaşı
Serbest	ABD ve İnsan Hakları
İşsiz	Hekimler ve Atom Savaşı
Mühendis	Bilim ve Barış

Gecen sayımızda başladığımız anket değerlendirmemiz, görüldüğü gibi her yönden olumlu ve hepimize onur verici düzeyde noktalananmaktadır.

Varılan bu noktaya yetinmemek gereğini yinelemek bile fazladır. Bunu için de, en gerekli koşul olan okuyucu sahiplenmesi ve katılımının sürekli bir gelişime çizgisi izlemesi, bir yaşam organı için en dirimsel sorundur.

Bilim ve Sanat'ı vareden ve onu gelişiren okuyucu desteği anketimizle doğrulan nitelik ve nicelek çizgisi içinde yeni ve değerli aşamalar gerekleneceğine inanıyoruz ve bunu paylaşmak istiyoruz.

Sevgiyle ve dostlukla... □

□ Sayın Carlebach, yakın bir süre önce açıklanan Amerikan ordusu raporlarına göre, siz Nazilerin Buchenwald Toplama Kampı'ndan Amerikalılar gelmeden önce kurtulan tutuklularınız. Bu konu üzerinde bize birşeyler söyle misiniz?

■ Kötü bir durumda tutukluğumuz sürüyordu. Sanırım bunu anlatmama gerek yok. Yalnızca bir sayı vermek istiyorum. 1938 yılında 2000 tutukluyla birlikte Dachau toplama kampından Buchenwald'a getirildim. 1944 yılında bunlardan yalnızca 20 kişi hatta kalmıştı; yanın yüzde 1'i.. Yüzde doksan dokuzu gerek achılık yüzünden, gerek kurşulananarak, gerekse işkence edilecek yaşamalarını yitirdiler. Bu durumu daha çok tanımlamak istemiyorum. Ama biz hiçbir zaman kendimizi bir kurban olarak görmedik. Tam tersine kendimizi bir savaşçı olarak gördük. Dikenli tellerin arasında ya da dışında hiçbir zaman bu tavrimizi değiştirmeydik. Birçok arkadaşımızı daha önceden tanıyordu. Yani tutuklanmadan önce Frankfurt'lular Frankfurt'luları, Berlin'liler Berlin'lileri tanıyordu.

Herseyden önce kendi aramızda anlaştık. Aramızda çok kıymetli işçi liderleri bulunuyordu. Teo Neubauer, Albert Kunz, Walter Stöcker bunlardan birkaçıydı. (Hepsi öldürüldü.) Gizli bir direnç grubu kurdular. Bu grubun içerisinde ilk zamanlar yalnızca Almanlar vardı. Önce Avusturyalı daha sonra Çekoslovakialar, Polonyalılar, Fransızlar, Belçikalılar, Hollandalılar, Norveçililer, Danimarkalılar ve son olarak da Sovyet tutuklularının katılması gerçekleştirildi. Anlıyacağınız, büyük zorlukların ve engellerin ve de büyük kayıpların arasından sürekli sağlanan bir direnç grubu olmuştu. Biraz önce liderlerimizin öldürülüğünü söylemiştim. Son liderimiz halâ yaşamaktadır; Berlin'de. Seksenini çoktan doldurdu. Walter Bartel, şu an Profesörlük yapıyor.

1942 yılında, kurmuş olduğumuz direnç örgütünde, öncelikle askeri görev yapab-

40 Yıl Önce Buchenwald Toplama Kampından Direnerek Kurtulanlardan Emil Carlebach ile Söyleşi:

“Kendimizi Hiçbir Zaman Nazilerin Kurbanı Olarak Görmedik”

Mehmet Ünal

lecek arkadaşlar seçildi. Bunu becermek çok kolaydı. Çünkü, Fransızlar, Polonyalılar, Sovyet vatandaşları, zaten kendi ordularının askerleri idi. Alman tutuklular arasında da, 1. Dünya Savaşında askerlik yapanlar bulunuyordu. İşçi gençlik tutukluları arasında bu görevi katılmak isteyenler çoğunduktaydı. Bunların bir çoğu gü-

nümüzde Demokratik Almanya ordusunun generalleridir.

Her toplama kampı, Alman tekelleri için çalışan bir fabrika durumundaydı. Bizim bulunduğu kamp tayfa silah üretiyordu. Bizlerse köle olarak silah yapımında çalıştık. Buchenwald'ta karabına üretiliyordu. Yukarıda

saydığım kararların işliğinde, silah parçaları çalarak bulduğumuz kampa getiriyorduk. Bunları kampta gizli olarak inşa ediyor, çalışır duruma sokuyorduk. 1944 yılında İngiliz Hava Kuvvetleri bu fabrikaya bomba yağdırıldığında, SS panik içerisinde düşmüştü. Biz bunu fırsat bilerek, 100'u aşkın karabına calmıştık. Hatta çok maceralı bir girişimle makinalı tüfeklerden de kampa soka bilmişük.

11 Nisan 1945'te Amerikalılar bizim kampa doğru yaklaşıyorlardı. SS korku içindeydi. Bizim hümücumuz saldırmayı geçti. Tüm gözleme kulelerini önce ele geçirdi. 125 SS esir aldı ve kampı kurtardı. Kampın yakınındaki ormanlara gittik.

24 saat içerisinde tekrar yüz kadar SS esir almıştık. İki gün sonra Amerikalılar geldi. Karşılaştıkları şey; kurtarılmış bir toplama kampı, iyi örgütlenmiş, uluslararası bir karakter olan bir direnç grubuydu. Ve kamp bu uluslararası direnç grubunun uluslararası yönetimindeydi. Biz, Amerikalılar esir aldığımız 250 naziyi ve kampı teslim ettik.

□ İçinizden birçoğunun siz kampı kurtarmadan önce nazi tarafından ölüm cezasına çarptırıldığı ve sizin de kurşuna dizilmeyi beklediğiniz biliniyor...

■ Evet ama biz o kadar iyi örgütlenmişik ki, ölüme çarptırılan arkadaşlarımızın kimliklerini, ölen arkadaşlarımızın kimlikleriyle değiştirdik. Bunu yapabilmek o kadar kolay olmadı. Bir çok tutuklunun birlikte çalışmış olması gerekiyordu. Kamptaki tüm işler esir köleler tarafından yapılmaktaydı. SS, yalnızca dövüyor ve öldürdüyordu, dahası yan gelip yatiyordu. Bu demektir ki; yazı işlerinden, topnak işlerine kadar herşey bizim tarafımızdan yapılmıyordu. Yoklama evrakları, görev dağıtıımı, yemek pişirilmesi, tesisat işleri, SS'lerin kontrolü altında bizler tarafından hallediliyordu. Tembel ve rüştüçüydiler. Bir örnek vereyim: SS'lerin kartında bir tutuklunun yo-

kedilmesi kayıt edilmiş. Bu tutuklunun hastane görevini yürüten binaya götürülmeli gerekıyordu. Oradaki doktorun, böyle bir rapor vermesi gerekiyordu. Ki, bu binada her gece, aşıktan ötürü, domadan ölüyü vs. her gece onlarca insan ölüyordu. İşte bu esnada, yaşayan tutuklunun kartı bir ölünen kartıyla değiştirilerek, ölenin adına bir rapor düzenleniyordu. Ölümne götürülsene, gerçekten ölenin kimliğiyle yaşamaya devam ediyordu. Ben de bu yolu seçerek kurtardım. Öldürülme emrinin uygulanmasına sekiz gün kala, resmen ölü olarak bildirildim ve ölen bir Fransızın kimliğiyle, Fransız tutuklu olarak yaşamaya başladım. İyi Fransızca bilgimin bunda büyük yardımı oldum. Ve bir barakanın taban katına sakladılar beni. Bu barakanın tutuklular arasından seçilmiş sorumlusu, Jacob Kindiger, inşaat işçisiydi ve benim eski arkadaşlardımdandı. (Hâlâ yaşıyor). O kendi yaşamını yitirmeyi göze alarak, beni kurtardı.

Bir başka örnek: İyi arkadaşlardımdan Frankfurt'lu Ludwig Wolf'un (şimdi hayatı değil) mesleği terzilikti. SS elbiseleri dikiyordu. Kampa tutuklu elbiselerinin altında iki SS subay elbisesi getirdi. Bunu ani yapılabilecek bir saldırıyla karşı içimizden bazlarının SS subayı olarak karşı koymaları

ince hazırlanmıştı. Tüm bu işler, yaşamı yitirme pahasına yapılabiliyordu.

□ Sürekli ölümle yüz yüzeydiniz yani...

leştiği tek nokta; faşizmin yenilmesiydi. Böylesine canı bir sistem yaşamamayıdı. Bu arada tabii ki bazı hayal kırıklıklarına uğradık. Uzun yıllar batı ülkelerinin Hitler'e karşı savasaçagini düşledik. Ama önceleri savasmadılar. Sovyet-Alman anlaşması bizi şaşırmıştı. Sonradan anladık ki, Sovyetler tek başına tüm baılı ülkelerle karşı savasa gitmemek için böyle davranıştı. Ancak tüm bunlar bizim savasımızı ve kazanacağımız umudunu hiçbir zaman etkilemedi.

Tabii ki, bazı köşelerde, umutsuzluğa düşenler oldu. Ancak birlikteyiz onları da aramızda. Almanya'da birçok iyi insan vardı. Onlar sınırdan geçenlere yardımında bulundular. Ekmeğe gereksinimi olana ekmeğin verdiler, ya da sigara verdiler. Yalnızca toplama kamplarında anti-faşistler yoktu. Dışarıda da vardı. Ancak tüm bu iyi insanlar izolasyon içerisindeydi. Önceden de söylediğim gibi, ölü birinin kimliğinin, ölüm hükmü giymiş birisiyle değiştirilmesi, tek başına yapılamazdı. Birçok insan gereklidi. Ve bu işlerin örgütü yapılmış gereklidi. Ve böylesi bir olayı birlikte yürütmeyi göze almış herkes, daha olayın başında ölümü göze alıyordu. Bu gibi girişimlerin sonucu son günlerde 21.000 insanın yaşamını kurtarabilidik...

PARİS-1940 Hitler ve şerkesi, Eyfel Kulesi önünde.

ODTÜ/ÇEVRE MÜH
BÖLÜMÜ

ANKARA FOTOĞRAF
SANATÇILARI DERNEĞİ

TOBAV, “OYUN YAZMA YARIŞMASI” AÇTI

Devlet Tiyatroları, Opera ve Balesi Çalışanları Vakfı (TOBAV), genelik yılında Türk tiyatrosuna yeni yapıtlar kazandırmak ve oyun yazlığını geliştirmek amacıyla, üçüncü kez bir “oyun yazma yarışması” açtı.

Konusu serbest olan yarışmaya, oynamamış ve ödül almamış oyuncular katılabilir. Son katılma tarihinin 29 Ekim 1985 olduğu yarışmaya, rümuza ya da açık adla katılabilecek yarışmacılardan birinciye 60, ikinciye 50, üçüncüye de 40 bin TL. ödül verilecek. Seçici kurul üyelerinin Prof. Metin And, TOBAV Genel Başkanı Izet Polat Ararat, Prof. Cevat Çapan, Devlet Tiyatroları rejisörü Yücel Erten, İst. Şehir Tiyatroları Gn. Sanat Yönetmeni Gencay Günün, Prof. Özdemir Nutku, eleştirmen Zeynep Oral ve Devlet Tiyatroları Başramaturu Sıtkı Tekmen'den oluşan yarışma katılmak isteyenler, yapıtlarını yedi nüsha olarak “TOBAV İnkılap Sokak 24/2 Ankara” adresine göndereceklerdir.

Yarışmaya katılma ödülü : 500 TL.
Son katılım tarihi : 20. Mayıs 1985
Değerlendirme : 23. Mayıs 1985
Sonuç bildirme : 27. Mayıs 1985
Sergileme : 5-12. Haziran 1985
ODTÜ Kütüphanesi

(Sergi daha sonra çeşitli illerde yenlenecektir.)

Yapıtlar, son katılım tarihine kadar, posta çeki alındı kuponu ile birlikte AFSAD P.K: 830 KIZLI AY/ANKARA adresine gönderilebilir.

“ÇEVRE SORUNLARI VE İNSAN” FOTOĞRAFYARIŞMASI

Savaş Fenomeni

Şahin Yenişehirlioğlu

Yüzü bronzlaşmış külot pantolonlu adam dünyaya hükmek için doğmuş sanki. Güneşten yanmış bu yüz sırasıyla hırgızmayı, kararlılığı ya da küstahça bir mimikle tamamlanmış öfkeyi ve hileyi ifade ediyordu. Söylevini büyük bir heyecan, iddia ile söyleyen bu esmer tenli yüzün büyük gözleri yuvalarından, dile getirdiği sözcüklerle birlikte bütünleşip dışarı fırlıyordu... Bir tek sözcük fazlası yoktu. Her söylediği lâf savaş alanının her bir yanına uygulanabilecekti. Dünyayı titreten ve rahatsız eden, insanların geleceğini bir varlık ve yokluk harabe alanına çevirecek olan bu sözler ve gözlerin sahibi Türen (Torino) kentinde 23 Ekim

1932'de bir kürsüden bağran ve Alman ihtarlarını durdurmak için Almanya-Fransa-İtalya-Büyük Britanya arasında dörtlü bir ittifakı öngören Duçe Mussolini'ye aittir.

Büyük Devlet'ler tarafından olumlu karşılanan bu çağrı Polonya'yı haklı olarak tedirgin etmektedir. Böyle bir ittifak hiçbir zaman gerçekleşmeyecektir. Büyük bir savaş felaketini önleyebilmenden tek yolu o zamanlar bile, yani 1930'larda, silâhsızlanmadan geçtiğine inanmaktadır. Bu nedenle, 1932 Şubat'ında Cenevre'de tam 62 ülkeyi biraraya getiren silâhsızlanma üzerine gerçekleştirilecek bir konferans hazırlanmıştır. Bircok ce-

şitli olaylardan sonra ve konferansın gerçekleşiş biçimine ilişkin tartışmalar sonucu, Hitler resmi bir biçimde 14 ve 15 Ekim 1933'te ülkesinin kesinlikle, bir daha geri dönmemek üzere silâhsızlanma konferansını terkettiğini bütün dünyaya duyuruyor. Böylece Almanya, hiçbir zaman sahip olmadığı bir serbestlige kavuşup tüm gücyle ve bütün şiddetle silâhsızlasmaya başlıyor. Nitekim Polonyalılar Ray's'in hayatı sayılır bu gizli silâhsızlanmasının en başta kendilerini hedeflediğini bilmektedirler. Almanlar'ın Dantzig üzerinde olan emellerini pek iyi sezinen Polonya'nın saygideğer şefi Mareşal Pilsudski, 1933 yazında Varşova'ya bir ziyarette bulunan Dantzig Senatosu temsilcilerine — Rausching ve Greiser'e — çekinmeden açıkça sunuları söylüyor: "... Buraya düşman olarak gelmediğinizi umarım, zira, bu iş çok kötü olacak, tahmin etmediğinizden de kötü bitecek."⁽¹⁾

Buna karşılık, Hitler, Berlin'de Polonya'lı bakan Wysocki'ye 2 Mayıs 1933'te kesin garantiler verir: "Rayş hükümeti mevcut antlaşmaları ihlal etme niyetinde hiç de değildir."⁽²⁾ Bu arada Avrupa'nın batısındaki Belçika aynı Polonya gibi Almanya'nın niyetlerinden oldukça rahatsız olmaktadır: Dışişleri Bakanı Broqueville Kontu ancak iki çarenin varolduğunu dile getirmektedir; ya hukuksal antlaşmaları uygulamak ya da bir ön-savaş. 6 Mart 1934 tarihinde Senato'da ön-savaştan söyle söz edecktir: "Boyle bir çare, gözümde aslında tüm kötülüklerden daha better bir ilâctır. Ve, ancak, o, ya deli olmakla ya da bazı canı eğilimlerle dolu olmakla göze alınabilir. Almanya'nın yeniden silâhsızlanmasını engelleyecek bir tek yol vardır, onu yineliyorum, derhal savaşa girmek. Kaldı ki, ben, kendi ülkem böylesi bir serüvene atmayı da reddediyorum. En az sizin kadar bugünkü halin acısını duyuyorum. Bu büyük bir hayat kırıklığının sonucudur; Versailles Antlaşması'ni imzalayanların hatasıdır, onlar tarihin derslerini yeterince dikkate almadılar..."⁽³⁾

Oysa, bu strada, Avrupa'nın güneyinde Mussolini dost ve müsteri ağını gittikçe güçlendirmekte ve özellikle de Mart 1934'te Avusturya ve Macaristan'la antlaşmaları imzalamaktadır. İşin ilginç yanı, Mussolini, Hitler'in Avusturyalı nazileri desteklemesinden hoşnut değildir, üstelik kendisi de bir başka milliyetçi hareketi — Starhemberg'in Heimwehr — parasal açıdan desteklemektedir. Bu rahatsızlığını 13 Mayıs 1934 tarihinde Italia Popolo'da söyle özetleyecektir: "Bugünkü durum hiç böyle tehlaklı olmamıştı... Sanıyorum ki, dünyada

hiçbir güç Almanya'nın yeniden silâhsızlanmasını engellemeyecek. Bunun için bir tek çare var: Erken savaş. Bazi çevreler bu yolu bir varsayımla olarak gözünden bulundurabilirler. Ama Fransız halkı ona hiçbir ilgi duymuyor. Alman topraklarının bir kısmının işgalini bugün için belli bir direnişle karşılaşacaktır, aynı, inanılmaz boyutlarındaki insan ve para harcamasını gerektirecek, çok uzun bir zaman bitmek bilmeyecek bir savaşa dönüsecektir.

Eğer bir erken savaş düşüncesinden kaçılırsa ve silâhsızlagma yarışına kendimizi kaptırırsak, işte o zaman, tarihin belli bir zamanında, hiç kimse öne geçemeyeceği bir biçimde, ölümüne bir savaşta Avrupa uluslararası perişan edecek ve birbirlerine düşman kılacak bir savaş patlayacaktır."⁽⁴⁾ Bu alıntı, Mussolini'nin bir önerisi miydi yoksa, ona bazı durumları sağlamak için bir hesap mıydı?

17 Haziran 1934'te von Papen Marburg'ta herkesin dikkatini çeken, büyük yankılar uyandıran bir beyanda bulunuyor; cünku, bu sıralarda Hitler aleyhinde bazı olaylar vardır: "Partilerin ortadan kaldırılmış tam bir diktatörlüğe, yasaya karşı bir ihtiialé, bireyin ve kilisenin haklarına karşı bir harekete ve tüm bu uygulamalarla karşı koynaların birer anarist ilân edilmelerine ve ezilmelerine kadar varacağını pek tabii ki öngörememişti. Nasional-Sosyalist harekete katılmakla, felç olmuş bir sistem yerine etkili bir yapı yerleştirmeyi istemişti. Ama, buna karşın, totaliter bir rejim yerleştirme niyetimiz elbette yoktu."⁽⁵⁾ Bu bildirinin hemen ardından von Papen Hitler'e partisinin aşırı uçlarıyla ilişkileri koparmasını rica etmektedir. Cünku, o uçlar kendisinin düşüncelerini bozup yozlaştırımaktadır. Bunun üzerine, Goebbels derhal harekete geçip söylevin yaylanması yasaklar. Papen Hitler'in yanına gider ve istifasını sunar. Hitler istifayı geçiktirmesini rica eder...

Mussolini 29 Eylül 1935'te "Le Petit Journal"de yayınlanan Alfred Malle ile yaptığı bir söyleşide Fransa ile Kuzey Afrika sömürgeleri üzerinde belli bir anlaşmaya vardıklarını ve ekonomik ödünlere elde ettiğini belirtir.

Hitler 5 Kasım 1937'de Başkanlık'ta en yakın danışmanlarını toplar: Savaş bakanı Blomberg, Dış işleri bakanı Neurath, Deniz Kuvvetleri Komutanı Raeder, Hava Kuvvetleri Komutanı Goering, Kara kuvvetleri Komutanı Fritsch ve orduya parti arasında bağlılığını sağlayan Genel Kurmay'dan bir albay Friedrich Hossbach. Onlara, Almanya'nın biran önce Avrupa'da kendileri için yaşamsal

gereklilik içeren toprakları elde etmesinin zamanının gelip geçtiğini, amaçlarının, hamadden açısından oldukça zengin olan Avrupa'da gerekeni aramaları olduğunu, Avrupa ötesi ve deniz arası ülkeleri şimdilik düşünmediklerini, bu hedefi de en çok bir iki kuşak ile yakalamak istediklerini açıkça dile getirir.

Tüm bu alıntıları, tarihleri, adları, konferans yerlerini neden verdik?... Bu sorunun yanıt oldukça basit ve aynı zamanda dramatik. Bütün bir dünya, bu olayların sürecinde büyük bir felâkete uğradı. Her taraf yarılıp yıkıldı harap oldu. Dahası bu çığınlık en az elli milyon insanın yaşamına maloldu. Birkaç kuşak insan eriyip yeryüzünden. Temelinde ekonomik nedenler, ırkçılık düşünceleri, gereksiz emperyalist hırsılarla karışmış nasional sosyalist anlayış, insanı kaynağına bağlayan, tutnak kılan, usunun tüm çalışma alanını daraltan, sadece bir tek hedefe yönelik onu bağınaz kıyan, yozlaşmasını hazırlayan faşizm gibi etmenlerin yattığı bu olsunun adı İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI (1940 - 1945)'dır.

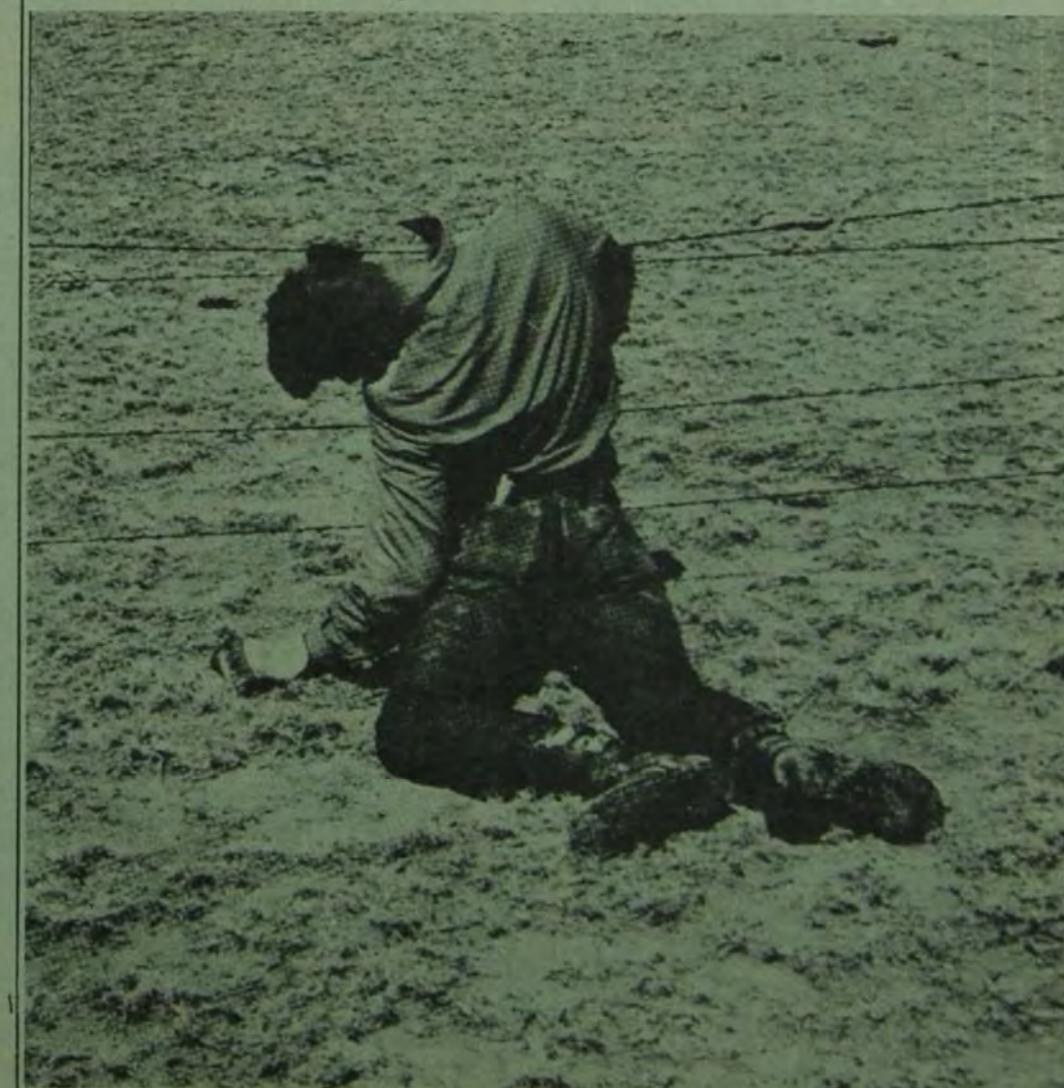
Niçin savaş, niçin savaşlar?... Neden insanın, insanların, kuşakların, ülkelerin yokolup gitmeleri?...

Felsefe bu soru ya da sorulara

yanıt vermek için konuya söyle bakıyor: Örneğin Hegel'ci politik felsefede savaşın birçok iletişimi ifade eden bir anlamı vardır. Aslında, ıssal bir biçimde düşünültürse, savaşın Hegel'ci bir tarza kavramı, kabul edilmesi güç bir savaş felsefesine gelip dayanmaktadır. Düşünür, savaş, ulusların dialektik ve tarihsel evriminde zorunlu bir olarak varsayılen, kendisi açısından onun temelde kesinlikle neyi temsil ettiğini oldukça belirleyip tanımlamaktadır. Bir ulusun yaşamı için savaşın getirdiği iyilik, olumlulukla ilgili olarak belirlediği gerçekeler, halklar arasında silâhî çatışma olan böyle bir çelemi doğrudan yeterli olmasına bilemeyeceklerdir: Niçin insan, insanlık, sonuçta Hegel gibi bir filozof savaş olgusuna (fenoğomenine) başvurmaktadır?... Çünkü, Hegel, halkları kendi içlerinde yalnızlaşmaya, soyutlanmaya ve yalnızlaşmaya birakmak için savaşla titretmek, sarsmak ve harekete geçirerek istemektedir. Yalnız, bu, göründüğü gibi oldukça basit bir olgu'da değildir felsefesinde. Bir değişik anlayımla söylesek eğer; savaş, halkın ahlâksal (töresel-etik) bütünlüğe zarar vermeksinin, onu sağlıklı bir biçimde koruyabilmek için gerekli bir araç olarak hizmet etmektedir. Bu saptamayı biraz daha saydamlıştırmıştır

Çatık kuşlu askerler geldiğinde yapılan şey, kanala girmek anlamına gelse de gizlenmektedir.

Teksas'ta kızını görmeye giderken yolda donarak ölen Chaster Simpson.

acılım; bir ulusta gerekli birliği, zorunlu, kaçınılmaz kaynaşmayı bulmak için, "Savaş yapmak" dünya devletleri için yaşamsal ve evrensel bir zorunluluğu oluşturmaktadır.

Şu halde, Hegel'i savaşa ilişkin ussal bir kavramı sergilemeye iken nedenler hangileridir? Bir kez dönem, Napolon'un fetihler dönemidir. Hegel'in ülkesi Prusya Krallığı işgal altındadır. Halkların özgürlüklerini elde etmeleri ve savunmaları için savaş bir çaredir. Bu nedenle de, onların en yüce ve tek temsilcileri olan Devlet gerektiğiinde savaş kararı alabilecektir. Bu açıdan bakıldığına filozofun görüşü doğruluk kazanabilir. Çünkü, her bir halk bağımsızlığını, özergiliğini, özgürlüğünü kazanmak için savaş tek kurtuluş yolu olarak görebilir. Bu da ashında meşrû bir haktır. Ama, savaş, Hegel gibi, "Tarih'te usun bir oyunu", "Evrensel Us'un Tarih'te bir Açılmış" olarak, gizemleştirilmiş bir halde tasarımlamak oldukça, daha doğrusu tamamen yanlış bir anlayıştır. İşte Hegel, şu sözleri söylemekten, gerçekten kopuk bir durumda düşünmektedir: Savaş olmaksızın, bütün ve birlliğin anlamını yokolup gidecek ve insan yaşamı da ruhsuz bir doğa olarak kalacaktır; "Yalnızlıkta, sislikta, kendi kösesine çekiliş soyulanmadan özel-tikel "sistemi" köklenmeye ve katılışmaya bırakmamak için, yanı, Bütün'ün dağılp parçalanmasına, çözülüp çökmesine ve ruhun uçup gitmesine izin vermemek için, hükümet, zaman zaman, savaş aracılığıyla onları, kendi özel-iç yaşamında ve benliğinde sarsmalıdır;..."⁽⁶⁾ dediğinde ters anımlara yol açmış, hattâ Mussolini'nin bu görüşlerden etkilenip, kendi saldırgan politikasını oluşturduğu da bazı politika felsefecilerince savunulmuştur. Elbette ki Hegel, bu düşüncelerini ortaya koymak, Mussolini ve Hitler gibi psikolojik yapıyı tamamen bozuk kişilere bir gün dünyayı ateş çemberine, mahşerin ötesine iteceğini düşünmemedi. Ama, yine de, savaş ve sonuçlarını bu denli gerçekten ayrı kılmakla bazı yanlış felsefelerle zemin hazırlamıştır.

Hegel'in politik felsefesinde, savaş, tarihin motorlarından, itici dinamik güçlerinden birini oluşturmaktadır. İşte salt bu nedenle, Marx, Hegel'in tam tersine, modern toplumlarda tarihin motorunun hiç de öyle Hegel'in sandığı gibi, uluslararası arasındaki savaş olmadığını, ama buna karşın, aslında toplumları değiştiren sınıf çatışması olduğunu söylemektedir. Yine Marx'a göre, dolayısıyla, birbirlerinden farklı toplumlardaki sınıflar arası ekonomi-politik çelişkiler ve karşılıklar uluslararası arasındaki savaş dedigimiz fenomeni (olgunu) silecektir. Yani bu felsefeye göre devrim sa-

vaşa karşı zafer kazanacaktır. Bu nedenle Marx, resmi bir edaya "Hegel'in Devlet Felsefesi"ni hedef olarak sunuları ilân etmez mi?: "Bir bireyin bir başka birey tarafından sömürüsü ortadan kalktığı ölçüde, bir ulusun bir başka ulusça sömürüsü de aynı ölçüde ortadan kalkacaktır. Ulus içindeki sınıfların birbirlerine karşı olan düşmanca tutumları ile, uluslararası karşılıklı düşmanlıklar da kaybolmaktadır."⁽⁷⁾ Hegel'in savaşa ilişkin felsefesi ve ahlâksal plânda algılayıp, düşünüp tasarladıkları Marx'da, kendi deyişiyle "bilimsel" bir kavrama dönüştürmektedir: Demek ki, bu çözümlemeden sonra, Marx için, sınıflar arasındaki çatışma ve savaşım, savaşın felsefesi kavramının ilk bilimsel duruma getiriliyor.⁽⁸⁾

Ne olursa olsun, Hegel bu konuda ne düşünürse düşünsün, savaş tek başına, insan usunun hâlâ ussal ve mantıksal dopdolu bir gelişme ve yâylmayı göstermediğini gün gibi açık ortaya koyan yadsınamaz bir kanıt oluşturmaktadır. Ve, biz, gerçekçi bir biçimde şunu saptamaktayız; savaşın insan türlü üzerindeki zararları, kötü, uğursuz ve yıkıcı sonuçlarını uzun uzadıya yargıladıkten ve insanların "ahlâksal sağlığı" üzerinde neden olduğu insanlık dışı zarar, ziyâ, kayıp ve hasara uğradıktan sonra şu kara varlığı: İnsan usu hâlâ, ne kendi varlığının ve ne de diyalektik evriminin tam anlamıyla bilincinde değildir. İşte bu gerçek sonucu, yeryüzünde iki öge hâlâ geçerliliğini korumaktadır: Kan ve barut kokusu. Savaş, hiç kuşkusuz, insanlık için daima bir kötülük olmuştur ve daima insan yaratığının varlığı ve varoluşu için bir kötülük olarak kalacaktır. Bununla birlikte, bu olgu bazı durumlarda değişiklikte uğrar; bağımsızlık ve özgürlük için savaş, bu kez, tam tersine tek araç, tek çare haline gelir. Çünkü bu, artık, yaşam ve ölüm için bir savaş-

tır, çatışmadır, kısacası savaşımızdır. Yani, tek kurtuluş yoludur. Hele, bugün, bilim ve teknolojinin savaş sanayiine sağladıkları olanaklar gözönüne bulundurulursa, tüm bir gezenin nasıl kolaylıkla yok olup gidebileceğini rahatlıkla düşünebiliriz. Savaşın olumlu ve olumsuz yanları yine tarihin karanlık dehlizlerinde yataktadır. İkinci dünya savaşının biteli kırk yıl oldu. Ondan daha ödürer, daha yıkıcı, daha yok edici bir savaş yaşamadı mı insanlık? Vietnam savaşları. Bugün de sınırlarımızın hemen dibinde iki komşu ülke ölüresiye birbirlerine vurmuyorlar mı? Irak ve İran. O zaman, bizler ve genç kuşaklar başımızı iki elimizin arasına alıp aynı Rodin'in heykeli gibi açıkça ayrıntılı bir biçimde korkmadan yılmadan düşününelim. Nedir bu fenomen? İşte ancak böyle tarihten, İkinci Dünya Savaşı'ndan bir ders çıkartılabiliriz.

- (1) Jacques de Launay, *Les Grandes Controverses du Temps présent* (1914-1945). Marabout Université. (Şimdiki Zamanın Büyük Bilimsel Tartışmaları). Cilt. 1. 1967. Belçika. "La Montée du Fascisme" (Faşizmin Yükselişi), s. 152.
(2) a.g.y. s. 153.
(3) a.g.y. s. 154.
(4) a.g.y. s. 154-155.
(5) a.g.y. s. 157.
(6) Hegel, *La Phénoménologie de L'Esprit*. (Tin'in Olgı-Bilimi). Aubier/Montaigne. Paris 1967. Cilt. II. s. 23.
(7) Marx K., *Les Textes de 1846* ("1846 Metinleri") (Bu sözler, Londra'da kutlanan "Uluslararası Bayramı" nedeniyle söylemiştir. Bkz; Lefebvre H., *Sociologie de Marx*. (Marx'in Sosyolojisi). s. 152. S.U.P. Paris.
(8) Weil E., *Hegel et L'Etat*. (Hegel ve Devlet). s. 109. J. Vrin. Paris. 1960.

Savaş felsefesine ilişkin bu yorumlar ve alıntıları 1974 yılında Sorbonne-Edebiyat Fakültesi'nde savundum "Hegel'de Birey-Toplum-Devlet İlişkileri" adlı Doktora tezimin son bölümünde ve genel sonucunda yer alan kısımların sadece bir parçasıdır. Bu çalışma tamamen Türkçeleştirilmiş olup basılacaktır.

GÖREN BULUT 6. KİŞİSEL SERGİSİNİ 8-28 MAYIS TARİHLERİ ARASINDA İZMİR TÜRK AMERİKAN DERNEĞİNDE AÇIYOR

1945 yılında Mürefte'de doğan sanatçı, Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümünü bitirdikten sonra değişik yerlerde resim öğretmenliği yaptı.

1981-1983 yılları arasında kazandığı bir burs sonucu Londra'da St. Martin's School Of Art'da İhtisas, Chelsea School Of Art'da Yüksek Lisans çalışması yaptı. Çalışmalarının bitiminde yurda dönen sanatçı çalışmalarını Ankara Ataç Sokakta kurduğu özel atölyesinde sürdürmektedir. Atölye aynı zamanda Ankara'da özgün baskı yapmak isteyen sanatçılara kullanımına da açıktır.

1969 yılından bu yana birçok karma sergiye katılan sanatçı, üç yurt dışında olmak üzere beş kişisel sergi düzenledi. Sanatçının yurtiçi ve dışında birçok özel koleksiyonda eserleri bulunmaktadır. Sanatçının büyük boyutlu ağaç baskıları ile linol baskılarının sergileneceği bu sergisi 28 Mayıs tarihine kadar açık kalacak.

ABD, Yıldızlar Savaşı ve Sosyal Felaket

Kaya Umut

Amerikan-Sovyet silahsızlanma görüşmelerinin 2. turu 12 Mart 1985 tarihinde Cenevre'de başladı. Görüşmelerin 1. turu Eylül 1983'e kadar yine Cenevre'de sürdürülmiş ve sonuç alınmadan kapanan bu görüşmelerin ardından da ABD'nin Batı Avrupa için planladığı 572 adet Pershing 2 ve Cruise missile roketlerinin yerleştirilmesine başlanmıştır.

Bu tür kitle kırıcı araçlarının geçtiğimiz ay ve yıllarda üzerinde çok dùrulduğu gerçeginde hareketle, biz burada bu silahları gölgede bırakacak olan ve 12 Mart'da başlayan görüşmelerin önemli bir dilimini oluşturan "Uzayın silahlandırılması" dikkatleri çekmek istiyoruz. Hemen ilâve edelim ki, dünya kamuoyu görüşmelerin bu diliminden olumlu bir sonuc alımı umidinde değildir. Bu görüşmelerin doğrulanması nedenler vardır:

1. ABD, Yerküremize yerleştirimeydi düşündüğü kara, hava ve denizde kullanacağı roket potansiyeline yaklaşık olarak ulaşmıştır. Olsa olsa bu silahlарın sayıları artırılacaktır. Fakat gerçek amaç, yeni, daha modern ve daha "yetenekli" silah türlerinin geliştirilmesidir.

2. Reagan'ı ikinci kez başa getiren ABD silah tekelleri, hükümetten ve dolayısıyla Reagan'dan kapasitesi dolmuş bu silahlar dışında daha başka alanlarında yeni "Hizmetler" beklemektedirler. Bu da, silahlanmanın uzaya sürdürülmesidir.

ABD silah tekellerinin bekleyışı uzun sürmemiştir, Reagan, "Yerde ye-

teri kadar silahlandı" dercesine bu kez "Uzayın silahlandırmasını, Yıldızlar Savaşı" gündeme getirmiştir.

Uzayın silahlandırılması çalışmaları, yıldızlar savaşı yeni bir buluş değildir. Fakat tarihin hiç bir döneminde bu kadar keskin sürdürülmemiştir. Bu konudaki gelişmeleri daha iyi kavrayabilmek için biraz geriye gitmekte yarar vardır.

ÜÇ ADIMDA UZAYIN ZAPTI

"Roma İmparatorluğu dünyayı kontrol altına tutuyordu, çünkü ulaşım için gerekli caddeleri yapmıştır. İngilizler denizlere hakim oldular, çünkü gerekli ve yeterli gemilere sahiptiler. Göklere biz hakim狄, çünkü zamanın gerektirdiği uçaklara sahiptik. Şimdi sıra uzaya"...

ABD Senatosunda silahlanma yanlısı politik çögulüğün o zamanki sözcüsü ve daha sonralar Cumhurbaşkanı Lyndon Johnson'un 50'li yılların başında söylediği sözler, uzayın silahlandırmasının başlatıldığından dünya kamuoyuna ilân ediyor -du.

50'li yılların ortasına doğru Sovyetler Birliği tarafından ilk kez uzaya gönderilen Sputnik uydusu (Peyk), o zamana kadar kendisini bu alanda rakipsiz gören ve göklere hakim sayan ABD'yi telaşa düşürdü. ABD uzay bilim adamları kendilerinin bilimsel teknik alandaki çalışmaların

Yaşı 30'un altındakilerin unutmayacaği savaşın bir başka yüzü de vardı.

dan kuşkuya kapıldılar. Bunun sonucu olarak da, ne için, hangi amaçla uzaya gönderildiği araştırılmadan Sputnik'e karşı dünya kamuoyunda bir anti kampanya başlatıldı. Silah tekkelerine yine gün doğmuştu.

Zamanın ABD hükümeti tarafından görevlendirilen üç çalışma grubu kısa zamanda hazırladıkları raporu hükümete sundular. Rapor, bir dizi öneriler arasında, hava kuvvetlerinin daha da güçlendirilmesini, yeni bir roket imha sisteminin geliştirilmesini, uzay araştırma fırının artırılması gibi öneriyordu. Böylece 3. tur başlamış oldu.

Reagan uzayın silahlandırılması konusundaki sözlerini sadece "Sözde" bırakmadı, yaşama geçirmeye yolda. "Uzay Araştırma Merkezi" NASA'nın 1983 sivil hizmetler bütçesi kıstılandı. Buna karşın Pentagon'un uzay araştırma bütçesi 1983'de 8,5 Milyar Dolar'a, 1984'de 14 Milyar Dolar'a çıkarıldı. Bunlarla yetinemeyen Reagan, 1 Eylül 1984'de ABD Uzay Komando Örgütünü kurdu. (1 Eylül Dünya antisavaş günüdür). Aynı Reagan Hiroshima'ya atılan atom bombasının yıldönümü olan 6 Ağustos'da da Nötron bombasının yeniden yapımının emri verdi. Herhalde iki tarih de rastlantı (!) olacak).

Bütün bu önerilerin çoğu, o zaman bilim ve teknigin yeterli olmaması ve finans konusunda çekilen güçlükler nedeniyle gerçekleşmedi. Ama ABD, Ekim 1959'da kısa adı ASAT olan satalit imha istasyonunun deneyini yaptı.

İKİNCİ TUR:

Uzayın silahlandırılmasına ABD ikinci adımı 60'lı yılların başında attı. 1,5 Milyar Dolar sarfıyla denenen "Gemini Projesi" başarısızlıkla sonuçlandı. Bunu roket korunma sisteminin en geniş şekilde geliştirilmesi yolunda tartışmaların başlatılması izledi. Tartışmaların doğal sonucu olarak, ABD hava sahanının korunma silahlarıyla donatılması, bunlara ek olarak, hava, deniz ve uzay istasyonlarına yerleştirecek silahlarla düşman roketlerinin havada yok edilmesi konusunda görüş birliğine varıldı.

60'lı yılların uzayın silahlandırılması çalışmaları, uzay saldırısı silahlarının sınırlanması konusunda ABD-Sovyetler Birliği anlaşmasıyla yavasladı, taki kovboy filmlerinin 2. sınıf artisti Reagan ABD Cumhurbaşkanı oluncaya kadar.

ÜÇÜNCÜ TUR:

İnsanlık tarihinin en masraflı silahlandırma turunu başlatan Reagan, daha 1960 yılı başlarında moda olan, "Uzaya askeri, bilimsel ve stratejik alanda önemli olan yerler vardır ve ABD buraları kendisine bağlamak zorundadır" şeklindeki parolaya yemin etti.

Reagan iktidar olur olmaz bilim adamları, politikacı ve iş adamlarını kapsayan bir çalışma grubu oluşturdu. Grubun başını, silahlanmanın yıl maz savunucularından Senatör Walllop, emekli General Graham ve dünyanın geleceğini göklerde, uzay savaşında görev Fizikçi Teller çekiyordu.

Emekli General Graham, aynı zamanda Reagan'in seçim kampanyasını yürütme görevli bir uzay araştırmacıydı. Bu konuda yazdıgı kitapta, kesinlikle güvenilebilecek "uzay silahlarını" savunuyordu. Reagan kitabı ve Graham teorisini övüyor, göklere çıkarmıştı. 1983'de yaptığı "Yıldızlar savaşı" konuşması bu teorinin ürünüydi. Reagan konuşmasında, uzayın silahlandırılması için gerekli en modern silahların en kısa zamanda geliştirilmesini önerdi. Böylece 3. tur başlamış oldu.

Reagan uzayın silahlandırılması konusundaki sözlerini sadece "Sözde" bırakmadı, yaşama geçirmeye yolda. "Uzay Araştırma Merkezi" NASA'nın 1983 sivil hizmetler bütçesi kıstılandı. Buna karşın Pentagon'un uzay araştırma bütçesi 1983'de 8,5 Milyar Dolar'a, 1984'de 14 Milyar Dolar'a çıkarıldı. Bunlarla yetinemeyen Reagan, 1 Eylül 1984'de ABD Uzay Komando Örgütünü kurdu. (1 Eylül Dünya antisavaş günüdür). Aynı Reagan Hiroshima'ya atılan atom bombasının yıldönümü olan 6 Ağustos'da da Nötron bombasının yeniden yapımının emri verdi. Herhalde iki tarih de rastlantı (!) olacak).

11 Eylül 1983'de uzay istasyonlarına yerleştirilecek çekirdekli atom silahları programı başlatıldı. Mayıs 1983'de ABD silahlı kuvvetlerinin uzay programını birleştiren "Uzay Operasyonları Merkezi"nin inşası başladı. Ve niyabet Reagan'ın "Diktif 6-83" planı açıklandı. Plân, uzay roket korunma sisteminin geliştirilmesini ve uzaya yerleştirilmesini içermektedir. Bu iş için de, sadece 1985'de 27 Milyar Dolar ayrılmıştı. Sistemin tamamı 500 Milyar Dolar tahmin ediliyordu.

25 Ocak 1984'de Reagan, kalıcı "Colombus" uzay istasyonunun yapıldığını, (Yaklaşık 8 Milyar Dolar) açıkladı. Daha önce, yani 6 Ocak'da 1985 yılı içinde araştırılmasına 2 Milyar Dolar ayrılan "Laser" işinleri silahları programı imzalandı. Laser işinleri denemesine daha 1980'de başlanmıştır. ABD deniz kuvvetleri uçuş halindeki bir helikopteri laser işinleriyle yok etti. 1982 sonbaharında gizlice yapılan bir denemede, laser işinlerinin, kitalararası Balistik roketler (ICBM) üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bir yıl sonrası bir deneme, özel donatımlı bir uçağa yerleştirilen 400 kw. gücündeki laser, ses duvarını aşacak güçteki bir roketi islemez hale getirmiştir.

Uzaya yerleştirilmesi planlanan laser silahlarının yapımı ABD'de üç yönden sürdürülmektedir. Bunlar, meşhur Lockheed firmasının aldığı "Ta-

lon Glod" ve "Lode" adlı projeler ve TRW teknelerin üstlendiği "Alfa" projesidir. Ayrıca "Gody" kod adı altında yapılan araştırmalarla, elektromanyetik roketlerin geliştirilmesine, "Chair Heritage" ve "Whittle Horse" kod adı altında ABD deniz ve havanın kuvvetlerinde kullanılması planlanan laser silahlarının geliştirilmesine çalışmaktadır. Bunlara paralel olarak modern korunma roketlerinin yapılması da başlatılmıştır.

10 Haziran 1984 günü Pasifik denizinin 160 km. üzerinde ilk kez yapılan bir deneye, kıtalararası atom başlıklı bir roket, başka bir roket tarafından havada yakıldı. Bu, yeni bir korunma sisteminin başlangıç deneyi oluyordu. 21 Ocak ve 13 Kasım 1984 tarihlerinde ilk satalit imha sistemi deneyimi yapıldı. Geliştirilmesi ve seri halinde üretimi 1987'de düşünlüyor.

Bütün bu gelişmelerden sonra akla şu soru gelir: 12 Mart 1985'de Cenevre'de başlayan 2. tur silahsızlanma görüşmelerinden olumlu ve ya olumsuz bir sonuç alınmaya kadar Reagan'ın uzay silahları konusundaki tutumu ne olacak? Bu sorunun yanıtını Reagan yine kendi veriyor: "Uzay silahları konusunda ABD'nin araştırma ve bu silahları geliştirme çalışmalarını sürecek." ABD Senatosunda hem de Reagan'ın politik karşı demokratların oylarıyla sağlanan 27 Mart 1985 tarihli, 21 MX roketinin yapımına hemen başlanması ile ilgili çoğuluk karar, Reagan'ın cesaret aldığı kaynakların sadece kendi partisinde olmadığını gösteriyor. Zaten Reagan yillardır "Güçlü olmak, ondan sonra pazarlık masasına oturmak lâzım" demiyor muydu? Ayrıca, bu yılın başında uzaya gönderilen ve kesinlikle askersel amaçlarla kullanılabilecek olan "Discovery" aygıtı da Reagan'ın bu konuda kararlı olduğunu göstermektedir.

ABD'NİN YANDAŞLARI NE DIYOR?

Uzayın silahlandırılması, ABD'nin NATO içi ve dışı yandaşlarına sormadan, danışman ve hattâ onlara hiç bir bilgi vermeden başlattığı bir programdır.

ABD'nin yandaşı olan batı Avrupa ülkelerinde ağırlık kazanan görüşe göre; uzayın silahlandırılması, yeryüzündeki güçler dengesini tek yanlı bozacak ve kendi tarafın ilk saldırı hazırlıklarını kötüleyecektir. Bu nedenle sonucu olarak da, doğu ve batı arasındaki sürtüşmeler artacak, yeni bir silahlanma yarışı başlayacak, bu konuda varolan ülkeler ve uluslararası anlaşmalar kenara itilecek, özellikle uzaya ilgili anlaşmalar ta-

nınmayacak ve savaş tehlikesi daha da artacaktır.

İngiltere'de yayınlanan "Guardian" Gazetesi, "Yıldızlar savaşının yeni bir nükleer silahlanma yarışını başlatacağını, bu yarışın, zaten yeteri kadar yüksek olan silahlanma harcamalarını daha da artıracığını, insan yaşamının komüpterlerin eline bırakılacağını" yazmaktadır.

Bati dünyası kamuoyu Washington'un "Uzayın silahlandırılması, yeryüzünü nükleer bir tehdikeden kurtarır" tezine genelde inanmamaktadır. İngiltere silahlanma uzmanları, "Pershing 2 ve Cruise Misille roketlerine karşı böyle bir tehdikenin önlenme olanağı yoktur" görüşündedirler.

Fakat bütün bunlar ABD'nin, "Uzayın silahlandırılması görüşüne Batı Avrupa'da yandaş bulmadığı" anlamına gelmez. Yeterli yandaş vardır, yoksa bile ABD kendi görüşlerini Batı Avrupa'nın onde gelen F. Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Belçika gibi ülkelerin hükümetlerine diktik etirmek kararındadır.

Fransa'da yayınlanan "Humanite" gazetesiin belirttiğine göre, Fransız hükümet başkanı F. Mitterrand Şubat 1985 başında Rennes'de yaptığı konuşmadada, "Tüm Batı Avrupa ülkelerini uzay askersel istasyonunun kurulması konusunda birleşmeye çağrılmıştır." Sözlerini sürdürmen Mitterand, "Hiç bir Batı Avrupa ülkesi hükümeti bu projede yer almama bile, kendi hükümetinin tek başına da olsa projeye katılacağını" söylemiştir.

Belçika hükümet başkanı Mertens de hükümetinin "ABD'nin bu konudaki plânlarını destekleyeceğini" söylemiştir.

BASININ ROLÜ

Uzayın silahlandırılmasının "Tek çıkış yol" olduğunu savunan politikacıların yanında, kamuoyunu etkileme ve "Tek çıkış yolu" inandırma çalışmalarında "bilinen" dünya basını da boş durmamaktadır. Gazete sütunları her gün silahlanma yanlışlarının açıklamalarıyla dolup taşıyor.

Belçikalı Senatör ve "Sovyetler yıldırım bir savaşla yenilebilir" tezini savunmak, eski General R. Close tüm bağışıklarını "ABD'nin stratejik korunma girişiminde (SDI) birleşmeye" çağrımaktadır. Close, çıkışacak bir savaşta ancak bu şekilde "Karşılıklı yoklama" korkusunu aşılıarak, kendilerinin hayatı kalmalarının "Tek çıkış yolu" güvence altına alınabileceğini savunmaktadır.

Bati Avrupa basını, ülkelerinin "Uzayın askersel amaçlarla

silahlandırılması" istemleriyle doludur. Bunlardan biri olan Fransız "Ekpress" gazetesi, "Gelişmiş teknoloji ve özellikle laser işinleri konusunda ülkesinin ve Avrupa'nın çok iyi durumda olduğu" iddiasındadır. F. Almanya'dan belirli çevreler, FAC'nın uzay araştırmalarına katılmamasını önermektedirler.

Tüm Avrupa ülkeleri üzerine oyanan "Yıldızlar Savaşı" oyunu süredursun, Avrupa ve Dünya halkları bu plânları karşı çıkmaktadır. Zaten son zamaharda silahlanma yanlışının arttığı beyin yıkama propagandasının köprülenmesinin asıl nedeni de budur. Avrupa ve dünya halkları, yıldızlar savaşına, bu savaştan "Tek yönlü kurtulabilme olanağının varlığı" uydurmacalarına inanmamaktadır. Birçok hükümet ve ABD bunu gayet iyi bilmektedir. Cumhurbaşkanı Reagan'ın "Yıldızlar Savaşı" çığlığını engellemek isteyenlere yanıtı açık ve kesindir. Reagan kendisini eleştirenlere, "Onlarla mücadele edeceğim, tâa ki inandırıncaya kadar" demektedir.

Reagan'ın Savunma Bakanı Casper Weinberger "London Times" gazetesine verdiği demeçte, "stratejik korunma girişiminin, ABD ve Batı

Avrupa'yı korumayı amaçladığını, ABD'nin güvenliğinin Batı Avrupa'nın güvenliğinden ayrı düşünülemeyeceğini" söylemektedir. 572 adet ABD Pershing 2 ve Cruise Misille atom roketinin Avrupa'daki savaş tehlikesini artırdığını görenler yeni tür "Korunma ve Güvene"nın sonucunu tahmin etmeye hiç zorluk çekmiyorlar.

ABD ve Batı Avrupa'da, ABD ve yandaşlarının uzayın silahlandırılması, yıldızlar savaşı konularındaki plânlarının gerçek yüzünü bilenler bir noktada bireleşmektedirler: "ABD uzayı ne pahasına olursa olsun silahlandırmaya kararlıdır..."

ABD'nin böyle bir kararının tanınan daha 1983'de, bu iş için kurulan ve Prof. Hoffmann'ın yönetiminde çalışan komisyon tarafından hazırlanmıştır. Plânın içeriği: "ABD uzayı en geniş alanda roket korunma sistemi ile donatacak, Batı Avrupalı yandaşları yeryüzüne yerleştirilecek uzay silahları çemberi ile bunu destekleyeceler. Bunun içinde 1000 adet "Patriot" tipi ABD roketi kullanılacak..."

Federal Almanya ve Hollanda daha şimdiden anlaşmayı imzalamış, ilk parti silahlar Almanya'ya getirilmiş bulunmaktadır. □

Toplumlar, yaşadıklarını yaşarken değerlendiremiyorlar çöğu kez. Bir savaşın, bir salgının vb. aetiği yaralar çöğu kez, yaşıyor, günlerdeki maddi hasarın ötesinde oluyor. Yıllar geçiyor, o savaş, o salgın çok daha derinden yaşıyor.

Ülkemiz insanları da, yüzbine yakın yurtaşlarının kilit altında tutulmasının anlamını kavrayamamış değil henüz. Olgu, salt sa-

yılarda kalyor. Sayilar bile ürkütü, her yüz aileden ya da her otuz aile topluluğundan bir oğul, bir kız, bir baba ya da ana kilit altında. Ama bu yaranın boyutları bu rakamlarla açıklanamayacak düzeyde. Yıllar geçicek, yaşıacak.

Yarın, kendisine 44 ayda hapse nereden "görülmüşür" damgası yiyerek, PTT yoluyla gelen ve sayiları binlere ulaşan mektuptan bir derleme yaparak, sorunun yaşandığı dönemde de biraz daha anlaşılabilmesine katkıda bulunmayı amaçlıyor. Çeşitli sevmeler sonucunda elinizdeki kitapta yer alan sekisen aşkin mektubu, bir kaç şiir ve karikatürü bir belge olması amacıyla derledi.

YARIN YAYINLARINDAN
14. Kitap olarak çıktı..
İsteme adresi PK 723 Kızılay
Ankara

Şarkı Söyleyen Yarınları Hazırlayanlar

Yusuf Şanlı

Gül ve Muhabbetçigi
biri tanrıya inanırda
öbürü inanmazda ona
ama ikisi de tapardı
askerlerin güzel tutsağına

Her halkın saldırgana karşı direnişi bir destandır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında, Fransa halkın Nazi işgaline direnişi de öyle. Fransa halkı da 1940'da sira kendisine geldiğinde, bir avuç bilinçli evlادının önderliğinde, hem tarihin o zamana kadar görülmüş gibi barbar bir saldırgana, hem de en kahrlısı, bu saldırganın açık işbirlikçi olan bir ihanet şebekesine, yani "Vichy Hükümeti"ne karşı zorlu ve onurlu bir mücadele vermek zorunda kalmıştır. Bir önceki emperyalist savaş sonunda biz de saldırıyla uğramış, "ateşi ve ihaneti görmüş" olduğumuz için bu destanı çok iyi anlar, yurtseverliğin bu doruk noktasını içimizin derinliklerinde duyuyoruz.

22 Haziran 1940'da Rethondes'da yapılan hem ölü, hem de biçimi yonundan utanç verici o teslim anlaşmasıyla başlayan acılı yıllara Fransa'yı yine kendi iç ihaneti sürüklemiştir.

1936 yılı Fransa halkın asında umutla açılır. Sosyalist, Birleşik sosyalist ve Radikalardan oluşan, komünistlerin de dışarıdan destekledikleri Halk Cephesi hükümetinin ilk uygulamaları işçilere ücret artışı, toplu sözleşme ve sendika, 40 saatlik çalışma haftası, ücretli izin hakları; köylülere Buğday Ofisi yoluyla iyi bir ürün fiyatı sağlanmıştır. Ne var ki çırakları açılık zedelenen Fransız büyük burjuvazisi Halk Cephesi'nin bu demokratik girişimlerine tahammül edemez. Bütün halkları olduğu gibi Fransa halkını da yutmaya hedefleyen faşizmin tehditkar sesi Almanya'dan yükselirken "iki yüz aile" adı verilen bu büyük burjuvazının kopardığı yaygara "komünizm tehdidi"dir. Onların en gerici unsurlarından biri "Hitler, Halk Cephesinden daha iyidir" diyerek kadar yurtseverlik duygusunu yitirmiştir.

Fransız büyük burjuvazisinin hesabı, doğuda Sovyetler Birliği'ni, içe-

ride de kendi halkın demokratik hareketini ezmek için Hitler'e oynamak ve ne pahasına olursa olsun Halk Cephesi'ni parçalamaktır. Bu amaçını kademe kademe gerçekleştirir. Komşu İspanya'da cumhuriyeti boğmak için tezgahlanan Franco'cu ayaklanması Hitler ve Mussolini her türlü destegi verirken Leon Blum'un başkanlığındaki hükümetin uyguladığı politika ikiyüzlü "mudahale etmem" politikasıdır. Bu kırı politikaya karşı çıkanlar toplumun yükselen güçlerinin temsilcileri ve sağduyu yurtseverlerdir. Örneğin La Lumière adlı yayın organı bu konuda söyle yazar: "Hitler'in İspanya'da savaşa karışması yalnız İspanya Cumhuriyeti'ne karşı bir saldırı değil, bizi de çevirmek için ilk çabasıdır. Fransa'ya karşı savaş ilk perdesidir bu." Ne var ki adım adım büyük burjuvazinin yönüğüne girmeye başlayan hükümetin bu uyarı seslerine kulakları tikanmıştır.

Büyük burjuvazi içinde mali sıkıntularını öne sürüp hükümete şantaj yaparak Halk Cephesi programının uygulanmasını engellemekte, ona kanun hükmünde kararnameler çıkartarak, halkın ilk anda elde ettiği kimi kazanımları da sıfırı indirmektedir. Sonunda 1938 Eylülünde Baş-

bakan Daladier, İngiltere Başbakanı Chamberlain'la birlikte Hitler ve Mussolini ile Münih Andlaşmasını imzalar. Münih utanç verici bir öden andlaşmasıdır. Sovyetler Birliği-Fransa dostluk andlaşmasının bir keşneci atılması, Çekoslovakya'nın yutulmasına göz yumulması, Hitler'in Avrupa'da girişi gibi pis işlerde elinin kolların serbest bırakılmış demektir. İşte bu andlaşma Halk Cephesi'nin de sonu olur. Büyük burjuvazi halk düşmanı politikasında daha şimdiden zafere ulaşmıştır.

Daladier, Münih dönüsü Champ-Elysées'de fasılalar tarafından ("Münih barıştı! Münih yendi bir çağ açıyor!") çılgınlıkla karşılanırken L'Humanité'nin dış politika bölüm şefi, milletvekili Gabriel Peri ("Buna barış demeyin! Barış, bu şahlanan sınıf bencilliğinden apayrı bir şeydir... Siz özgür bir halkın sakat vücutu üzerinde yenilgiyi imzaladınız. Biz, barış davasını size rağmen kazanacağız!") diye haykırır.

Hiçbir politika Avrupa'da Fransa'nın saygılılığını bu kadar düşürmemiştir.

Hitler'i Sovyetler Birliği üzerine iteleme hesaplarına dayalı bu geri ce-

kilme politikasının Fransa'yı götürdüğü nokta yenilgi olacaktır.

1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya saldırması üzerine, Polonya'ya karşı yardım anlaşmaları olduğundan Fransa ve İngiltere artık Almanya'ya savaş ilan ederler, ama bu savaş da bir "tuhaf savaş"dır. Çünkü dokuz ay boyunca hep Almanya'yı doğuya yönelik ve bir kez Sovyetler Birliği'ne saldırınca onuna kolayca ulaşma hesabı içerisinde cephe hibbi ciddi harekâta girişmez. Ama bunun yerine içinde demokrasi güçleriyle uğraşır. Fransız-Sovyet dostluğunun bağlılığı bahane edilerek, Mecliste 74 milletvekili bulunan FKP kapatılır, milletvekilleri dokunulmazlıklar kaldırılarak haklarında dava açılır, L'Humanité ile Aragon ve Jean Richard Bloch'un yöneticileri Ce Soir yasaklanır.

Fransız ve İngiliz Hükümetlerinin Almanya'ya karşı sürdürükleri bu sahte savaş sayesinde doğuda rahat rahat işini bitiren Almanya 1940 Mayısında Belçika ve Lüksemburg üzerinden batıya saldırır. Saldırı sonunda Fransız hatları Sedan'da kırılaraktır. Fransız orduları bütünfüle geri çekilir ve Paris aceleyle açıkşehir ilan edilirken, bir mektupla Paris'

MEKTUPLAR

Sevgili annecığım,
Sevgili minicik kardeşim,
Sevgili babacığım,

Az sonra öleceğim! Sizlerden, annecığım hele de senden istedigim, yürekli olmanız. Şimdi ben böyleyim ve benden önce gidender kadar yürekli olmak istiyorum. Elbette, yaşamak isterdim. Ama yürekten diledigim ölümüm bir şeyle yaraması. Jean'ı kucaklayacak zaman bulmadım; iki kardeşimi, Roger ile Rino'yu kucakladım. Sahiden kucaklamaya gelince, yazık ki yapamam bunu!

Umarım tüm giysilerim sana gönderilir; Serge'in işine yarabılırlar, sanırım Serge de bir gün bunları giymekten gurur duyacak.

Babacığım, anneme olduğu gibi sana da acı çektiğim, son kez selamlıyorum seni.

Bil ki bana çizdiğim yolu izlemek için elimden geleni yaptım.

Tüm dostlarımı ve çok sevdığım kardeşimle son kez elveda. Kardeşim ilerde gerçek bir insan olmak için çok çalışın.

On yedi buçuk yaş! Yaşamım kısa sürdü! Ama sizlerden ayrılmak bir yana hiç de yaşılmıyorum. Tintin ve Michels'le birlikte öleceğim. Anne, senden diledigim, bana söz vermeni istedigim yürekli olman ve acını yemendir.

Bu konuda daha fazla yazamıyorum. Tüm oğul yüregimle sizleri öpüyorum, herkesten, annecığım senden, Séverine'den, babamdan ayrılmıyorum.

Cesaret!

Sizi seven oğlunuz Guy.

Son düşüncem: "Siz tüm yaşayanlar, birazdan ölecek bizlere, yirimiye'lere layık olunuz."

GUY MOQUET

Öğrenci. Onurlu bir yol izlediği için dokunulmazlığı kaldırılan ve beş yıl hapse mahkum edilen Paris milletvekili Prosper Moquet'in oğlu. Başka yurtsever öğrencilerle birlikte işgalciye ve Vichy Hükümetine karşı gösteri yaptığı için 1940 sonunda tutuklandı. Önce Santé Hapishanesine, sonra da Clairvaux toplama kamplına kapatıldı. 22 Ekim 1941'de rehine olarak kurşuna dizildi.

Bekanntmachung
Der Schiffer
Emile MASSON
und der Fischer
Lucien BRUSQUE
beide wohnhaft in St. Valéry (Somme),
sind wegen Freischärerei und Gewalttat
gegen die deutsche Wehrmacht (Zerstörung von deutschen Fernsprechleitungen) durch das Kriegsgericht zum
TODE
verurteilt und am
12. November 1940
ERSCHOSSEN worden
Das Kriegsgericht.

ARRÊT
de la Cour Martiale

Pour avoir agi comme franc-tireur et pour avoir commis des actes de violence et de sabotage de câbles téléphoniques au préjudice de l'Armée Allemande, les nommés :
Emile MASSON
Lucien BRUSQUE
domiciliés à Saint-Valéry (Somme)
ont été condamnés à la
PEINE DE MORT
les ont été
FUSILLÉS le 12 Novembre 1940
La Cour Martiale.

Paris 1940. Gerçek direnişe karşılık. Askeri mahkeme kararı: Gönüllü çeteçilik etkileri gereğiyle Emile Mason ile balıkçı Lucien Brusque, 12 Kasım 1940'ta kurşuna dizilmiştir. 13 Kasım 1940 Askeri mahkeme.

in savunmasını örgütlemenin başta gelen ulusal görev olduğunu açıklayan şu önerilerde bulunulur.

"1- Savaşın niteliği değiştirilmeli, bağımsızlık ve özgürlük için ulusal bir savaş haline getirilmelidir.

2- Parti üyeleri, milletvekilleri ve tutuklu ya da gözaltında bulunan on binlerce işçi serbest bırakılmalıdır.

3- Meclislerde, Bakanlıklarda ve hatta Genel Kurmay'da cirit atan düşman ajanları derhal tutuklanmalı ve ibret olacak bir cezaya çarptırılmalıdır.

4- Bu ilk önlemler halkın coşkusuna yol açacak ve hemen yapılacak kitlel bir seferberliğe olanak verecektir.

5- Halk silahlandırılmalı ve Paris zaptedilemez bir kale haline getirilmelidir."

Ünlü Georges Politzer'in 6 Haziran 1940'da Hükümete ulaşıldığı bu mektup gerçek bir direniş iradesidir.

Ama gerici politikacı ve askerlerden oluşan ve kendi halkından korkan Hükümet bu mektuba teslim olarak cevap verir.

17 Haziran'da Vichy'de kurulan Petain başkanlığındaki yeni hainler Hükümeti, Fransa'nın üçte ikisini Nazilere terketmek, onların masraflarını karşılamak üzere günde 400 milyon Frank ödemekle kalmaz, Nazi Almanyası ile tam işbirliği halinde halka karşı faşist bir hükümet olur. Fransız Cumhuriyeti yerini Fransız Devlette, "Özgürlik-Eşitlik-Kardeşlik" dövizde de "İş-Aile-Devlet" üçlüsune bırakır. Tekelciler ve onların yakın adamlarının aralarında bol bol yeraldığı Vichy'ciler Gestaponun yönetimi altında aşağılık bir polis rejimi kurmuşlardır. Bu rejim emekçileri, yurtseverleri kovurur, tutuklar, işkenceye ve giyotine gönderir, kurşuna dizilmek üzere Hitler'in idam mangalarına teslim eder.

Petain'ın ve Hükümetinin tüm melanetine karşın başlarda direniş o kadar yaygın değildir. Birçoklarına göre Petain "en kötüyü önlemiş" bir insandır, direnişin bayrağını yiğitçe taşıyan kimselerse kimilerine göre herkesin başına dert açabilen tehlikelidir. De Gaulle'e gelince o,

Vichy Hükümeti'nin kuruluşundan bir gün önce Londra'ya gitmiş, kuruluş umudunu müttifik ordularının zaferine bağlamıştır. Onun 18 Haziran tarihli işbirliği çağrıları yalnızca Fransa dışında bulunan Fransız subay ve askerlerine, silah sanayii mühendis ve ustalarına yönelikir. Yani onun yurt toprakları üzerinde direnişin örgütlenmesiyle ilgisi yoktur.

Demek oluyor ki Nazi işgali ile birlikte hiç duraksamasız o yüce direniş iradesini gösteren yurtseverlerin işleri zordur. Ama "mezar karşısında gerileme" nedir bilmeyen bu insanlar sonsuz özverileriyle umutsuzluğu umuda çevireceklerdir.

1941 yılında Almanya'nın Sovyetler Birliği'ne saldırısı sonucu değişen güç ilişkileri koşullarında Fransa'da direniş de genişler. Gönüllü ve Partizan gruplarının sayısı ve eylemleri artar. Buna karşılık Gestaponun rehine katliamları da artar. Yurtseverler onar onar, yirmi yirmi ve daha çok sayılarında kurşuna dizilirler. Buna karşılık Londra Radyosundan sürekli bekleme çağrısında bulunulmaktadır. Ingiliz ve Amerikalılar

ikinci cephenin açılmasını sürekli erledikleri gibi direnmeye de sanki boşa bir çaba gibi görürler. Nantes ve Chateaubriant katliamlarından sonra De Gaulle de "artık Alman öldürmeyin" diye konuşur. Ne var ki kurtuluş Ingiliz ve Amerikalıların müstakbel bir armağanı olarak kabul edemeyecek olan onurlu Fransız direnmeçileri bu beklemecilik çağrılarına "Saldırgana ölüm! Hainlere ölüm! Şehitlerimizin öcünü alalım!" diye karşılık verirler.

Şehitlerin anıları direniçi gruplarını coşturur. Direnişçiler pusu kurmakta, düşman konvoylarına saldırmakta, cepanelikleri atmakta, trenleri yoldan çıkararak düşmanı hırpalamaktadırlar. 1943 yılında demiryollarına karşı 2000 saldırı düzenlenmiştir. Bu yoğun çabalar sonucu yine 1943 yılında Korsikalı direnişçiler halkın kitlel desteği ile adalarını İtalyan ve Alman boyunduruşandan kurtarırlar.

1944'de direnişçiler diğer silahlı gruplarla birleşerek Fransız İç Güçleri adını alır. Bu birlesme sonucu savaş daha bir etkinlik kazanır. Direnmeçilerin yaygın ve etkili eylemleri 6 Haziran'daki İngiliz-Amerikan çıkarmasına da yardımcı olacaktır. Öte yandan bu çıkartma ile birlikte tüm Fransa'da Brötanya'dan Alpler'e, Pireneeler'den Jura'ya kadar kitlel ayaklanmalar görülür.

Kentler bir bir düşman işgalinden kurtarılmaktadır. Paris de müttifik orduları ve Afrika'dan gelen askerler yaklaşıırken o Ağustos Günleri'nde ayaklanacaktır. Ayaklanması Seine'in sol yakasındaki yeraltı mezarlıklarında bulunan komuta yerinden direnmeçilerin lideri Albay Rol Tangy yönetir. Bu sırada tanklarının başında General Leclerc de yetişir. Ve Paris'teki Alman Komutanı Von Choltitz, Montparnasse garında General Leclerc'e teslim olur.

Fransa işte böylece on binlerce yığıt, onurlu evladının kanı pahasına Nazi boyundurduğunu silkelensin ve özgürlüğe kavuşmuştur. Direnişçilerin o gül ve muhabbet çiçeklerinin özverileri sayesinde Kurtuluş Fransa halkın kendi eseri de olmuştur.

Fransız Direnmesi hakkında nice şiir, öykü ve roman yazıldı, nice film yapıldı. Bu yaratımlar Direniş Destanını, o acılı yılları yaşamamış yeni kuşaklara taşır. Örneğin Direnme'nin unutulmaz ozanlarından Paul Eluard'ın Hürriyet şiirinin şu dilleri, o gül ve muhabbetçiçeklerinden her birinin yüreginden kopan bir çiçek gibidir:

Bir tek sözün şevkiye
Dönüyorum hayatı
Senin için doğmuşum
Seni haykırmaya
Hürriyet

YAPIT

TOPLUMSAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ

Sayı 10 Nisan - Mayıs '85

TANER TİMUR

Osmalı Devleti, İngiltere ve Rusya;
1838 Ticaret Anlaşmasını Doğru
Değerlendirebildik mi ?

SEYFETTİN GÜRSEL

1838 Ticaret Anlaşması Üzerine

REŞAT KASABA

Osmalı İmparatorluğu'nun Çözülmesi ve
Dünya - Ekonomisi

MELİH ERSOY

Kentsel Sanayi Sektörü Bağlamında
Modernleşme ve Bağımlılık Okullarına Bir
Eleştiri

M. ŞEHMUS GÜZEL

İsmet İnönü, Sosyal Politika
Sendika ve Grev

MESUT GÜLMEZ

1932 İş Yasası Tasarısı Konusunda
Ziya Haşim'in Bir notu

GABRIEL GARCIA MARQUEZ
PLINIO APULEYE MENDOZA ile Konuşma
"Bize Özgü Sosyalizm,"

SUNGUR SAVRAN

Azgelişmiş Kapitalizm ve Sanayileşme

DOST KİTABEVİ

Konur Sokak No : 4 Kızılay /ANKARA

SERGİ KİTABEVİ

- İlk, orta, yüksek öğrenim ders kitapları
- Bilimsel - sanatsal yayınlar
- Süreli yayınlar
- Kurtasiye gereçleri

HİZMETİNİZDE
Adres: Birinci Beyler Sokak.
Uğur Pasajı 10/B
Tel: 13 72 22 - IZMİR

Ahmet ADA

YAZ KIRLANGICI
OLSAM
Şiirler

YARIN YAYINLARI
P.K. 723 Kızılay-Ankara

14 Aralık 1941

Pazar, saat 20.

Demin Cherche-Midi Kilisesi papazı geldi, birazdan rehine olarak kurşuna dizileceğimi bildirdi.

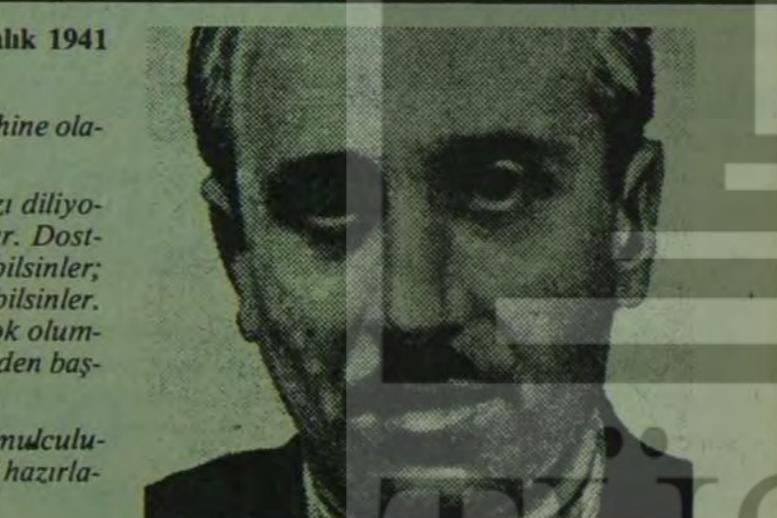
Bıraktığım eşyaları Cherche-Midi Kilisesinden almanız diliyorum sizden. Kimi yazdıklarım belki de anılmamda işe yarar. Dostlarım, bütün yaşamımı dolduran ülküye bağlı kaldığımı bilsinler, yurttAŞıları, birazdan Fransa'nın yaşaması için öleceğimi bilsinler. Kendimi son kez vıdan muhasebesinden geçirdim: sonuç çok olumlu. Bunu çevrenizdekilere söylemenizi isterim. Yaşama yeniden başlayabileceğim aynı yolda yürürdüm.

Sevgili Paul Vaillant-Couturier, çok haklı olarak kamuçuluğun dünyasının genliği olduğunu ve şarkı söyleyen yarınlar hazırladığını söylerdi; bu gece sık sık bunu düşündüm.

Az sonra şarkı söyleyen yarınlar hazırlayacağım.

Büyük ustam Marcel Cachin'di benim, işte bu nedenle ölüm karşısında güçlü buluyorum kendimi.

Elveda ve yaşasın Fransa!

GABRIEL PERI—

1902'de doğdu. 1919'da Sosyalist Parti'nin üyesiydi. Tours Kongresinde coğulluğu izledi. 1932'de Argenteuil'den milletvekili seçildi. Millet Meclisi Dışişleri Komisyonu başkan vekili, L'Humanité'nin de Dış Politika bölümü şefiydi. 18 Mayıs 1941'de tutuklandı. 15 Aralık 1941'de kurşuna dizildi.

ROSE BLANC

1919'da doğdu. Fransa Genç Kızlar Birliği'nin Doğu Pirene'ler bölgeleri sekreteri oldu. 1937 Temmuzunda İspanyol Cumhuriyetlerine yardım etmek için Danielle Casanova ile birlikte İspanya'ya gitti. 1940'da Paris'e geldi ve yine Danielle Casanova'nın yanında yeraltı mücaadelesine katıldı. Tutuklandıktan sonra önce Santé Hapishanesine, sonra da Romainville kalesine kapatıldı. Auschwitz'e sürüldü ve orada 15 Mart 1943'de öldü.

(Ailesine)

Bireysel bir kurtuluş ümit etmeye yer yok. Dosyam çok kaba, sorgu da polis için çok anlamlı oldu, hiç konuşmayaçıkçılarından çekardım onları. Tehditlerine karşın bir kaya gibi kaskatı durdum. Sonunda beni rahat bıraktılar. Fransız polislerinin Hitler'in cellatlarına yaranmaya çalışıklarını görmek ne kadar utanç verici! Onların yerine bizim yüzümüz kızarıyor, ama biz hepimiz örnek davranışımızla onlara Fransız kadınlarının ne değerde olduklarını gösterdik.

Gündelik yaşamından şikayetçi değilim. Yakında Fransa halkı bizim acılarımıza meyvelerini devşirecek. Onun mutluluğu bizim en iyi ödülümüz olacak...

Rose

Cesare Zavattini

Sinemacıların Duçe'ye Yanıtı

Yeni Gerçekçilik

Erkut Tanriseven

Düşünüyorumda...
Yıl 1922, İtalya'da bir adam, kara gömleklerin başı bir adam ülkenin yönetimini ele geçiriyor. Diktatör, ya da Duçe-Başbuğ diye anılan bir adam. Etrafta kan kokusu almış kurtlar dolaşıyor. Kan kardeşi Führer'in. Birlikte Franco'ya kara kuşlar uçuruyorlar.

Düşünüyorum da...

Bir kurt kemiriyor insan içinden, yıllar yılları kovalıyor. Silahlar, cızmeler, savaş planları, savaş naları. Uzak Doğu geliyor akıma, ilk televizyon, 1930'ların başında Japonya Mançurya'ya giriyor. Sonra Duçe'nin İtalya'sı Habsistan'ı sömürgesi yapılıyor. Sonra, Hitler'in birlikleri Ren bölgesine giriyorlar. Sonra "huzuru sağlamak" için Avusturya'yı işgal ediyorlar. Sonra Südet'e, Çekoslovakya'ya, derken Polonya... Bir oyun mu bu? Hayır. Ve dünyayı paylaşmaya kalkıyorlar. Hice sayarak insanı ve düşüncesini.

I Eylül 1939'da II. Dünya Savaşının başlatan ve faşizmin canlarını çalanlar, canlarını kimler için çalıyorlardı, elbette insan için değil. İnsanı, insanların bireysel derinliğini, evrensel bütünlüğünü hice sayanlar, temelini insana karşı olmakta bulmuş bir düşüncenin üst ve altyapı kurumlarıydı.

a) içinde yer alanlar, zafer çığlıklarını bu çılgınca düşünceleri için savunmaya, elbette düşünemiyorlardı kararlarına çıkacak olan insanı ve insanların insanca yaşamak için mücadele eteceğini. Kan kokusu almış aç kurtar gibi bir bir yok edeceklerini sanıyorlardı insanı ve herşeyi.

Düşünüyorum da...

Sokrates, Platon, Aristoteles... dekarı dünyası; Platon... Aristoteles geliyor aklıma; insan toplumsal bir varlıktır (*zoon politikon*). Düşünüyorum, öyleyse varım (*cogito, ergo sum*); Descartes... Spinoza... Leibniz... Eleştiriyle yola çıkıyor Kant... /e iki temel kavram geliyor aklıma: Madde ve diyalektik, Marks... Karşışaların oluşturduğu bir dünya değil bu... Birbirine örgüleniyor düşünüler, saydam bir hal alıyor.

İnsanın düşünce ve eylem alanında temel kaynakları bir kitabın sayfaları gibi yaprak yaprak açılarak tarihsel dilimlerde felsefeler oluşturur. Felsefelerden çıkararak gelir dünya görüşleri, ideolojiler ve gerçeklikle ilişkiler kurar. Toplumsal yapıların (altı ve üst yapılar) dönüşmesiyle ilişkili olarak toplumlar sürekli değişim için edirler ve oglular bu değişimlerin içinde tarihsel anımlarını bulurlar. Alt ve üst yapı kurumlarını oluşturan

dönüşüm beraberinde kültür ürünlerini, düşünce ve sanat yapıtlarını getirir. Sanat yapıtlarını incelediğimizde onların toplumsallığın ve tarihselliğin içinden kopup geldiklerini ya da gelemediğini görürüz. Bu, Ortaçağda ayrıcalıklı bir yeri olan destanlar da, mimarlıkta da böyledir, 16. yüzyılda aynı konumdaki resimde de, 19. yüzyıldaki romanda da, 20. yüzyılın sanatı sinemada da.

Evet, 20. yüzyılın başlarında fizilenen, önceleri basit bir eğlence olarak değerlendirilen, kısa geçmişi içinde büyük adımlarla gelişen, tüm sanatları içerebilmesi ve coğrafi yayılma gücüyle etkin, geniş kitlelere ulaşabilen bir sanat sinema. Sanat olmasının paralelinde de diğer kitle iletişim araçlarını bünyesinde toplayabilen önemli bir kitle iletişim aracı. 1930'lu yılların başlarında, hem bir kitle iletişim aracı, hem de çok olağanlı bir sanat olan sinema, etkili bir propaganda gücü olarak elbette yönetimde bulunan İtalya'daki Faşizmin ve Almanya'daki Nazizmin ilgisini çekecekti, tekilde. İttiller iktidarı ele geçirir geçirmez, Alman sinemasının en güçlü kişi ya da en yetkili kişi Dr. Goebbels olmuştu. İlk iş olarak sinemayı UFA tekeline bağlayıp, 1920'ler sonrasında sinema tarihindeki önemli olaylarıyla anılan "Caligari"leri

“Metropolis”leri sinema tarihine yazdırın, Fritz Lang, Ernest Lubitsch, Murnau, Mayer, Pabst gibi önemli sinemacıları yetiştiren Alman sinemasının tasfiyesine başladı Naziler, “Kammerspiel” (Oda tiyatrosu anlayışı), “Expressionismus” gibi ileriye açık hamleleri sanatın soysuzlaşması sayıldılar, toplumcuları, yahudileri, kendilerinden farklı düşünün herkesi ve etkisiz bıraktılar ya da kovdular. Gobbels yalnız Almanya'da sınırlı kalmak istemiyor, Avrupa'daki diğer halkelerin sinemalarına da yayılmayı düşünüyordu. Öyle ki, 1943'de Nazi Paris'e girdiklerinde “Progappa- da Staffel” diye anılan bürodan radyo, basın gibi sinemayı da denetleme ve başlamışlar, sinemaları Alman filmleriyle doldurmuşlardı. Bu film

er çokluk sanatla, gerçeklikle ilgisi olmayan A. Franck, L. Trenker, L. Riefenstahl gibilerinin propaganda filmseriydi. Burada bu dönemde çekilen filmlerden birini analım: "Triumph des Willens/İradenin Zaferi, 1935)"ni L. Riefenstahl bulutların arasında Almanya'yı göstererek başlıyordu, daha sonra bulutlar ayrılacak, gökyüzü parçalanacak ve oraya Reich, Alman hükümeti çıkacaktır. Hitler, soylu ırkının gençleri, geit törenleri, nutuklar, haykırışlarla Avrupa'nın üzerinde kanat çırmakdadır. Uçak Nürnberg havaalanına indiğinde, askerler, kadınlar, çocuklar Führer için haykırır. Yeni bir tanrı

vardır, yeni mesih oradadır. Ve sopa olmayan yoluna devam eder. Nürnberg'deki ilk Nazi kongresi için çevrilen bu filmi, bu filme benzer diğer izler. Nazizm, savaş,inema, tilkesinden göç eden, göç etmek zorunda kalan alman sinemacıları... ve dönemin sinemasından kalan yanlış bilginin, gerçeklikle ilgisi olmayan bilginin hizmetinde bir görüntüler yığınlı.

Duce'nin faşist İtalya'sında da sinemânın durumu içacıçı değildi. Avrupa'yı kan kokusu sarmıştı. Sinema hem iyi bir propaganda aracıydı, hem de endüstri. Yararlanılabilirdi. Çizmelerini giydi Mussolini... Telaşla işine koymuldu. 1925'de belgesel film çalışmaları için kurulan "Institut Nazionale Luce" adlı Sinema Enstitüsü geliştirildi ("Centro Sperimentale Cinematografia" (1935)). Ardından Avrupa'nın en modern stûdyosu "Cinecittâ"yı kurdurdu. Savaşın kargasasından yararlanarak, Avrupa pazarını ele geçirmeyi düşünün Mussolini, giderek film yapımını artırdı. Öyle ki 1942'de bir yıl içinde çekilen film sayısı yüzden fazlaydı. Ve filmler filmleri izledi. Bir yandan kendi düşüncelerini yaymak, yandaşlarını çoğaltmak amacıyla rejimi öven propaganda filmleri çekiliyordu, diğer yandan da geri planda zenginliğin görkemli bir şekilde hakim olduğu mendil İslatan, gözyaşlarına boğulan melodramlar, ayakları havada aşk hikayeleri, delişmen hoppa serüvenler birbirin kovaladı bu filmlerde (eleştirmenler bu filmleri değişmez aksesuar olarak kullanılar, genellikle kahramanın yatak odasında bulunan beyaz bir telefondan dolayı "Beyaz Telefonlu Filmler" diye adlandırdılar). "Beyaz Telefonlu Filmler" halkı üyutmayı sürdürüyor, sansür bazan büyük altın dan sinsice, bazan da kahkahalara boğularak güldüyordu. Askerler, posisler, rahipler, memurlar, dokunulmazdilar. İşsizlik, yoksulluk, açlık anlatılamazdı. Cinsel sorunların yanına yaklaşılıamazdı; hırsızlık, cinayet, inihar, insanların koşulları, sorunları; yok hayır, sansür elini uzatıyordu. "Beyaz Telefonlu Filmler" çevriliyor- lu

Bu arada propagandaya yönelik
ve da mendil ıslatan filmler yapmak
verine Castellani, Soldati, Lattuada
gibi yönetmenler geçen yüzyılın ede-
biyatını sinemaya aktarmayı seçtiler.
Bazı yönetmenler de yönetimi kızdır-
mayan belgesel filmler çektiler. Bazı
sinemacılarla, Duçe'nin oğlunu kul-
anarak biçimci İtalyan sinemasını
leştirdiler. Chiarini, Pasinetti, Puc-
cini, G. Viazzi, Umberto Barbera,
Giuseppe de Santis, A. Petrangeli,
Aristarco, Carlo Lizzani, U. Casirag-
hi, M. Antonioni gibi faşizme karşı
olanlar, yapılanlara karşı olanlar der-

gilerde mücadelelerini sürdürdüler. Mussolini'nin kendi amaçları doğrultusunda kullanmak istediği sinema enstitüsü geri tepiyor, düzene karşı bir sinemanın, genç dinamik ve ilerici sinemacıların hazırlanmasını sağlıyor özgür düşünmeye açık olmadığımdan kendi içinde boguntuju yasayan "Cinecitta'da ise pratik anlamda gelişmeleri için bu sinemacılar olanağ veriyordu. Daha 1942'de ilk haberi geldi yeni bir sinemanın: Ossessione/Tutku. Daha önce Fransa'da Renoir'in asistanlığını yapmış olan Luchino Visconti'nin, J.M. Cain'in "The Postman Always Rings Twice/Postacı Kapayı İki Kez Çalar" romanından uyarladığı (senaryoyu Antonioni, de Santis, Puccini, Alfano birlikte yazmışlardı) filmde ne kara gömlekliiler vardı ne de Beyaz Telefonlar. İtalyan orta sınıfının yaşıtlısını, sokaklarını, yeni, gerçekçi, soluk alan bir üşüplü anlatıyordu Visconti. Film önce yasaklanıyor, özel gösteriler yapıyor, sonunda oldukça kestikten sonra gösterilmesine izin vermek zorunda kahyordu. Profesör Umberto Barbera 1943'de "Cinema" dergisinde yazdığı bildiride olumakta olan sinemanın adını koyuyordu: Neo-Realismo/Yeni Gerçekçilik. Ardından, bu yeni İtalyan sinemasını hazırlayanlardan Cesare Zavattini'nin senaryosunu yazdığı Vittorio de Sica'nın yönettiği Faşizmin boyunduruğundaki İtalya'da orta sınıf insanların yaşayışını sosyo-psikolojik yaklaşımalarla ele alan anne-baba-çocuk üçlemesini gerçekçi bir tutumla işleyen "I Bambini Ci Guardano/Çocuklar Bize Bakıyor" gibi filmler çevrilmeye başlandı. 1943-44 yıllarında İtalya'da faşizm çökmeye başlamıştı. Bu arada güneyden ilerleven mütefik kuvvetleri ve gerileyen Alman kuvvetleri arasında çarpışmalar oluyor, savaş etkisini gösteriyor, her taraf yıkılıyordu, tabii film stüdyoları da. Sinema endüstrisi perdeye durmuydu.

İşte bu sıralarda yeni gerçekliğin ilk büyük ürünü olan ve onu dünyaya tanıtan Roberta Rossellini'nin *"Umanità"*

Tarihsel dilimlerin dönemecelerinde ortaya çıkan özel koşullar, sanat akımlarının oluşmasında büyük önem taşır ve sanat yapıtlarında yansır. Her sanat ürünü toplumsallaşmış bireyin dünya görüşüne yaşanarak yaşadığı, iç ve dış deneylerle oluşturduğu bilgiden kaynaklanır. İşte bu derin nedensellik bağının anlamını bulduğu, toplumsal bir olgu olan sanat olgusunun akımlarından biri de İtalyan sinemasındaki "yeni gerçekçilik"dir. Faşizmin 20 yıl süren baskısından kurtulan ve yillardır kendilerini hazırlayan sinemacıların Rosselini, Visconti, De Sica, Lattuada, Zavattini, De Santis, Fellini, Antonioni'lerin belirli ekonomik, politik, toplumsal koşullar altında gerçeklikten kaynaklanan yakın estetiklerini oluşturarak, biçimsel tabuları yukarıkarak, zorlamaların sinemasına karşı kurdukları, gerisini 19. yy. Avrupa'sındaki realism-gerechkilik (Stendhal, Balzac, Flaubert) ile ilk elde E. Zola'yla Natüralizm-doğalcılık akımlarına, İtalyan edebiyatındaki "verismo" akımına, İngiliz Belge Sinemasına ve Sovyet toplumcu sinemasına bağlayabileceğimiz bir sinemayı kendisini sinema tarihine yazdırın.

Daha sonra altı bölümden oluşan "Paisa, 1946"da Rosselini, direnişi Roma'dan bütün İtalya'ya taşıyor, kan kokularının dolaştığı bir ortamda bir çocuğun öyküsünü "Germania anno zero/Almanya Sıfır Yılı, 1947-48" filminde anlatıyordu. Vittorio de Sica "Ladri di Biciclette/Bisiklet Hırsızı, 1948"nda savaş sonrası İtalya'daki sorunlardan biri olan işsizliği, yalın, gerçekçi bir anlatımla dile getiriyor. Miracolo a Milano/Milano Mucizesi, 1950"nde İtalyan geciekonduları arasında yoksulluğu, öylemeleri, dâyanışmayı anlatıyordu. Visconti ise, Sicilyalı balıkçıların destanını "La Terra Trema/Yer Sarsıyor, 1948"da sinema salonlarına taşıyordu. Savaş sonrası duygular, düşünceler yumağı sinemacıların filmlerinde anlatılıyordu anlatılıyordu.

"Efsanelerin altına gömülümsü olan gerçek yeniden tomurcuklandı. Ve sinema dünyayı yaratmaya başladı. Bir ağaç vardı, bir ihtiyar adam, bir ev, yemek yiyan bir insan, uyuyan bir insan, ağlayan bir insan..." diyor du İtalyan sinemasının en önemli düşünürlerinden biri olan Cesare Zavattini.

Evet, tarihin yargısında yerini alan, kendinden sonraki sinemacıları etkileyen, yaşamla, gerçekle bağını kuran yeni gerçekçilik bir yandan doğru ve güzel olana ornek oluşturmاسının yanında bir yandan da sinemacıların Duçe'ye, onun gibilere ve anlayışlarına verdikleri en güzel yanıldan biridir.

Barış Bilinciyle Sabaha Ermek

Nergis Algün

Kasadaki kız aidişlerinin ederini hesaplar, bir diğeri onları torba-yaya koyarken uzandı, gofret, sakız, dudak boyası gibi alıcıların dikatini son anda çekmek amacıyla kasanın yanındaki raflardan dizilmiş alacalı bulacalı bir sürü şey arasından "Askerin Kaderi" adlı kâlinca bir kitabı aldı. En çok satan (best seller) ve genellikle "heyecanlı" aşk öyküleri anlatan kitapların yanındaydı bu. Çok satıyordu. "Heyecanlı" bir kitaptı. Arka kapağına yazılınlara bakılırsa, savaşı, daha doğrusu savaştan geçen bir aşık öyküsünü anlatıyordu.

Yirmi yaşındaydı. Lisede beyzbol oynadığı günlerden kalma fotoğraf, sopa, top ve kasketlerle dolu bir odası, içinde dokuzu "savaş romanı", birede her pazar kiliseye taşıdığı "Kutsal İncil" olmak üzere toplam on kitap bulunan bir kitaplığı vardı.

Küçük kardeşi, daha konuşmayı yeni yeni öğrenen, en büyük mutluluğu babasının getirdiği oyuncaklar olan bir çocuktu. Kendisine alınan tabanca, tank, top ve tüfeklerle savaşçılık oynar, tahtadan askerleri öldürür, uzaylılara saldırır ve girdiği her savaşı kazanırı.

REISEN: Kanlıvadı istif edilmiş cesetler.

me Başkan'ın Sarayı çevresinde güzellikleri dünyaca bilinen kiraz ağaçları 1985'in ilk çiçeklerini açarken, ülkenin sayıları süpermarkette kasaların yanındaki raflardan onbinlerce sakız, binlerce gofret ve dudak boyası, yüzlerce "savaş romanı" alındı. Ağabeyleri o savaş romanlarını okurken, yığınla çocuk otomatik tüfeklerle oynamanın sevincini yaşadı. "Yıldızlar Savaşı" sinema salonlarından, Başkan'ın Sarayına, Saray'dan sinema salonlarına gidip gidip geldi. Geceleri yıldızlar tüm dünyanın olduğu gibi, bu ülkenin insanlarına da göz kırpmayı sürdürdü. Yıldızlara bakan gençler parklarda öpüştüler.

Bir ağaçın dibine oturmuşlardı. Gökyüzüne baktılar. Kız, "Aaa, yıldız kaydi" dedi. Oğlan onu tuttu, öptü. Öpüştüler. Kızın adı Rachel idi. Bir Alman-Yahudi ailesinden geliyordu. Oğlanın saçları kırmızı ve yeşildi. Kulaklarında küpeleri, belinde zincirden bir kuşak vardı. Parmaklarında üstlerinde "gamali haç"ları olan yüzükler takıyordu. Nazilere gizli bir hayranlık duyuyor, Yahudi kökenli kız arkadaşını ise "çok seviyordu."

Dünya barışını savaş füzelerine "Peace-maker", "Peace-keeper" gibi barışçı isimler vererek koruyan bu ülkenin, topraklarında savaş hiç yaşamamış, işgal altında hiç kalmamış insanları Yalta Konferansı'nda "çok yaşılanan Franklin D. Roosevelt'in büyük ödüller verdiği bir toplantı" olarak gösteren basın organlarına inanıyorlar belki de.

Öte yanda, ırkınlığın en acımasız eylemlerine hedef olmuş Yahudilerin bir bölümü, bu ülkede altın piyasasını ellişinde tutuyor ve diğer bir ırkınlık biçimini olan siyonizmin Lübnan'da, Filistin'deki eylemlerini destekliyorlar.

Savaş yaşamış, topraklarının işgal askerleri tarafından eğnendiğini görmüş toplumların, dünyaya, insana, barışa kendilerine özgü yaklaşım biçimini demek olan "savaş kültürü" ile yoğunlaşmış yaşam bilinci; kendi toprakları yerine kilometrelere uzakta, Ortadoğu, Orta Amerika, Güneydoğu Asya gibi bambaşka kıtalardan başka başka insanları arasında süren çatışmalarda sesini duyuran bu ülkenin insanların çok güç erişebilecegi bir kavram. Silah tekellerinin kazançlarını artırmak için, faşizme karşı en onurlu bir savaş vermiş ülkeleri "savaş tehdidi" gibi göstererek silahlanmanın körüklenmesi bir ülkede, kiraz ağaçları ile yıldızların güzelliği yetmiyor barış bilincini oluşturmaya. Yıl 1985. Dünyanın en büyük askeri gücü ile dünya gençliğinin önemli bir yüzdesine sahip ülkesi, savaş kültüründen yoksun kuşakların barış bilincine ulaşma çabasına engel iştirke en gel koymak bir sistemle yönetiliyor halâ.

Yıl yine 1985. Uzaklarda, o garipliği öpüşmenin olduğu parktan çok uzaklarda İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden yirmi yıl sonra doğmuş bir genç, savaşı yaşamış babasıyla söyleşiyor.

"Oğul: Baba, ne zaman yaptığım bir iş hoşuna gitmese, hep 'dünya umurunda değil' diyorsun, zamanın değerini bilmemiği çoktan savaşı hiç yaşamadığımı söylüyorsun. Hayır, hiç yaşamadım savaşı. Bu benim şansım. İyi ya da kötü. Ama anımsayabildiğim kadarıyla, yaşamının her gününde savaşı, ben doğmadan yirmi yıl önce sona eren savaşı dinledim ve bundan sonra bir yenisinin çıkma tehlikesini. Neden?"

Baba: Evet, son savaşı dinleyip durdu oğlum, çünkü biz daha yaşlı insanlar bir türlü unutamıyoruz savaş günlerini. Ve sana gelecekte çıkabilecek bir savaştan söz edip durduk, çünkü onun çıkışmasını önlemek için herşeyi yapmaya hazırız bizler.

Oğul: Sanırım, anlıyorum ne demek istedığını.

Baba: Politikacılar, yeni bir savaşın ancak son savaşı anımsayan bir kuşak yetiştiğinde çıkabileceğini söylüyorlar. (...)

Yıl 1985. "Sefil, yüzkızartıcı" olduğunu kadar, "cesur, büyük kahraman" da olan Yirminci Yüzyıl yaşılmıyor artık. Bugün doğan bebekler Yirmibirinci Yüzyılın gençleri olacaklar. Bugünün gençleri, gençliklerini Yirminci Yüzyılda bırakarak gitmeleri 2000 yılına. Ve yalnız yüzyılımızın değil, tüm insanlık tarihinin en büyük felaketi, faşizmin kesin bir yenilikle sonuçlanan en kanlı gösterisi, İkinci Dünya Savaşının tanığı olanların dünya görüşlerine damgasını vuran "savaş kültürü" yeni yüzyılın başlarında yaşam süresini dolduracak. Ve son savaşı anımsayan kuşakların çağrı olacak Yirmibirinci Yüzyıl.

Tüm bu "cek"leri, "cak"ları kendimizden emin sıralarken, önmüzdeki 15 yıl içinde Üçüncü bir Dünya Savaşı'nın çıkmayacağı umudu taşıyoruz içimizde. Dünyanın nükleer bir patlama sonucu insanlardan arınmış bir kure haline gelmeyeceğine inanmak istiyoruz. İnsanlığın Yirminci Yüzyıl'da yarattığı göz kamaştırıcı toplumsal kazanımlara güç ve soluk veren bilimin, cerasetin, kahramanlığının verdiği güvenle Yirmibirinci Yüzyılda savaş kültüründen yoksun kuşakların barış bilinci ile yoğunluğu toplumların artacağını biliyoruz çünkü. Kitaplardan oyuncaklara kadar savaşı bir tecimsel unsur olarak gören, silahlanmayı barışın gereği sa-

yan ve tarihi, insanlığın bilimsel ve toplumsal kazanımlarını "savaş tehdidi" olarak gösterecek kadar çarpıcı bir sistemin çarkında dönen insanların bile, "tümde yoklus" anlamına gelen bir nükleer savaşı isteyebileceklerini düşünemiyoruz.

Ankara'da biraraya gelen bir grup Amerikalı gençin, uzun yıllar ülkelerinden uzakta yaşamış kendilerine kazandırdıklarını sıralarken, "Artık silahlanma gereğine inancın yerini barış tutkusunu aldı bizim için" demeleri, barış idealinin giderek güçlenmesi ve yaygınlaşması, savaş türkleri yeni türkeli yadadursunlar, beş kıtada alanların "Nükleer silahlara hayır", "Savaş değil, iş istiyorum!", "Barış için elele!" diye bağıran insanlarla dolup taşması, umudumuzu güçlendiriyor. "Alman halkı karşıda olsa, nükleer füzeleri Federal Alman topraklarına yerlestireceğiz" diyen Helmut Kohl'un Yirminci Yüzyıl'ın son ceyreğinde eskidigine tanık oluyoruz.

Ve savaşı anımsayan "şanslı" kuşakların, yeni bir savaş çıkarabilecek kadar yaşamı sevmediğilerine, özlerini, varlıklarını savunma güdüsünden yoksun olabileceklerine inanmıyoruz pek. Kaldı ki: "Bölgesel savaşlardan simdiye dek 25 milyon, devlet içiavaşlarda 15 milyon ve her yıl ailektan 50 milyon olmuşse, ölmekteyse, nasıl olur da biz hâlâ bir dünya savaşı olmadığını söyleyebiliriz? Bugün sayısı konulmamış, adına daha üçüncü nitemi eklenmemiş bir dünya savaşı içinde yaşıyoruz" bizler. Empiryalının dünmanın dört bir yanında oyularına oyun ekleme çabası içinde olduğu bir dönemde "savaş kültürü"nden, hele ki "barış bilinci"nden yoksun olmak ancak dünyaya gözünü, kulağını tıkayıp, köhnemiş sermaye bilincinin öngördüğü gibi "best seller" savaş romanları düzeyinde bir "bilinçlenme süreci" ile kendini sınırlamak olur. Herseye karşın insanlığın ileriye dönük kazanımlarıdır belirleyici olan. Dünyanın en büyük kapitalist ülkesinde 40 milyon kişi gene o ülkenin ölçülerine göre, "açık sınırin altında besleniyorsa", süpermarketlerdeki raflara alacak bulacalı tüketim maddeleri, gençlerin odalarına "Kutsal İncil"ler, koymannın yeterli olmayacağı günler geliyor demektir.

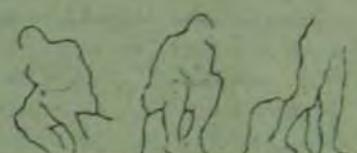
Yirmibirinci Yüzyıla hızla akan Yirminci Yüzyıl aydınlığını, cesaretin, sefilliğe, yüzkızartılığa karşı utkular kazandığı bir çağ... Ve bu çağdan bir sonrakine kalacak olan gençler "barış bilinci" ile sabaha ereceklerdir mutlaka. Mithis gece, şafak çiçekleri ile güneşli günlere erişecektir. Piril piril güneşli günlere... □

* Aziz Nesin'in Bilim ve Sanat'ın Ekim 1984 sayısında çıkan "Aydinlar ve Barış" başlıklı yazısından.

(Philosophie W.EICHORN
Philosophisches Wörterbuch
G.KLAUS - M.BUHR
Philosophen-Lexikon
E.LANGE - D.ALEXANDER)

ÇAĞDAŞ FELSEFE

Düzenleyen ve Çeviren
AZİZ ÇALIŞLAR

J.M.COETZEE

BARBARLARI BEKLERKEN

Ceviri: Seren Eyseloglu

DİL ANA

inceleme-eleştiri

Hüseyin Kılıç

Bir Cinema Haftası ve İki Film

Tuğrul İnal

11 Mart 1985 günü Ankara'daki Cinema Haftası'nın ilk gününde, Fransız Kültür Merkezi'nde gösterime konulan Bertrand Tavernier'in Kırda Bir Pazar Günü adlı filmi izledikten sonra Bay Ladmiral'in, bir yaşı ve yalnız babalar, bayramlara ve pazarlara bayılır, diyebleceğini düşündüm. Üstelik Bay Ladmiral'in değil her pazar, her sabah Guadalope Bakiresi kadar güzel kızı sevgili Irène'e hüzün bir gülümsemeyle şu sözleri söylediğini de sanyorum: "-Günaydın sevgili bayan; -nasılsınız? -İyi uyudunuz mu bu gece? -Meleklerinizde; gönlünüzce". Bay Ladmiral'in bu sözleri, günün ilk ışıkları pencereden girerken, beyaz perdede bizi bir tabloyla birleştirin, duygularımızı zenginleştiren aşk dolu Pastoral Senfoni'nin uvertürü gibidir. Doksan dört dakikanın sonunda, bu senfoni sona erer; ve Bay Ladmiral'i korkunç bir yalnızlık bekler. Bu yalnızlık yetmiş yılın verdiği bir yorgunluğa, giderek bir yıldınlığa dönüşür.

Tavernier'in, karısı Colo ile birlikte, Pierre Bost'un "Bay Ladmiral Yakında Ölecek" adlı romanından uyarladığı filmde Irène rolünü oynayan Sabine Azéma ile Ladmiral rolünü oynayan Louis Ducreux, kusursuz yorumlarıyla sevgiyi ve yalnızlık duygusuyla ölüm korkusunu yaşıyorlar. Kendi kişiliğimizi tanıma ve bunu yaparken de olgusal varlığımız bir başka kişiye ve güzellikte gerçekleştirme yönünde içimizde kıvrımlar yatan, duygularımızı ve kalbimizi kimi zaman yaralayan kimi zaman da iyileştiren celişkileri, çekişmeleri, özlemleri bizim adımıza yaşıyorlar. Film, 1912 yılının tatlı, o ölçüde de hüzün verici bir sonbahar gündünde, düşsel güzelliğin ve ikili içgüdülerimizin bir öyküsüdür. Düşsel güzellik, sevgi ve kadınlardır. İkili içgüdülerimiz, estetik, yaratıcılık, ölüm ve yeniden yaratma, yalnızlık ve birlikteliktir. Hepimizin yaşamında, ayrılma, birleşme dönemleri, hüzünler ya da mutlu anılar vardır. Bunlardan her biri, yaşamımızın hem gerçek hem de romantik yanlarını.

Kırda Bir Pazar/Yönetmen: Bertrand Tavernier.

Pencelerinin açılmasıyla yatak odasından girerek bütün evi aydınlatan günün ilk ışıkları; sevinçli, dans, yemekli, coşku bir günün duyurular. Her pazar olduğu gibi, bu pazar da, sevinç ve gizemle vuslata erilecek bir gündür. Böyle bir günde zaman, her pazar olduğu gibi mekân olur. Geçmişle geleceği birleştirin bir mekân-gün. Oğlunun karişi ve çocuklarıyla ziyarete geleceklerini düşünen Bay Ladmiral'in kalbi sevinçle doludur. Kim bilir kaç kez resmini yaptığı o görkemli bahçesiyle evi ve atolyesi mutlulukları ülkesi olmuştur. Hafiflik bir değişimle ortaya çıkan bu nesli hava, arada bir lirik ses ve renklere bölünür. Paris'ten trenle gelecek olan konuklarının (neşe) aynı günün akşamı donecekleri düşüncesi (keder), hem Bay Ladmiral'in yüzünde, hem de bahçede renk ve seslerde ve Gabriel Faure ile Louis Ducreux'nün müziğinde sezilir. Gerek bahçenin gerekse müziğin ve tabloların gösterdiği iki düzey, neşe ve keder, Bay Ladmiral'in duygulu ve yerleşmiş lírlizminin portresidir. Son derece ustaca ve sınırsız bir incelikle, birinden ötekine bağlandılar Bay Ladmiral rolündeki Louis Ducreux çok etkin bir aksatma ulaşmış. Bahçede kısa gezintiler yapılrken çocukların, olanca hayhuyukları oynarlar. Hizmetçi Mercedes'in hazırladığı yemek sırasında ordan-burdan konuşular. Çardağın altında likörler içilir. Yemeğin sonrası herkes bir köşede uyuklar. Sessizliği bozan, yaprakların hisarıyla, arılardır. Herkesin uyukladığı sırada, Bay Ladmiral'in tablolarından da çok sevdiği, Paris'te yaşayan, Güzel Helena kadar güzel kızı Irène çıkagelir. Artık Bay Ladmiral sonsuz mutluluklar ülkesindedir. Irène'in canlılığı, güclüluğu, sevimliliği, tatlı ucharlığı filmin akışını değiştirir. Irène'in ortaya çıkışıyla ikinci perde, sanki gök kuşağından yansyan parıltılı renklerle neşeli bir havaya bürünür. Filmin doruk noktası, baba ile kızın neşeli birlikteligidir. Oğul Edouard ve gelin Marie-Thérèse bu neşeli birlikteligi uzaktan, biraz da hasetle gözleven donuk yaratıklardır. Ne ki, Edouard'in donukluğunun altında da, babasına olan saygı, ama mesafeli sevgisi yatkınlıdır. Irène'in ele avucu sırmazlığının altındaki kim Gizler yattıktır. Yegeni Mireille'in el salında yakın bir ölümü görür. Sevginin acıyla birlikte olduğuna inanır. Yaşamdan ölçüsüzce çok şebekekler. Gözünü budaktan esirgemez. Açık sözlüdür. Bay Ladmiral için Irène, çoktan yitirdiği, arada bir "leit-motif" gibi canlılar dünyasında kisa aralıklarla görülen karısının (Claude Winter) bir yansısıdır. Bay Ladmiral korkular içindedir. Bir başkasının ve yaklaşan ölümün aralarına girmesini duymuş gibidir. İşte bu yüzden Bay Ladmiral en çok kızını sever. Hizmetçi Mercedes ile tablolar arasında Irène, zaman zaman gökten inerek çevresini aydınlatan bir Madonna'dır. Kimsenin otura-

madığı ve dokunmadığı koltuğun üzerrindeki el işlemesi beyaz şalı şapkasından omuzlarına doğru atan, ya da nehir kıyısında Manet'nin müzisyenleri önünde beyaz ve güzel giysilerle dans eden bir Madonna. Belki de Mortefontaine Şatosu'nun bahçesinde ay ışığında rondo yaptıktan sonra, birdenbire kaybolan, arkasından bir manastır kapanan ve orada olen Nerval'in Adrienne adlı düşsel sevgilisidir.

Irène, deli gibi aşiktır. Bir telefon görüşmesi sonunda anı bir kararla Paris'e döner. Rüyalar gibi gelip geçmiştir. Aynı gün akşamı Edouard, Marie-Thérèse ve çocuklar da Paris'e dönerler. Gar dönüşü Bay Ladmiral, yalnız başına ağır adımlarla evinin yolunu tutar. Hava kararmak üzeredir. Tahta panjurları indirmekte olan hizmetçi Mercedes'e tatsı, ama hüzün dolu bir sesle biraz daha beklemesini söyler. Bahçenin bir köşesindeki atölyesine girer. Irène'in bozduğu beyaz şallı koltuğa oturur. Boş ve beyaz bir tüvalleri seyreder. Artık karanlık iyice basmıştır. Film biter.

Tavernier, bir ortamı, bir duyguya birkaç küçük dokunuşla en güçlü şekilde yaratabilen büyük bir ustadır. Bu film, haklı olarak, 1984 Cannes Film Festivali'nde en iyi "sahneye koyma" ödülüne almıştır.

Batılı sanayi ülkelerinde olduğu gibi, Fransa'da da, suç ve şiddetin günlük yaşamın sıradan bir olgusuna haline dönüştüğü gerçekini işleyen Cehennem Treni (1984), İrkçılığın enikona yaygınlaşlığı bu ülkedeki, gerçek bir olaydan esinlenerek yapılmış. 14 Kasım 1983 tarihinde, Habib Ghemzi adlı genç bir Cezayirli, Bordeaux-Vintimille treninde, herkesin gözleri önünde üç Fransız tarafından işkence edilerek trenden atılır. Yönetmen ve oyuncu Roger Hanin, bu gerçek olaydan esinlenerek filmi yapmış. Ne ki, sanıkların avukatları, görülmekte olan bir davanın sonucunu beklemeden yapılan bu film aleyhine dava açmış. Sonuçta, sansürle sinema sanatı arasındaki çatışma, filmin lehine sonuçlanmıştır.

Paris dolaylarında, küçük bir kentin kıyısında kurulan büyük bir çadırda, Fransız kızlarla Cezayirli gençler, çığın bir orkestranın gürültüsünde rock dansı yapmaktadır. Burası, jiklet çiğneyen, zincirli, motosikletli serserlerin kaynağı, yabancılara sevilmediği, katillerin iz sürüdüğü, gizli kalmış kışkırtıcı yanlarını, bir cumartesi gecesi her an patlayacağı bir alandır. Dans yeri birden bir arenaya dönüşür. Kavgaya katılanlardan üç, Fransız Lejyonu'na katılmak için bindikleri trende, arta kalan taşkınlıklarını, korkunç bir cinayetle sona erdirler. Dahası, trende bulunanlar arasında tanıklık yapma yürekliğini gösterebilen tek bayanı öldürürler. Filmin sonunda katiller, işbirlikçileriley birlikte yakalanırlar.

Amerikan polisiye filmlerine taşçı kartıcasına, seksen yedi dakika süresince, olağanüstü bir gerilim yaratan Roger Hanin, siyasal ideoloji ile önceden tasarlayarak adam öldürme eylem biçimini, İrkçılığın kara bir öyküsüne temel taşı yapmış. Kimlikleri açığa çıkarılan naziler, "Mein Kampf" u birer figürleri gibidirler. Cezayirli genç çocukların dyan, etlerinin lime lime kesidiğini gösteren yolcular da, ne denli saplantızı, ugur ve insancı olsalar da, "Mein Kampf" in diğer figürleri gibidirler.

Roger Hanin, bu filmde ruhu ve bedeni uykuda olan, "Mein Kampf" ların soluğunda yaşıyan insanların eleştirisini yaparken iyilik-kötülük kontrastını, polisiye film sanatının en ince, en uslu yanlarıyla ortaya koyuyor: Ugur ve çağdaş insan; kuramsal bilgilere dayanan bir ağırlılığın, sorumsuzluk ve alırdırmazlıktan ya da korkaklıktan oluşan sessizliğin beyefendisi olmamadır.

Roger Hanin, görülmekte olan bir davanın sonucunu niçin beklememi? Sansür tehlikesini, niçin bile bile gözle aldı? Bu soruların yanıtını kendisi söyleye veriyor: "Acelemevardı; hem de çok. İrkçılığın saldığı tüm pislikleri gözler önüne bu filmde sermeliydim. Ekmek

parası için, ülkelereinden ve ailelerinden uzakta didinip çalışan insanlar, ülkemizde her gün öldürülüyorlar. Daha geçmişlerde, sarışın bir Fransızla yaşanan bir Arabı döverecek öldürdüler. Brötanya'da kaç Türk öldürdü! Acele edilmiş bundan."

İyilik-kötülük kontrastına dayalı bir tür sav film. İyiler iyi, kötüler de kötü. Klasik bir tema. Ne ki, kısa, sert ve elektriklenmiş bu film, başağın sert bir çizimi keserken çakıldığı kivilcimleri anımsatıyor. Koşullanmışlık, doyumsuzluk, serserlik, derinlerde yatıp duran ve durduka kızışan firtınalı özlemleri dışa vuruyor. Yapımcının yukarıda alıntıladığım sözleriyle sinematografik ürünü, ister siyah olsun, ister beyaz, insansız ilişkilerde dileyeninde ne kadar soylu ve ne kadar anlamı.

Son bir söz, filmin sonuyla ilgili: "Cehennem Treni" gara girer; 14 Kasım 1983 günü trenden atılan Cezayirli Habib Ghemzi rolünü oynayan temiz yüzlü Hamroun Grala trenden iner. Perdede bir alt yazı, son sahneyi bağlar: "Trendekiler korkak ve serseri olmasalar, Habib Ghemzi bu trenden inecekti." Habib Ghemzi'nin o anamlı ve tatlı gülümseyışıyle seksen yedi dakikanın gerilimi ve düşündürdükleri acaba sona ermiş miydi?

Mayıs Filmleri

Mayıs ayının gelmesi, sinema salonlarının giderek daha az sayıda izleyici bulması demek. Bazi önemli filmlerin yeniden gösterimi yöntemi ciddi biçimde uygulansa, sinemaseverlerin "kaçırdığı" filmleri izleme fırsatı yaratıldığı için, güzel bir gelenek yaratılmış olacak. Ancak Türkiye genelinde düşünülürse, henuz böyle bir uygulamadan, somut olarak sözetsmek olanaksız.

Sinema sezona erken, geride çok parlak bir birimin kaldığını söylemek de çok güç. İstanbul Sinema Günleri ile gelen hareketlilikin ve kalite düzeyinin, tüm bir sinema sezona boyunca yaşanması ne yazık ki, bu yıl da "düş" olarak kaldı.

Mayıs ayı izlenmesini değerlendirmeden önce, TRT'nin bildirdiği izlenelerde yer alan filmlere, hiçbir gereken göstermekson anda yayından kaldırılmış "gerçegini" gözönüne alarak, belirtilen listeyi "ihtiyatla" karıştırmak gerekiyor. "Postacı Kapı İki Kere Çalar"ın yayından kaldırılması ve izleyiciye saygısızlık olacağını bile düşünmeyecek, hiçbir şey olmuş gibi devam edip, gerçek gösterilmemesi, herhalde TRT'ye özgü bir olay olsa gerek.

Mayıs ayında TV'de yine önemli ve bir bölümü Türkiye'de daha önce gösterilmemiş filmler yer alıyor. "Italian Western" olarak tanımlanan türde ilgi duyanlar için, Sergio Leone'nin "İyi, Kötü, Çirkin" filminden sonra, "Bir Avuç Dolar İçin" filmi de ekrana gelecek. Gerilim sinemasının başyapıtları arasında yer alan, ayrıca oyuncularıyla ön plana çıkan "Çin Mahallesi", Elizabeth Taylor ve Montgomery Clift'in oynadığı "Hayat Ağacı" ile müzikal filmler arasında seçkin bir yeri olan "Singing in the Rain" (Yağmurda Şarkı) bu ayın önemli filmlerini oluşturuyor.

TV'nin verdiği izlenmeye göre, dikkati çeken filmlerin gösterim tarihleri de söyle:

- "For A Few Dollars More" (Bir Avuç Dolar İçin)
- 5 Mayıs Pazar
 - "Chinatown" (Çin Mahallesi) 7 Mayıs Salı
 - "Saturday Night Fever" 12 Mayıs Pazar
 - "Raintree Country" (Hayat Ağacı) 21 Mayıs Salı
 - "Singing in the Rain" 26 Mayıs Pazar

Haldun Armağan

Teknoloji ve Sanayide Çağdaşlaşma

Rauf Nasuhoglu

Sanayi kesimimizin üretim teknolojisi ve ürünlerinin niteliği açısından çağdaş olçümlerden çok geride olduğu yankınma konusudur. Oysa ekonomik kalkınmamız için sanayi kesimini umut bağlamış ve nice dir, kit kaynaklarımıza geniş ölçüde bu alana döküp durmuşuz. Çağdaş sanayi toplumu olabilmek, çağdaş bilim ve teknolojiye egemen olmakla sağlanır. Bunu da yola yordama koymak ve sürdürmek için iki seçenek var: Ya ucuz, pahalı demeyip yerinden almak, ya da bu teknolojiyi ülkemizde geliştirmeye çalışmak.

Ünlü bir sanayici - işadamı Sn. S. Sabancı Milliyet'te yayınladığı bir yazida pragmatiğini görünen birinci yolu

yeğliyor ve "... araştırma-geliştirme yapalım, teknoloji geliştirelim diye ortaya çıkmaman bir yarar sağlayamayacağı..." düşüncesini isleyerek "ufak ödemelerle ya da hiç bir şey ödemeden alıp kullanabileceğimiz bir çok teknolojik buluş aktarmak akılçılacak bir tutum olmaz mı" diye soruyor (1). Neden olmasın? Aslında bugün yapılan da bu değil mi? Ama sayın yazar bu konuda deneyimli bir kişi olduğu için içi rahat değil, duraksıyor sözlerinde: "Ülkeye teknolojik transfer yapabilmek için dünyada mevcut teknolojileri izleyip, bunları değerlendirep mukayese edebilen yetişmiş insan güvene ihtiyaç vardır" diyor, yoksa "karşı tarafın önerdiği bir teknoloji-

yi almak zorunda kalırız. Türkiye'nin kendi imkanları ile high-tech ve genetik dönemine geçmesi beklenemez. Fakat hangi alanlarda öncelikle bu gelişmelerden yararlanması gerektiği tesbit edilirse dışarıdan bir şeyler kapıp yarışa katılma şansı doğabilir... (1)" diye ekliyor. İşin püf noktası da burada sanırırm. Çağdaş teknolojiden, var olanları izleyip değerlendirdip karşılaştırabilecek ve uygun olanları aldanmadan seçebilecek insanlara sahip olmak... Bu ancak bilimde ve onun kılgına (pratiğe) dönük uygulamalarında özgün araştırmalar yapmış bilim ve teknolojiye katkıda bulunmuş insanlar yetiştirmek, yetiştirdiklerimiaraştırmaçılık birikimi olan bir ortam içinde yaşamakla olur. Bu gibi bütün etkinlikleri oluşturan insanlardır.

Bilgi üretme sürecine katılmış, bunun yeserttiği yaratıcılık duymunu yaşamış insanlar ancak dünyamızı değiştirmeye özlemi duyarlar. Böylelerini yetiştirmeye yöntemleri bellidir: Yetenekli gençleri daha ortaöğretim düzeyinde tanyarak bülklere doktorayı içeren ciddi bir eğitim vermek, birkaç yıl araştırma da çalışmak. Bilimde ve teknolojide "... başkalarının neler yaptığını bilmek, izlemek, karşılaştırmak ve alıp kullanabilmek..." başkalarının yaptıklarını hem de aynı zaman kesiği içinde yapmakla olur. Yoksa yarışa geriden girmeyi ve doğal olarak geride kalmayı kabullenmiş oluruz. "... ufak ödemelerle ya da ödemeleri alıp kullanacağımız buluşlarla..." çok uzağa gidemeyiz. Çünkü biz bugündükleri sükünceye kadar daha yenileri, daha gelişmişleri gelir arkadaş, sürgit geriye düşeriz. Aktarmalara bel bağlamak ise kendimizi cömert dostların insafına bırakmaktadır. Aslında gelişmişlerin de istediği bu değil mi? Kendimize güvenmeyen sabırsız sanayicilerimizin kolayına gelen bir tutum. Oysa özledigimiz Batı, kendisi söz konusu olunca araştırmasız üniversiteler olamayacağı gibi sanayi de olmaz kanısındadır. Çünkü bu iki alanda çağdaş çizgide kalabilmek için araştırmak, bilim ve bilgi üretmek zorundadır. Gerisi toplumu avutmak olur. Ama, aktarmalarla sanayi kesimimiz gelişti, güçlendi ve bir bütönlüğü "hayali" de olsa dışsatımdızı şu kadar milyon doları buldu denirse, bunun sağlığı bir yarışım sonucu olmadığını, furasını yillardır halkımıza yüklediğimiz milyarlar ve milyarlarla liralık koltuk deşnekleri ile sağlandığını anımsatmak zorunluğu duyuyor. Çıkış ne midir? Güç yolu, kendi teknolojimizi üretme yolunu seçmektir. Başarı zaman ister hiç kuşkusuz, oyunun evrensel, doğal kurallarını kabullenerek yarışım evet demek gereken. Tanrıının yetenek dağıtımında kimi toplulukları kayırdığının neşnel bir

Ülkeler	Toplam A + G milyar olarak	Devlet payı ve yüzdesi	Sanayi kesimi payı ve yüzdesi	Bağışlar vb. katkılar yüzdesi
Japonya (1976)	33,2 Milyar	9,8 % 29,4	23,4 % 70	% 0,6
İspanya (1975)	15,5 Milyar	6,3 % 40,5	8,9 % 54,7	% 4,8
Kore (1978)	0,15 Milyar	0,07 % 48,4	0,08 % 51	% 0,6
Arjantin (1978)	23,1 Milyar	20,1 % 87	1,6 % 7,2	% 5,8
Türkiye (1983)	27,2 Milyar	22,8 % 84	4,4 % 16	% 0,0
ABD (1977)	42,5 Milyar	21,5 % 51	19,4 % 45	% 4

kanıt yoktur. Kimi daha başarılı ise bu uyguladıkları eğitim düzeninin akılçıl, bilimsel ve etkili olduğunu gelir. Ülkemiz bu yolda epey deneyim edinmiş sanatta yazında olduğu gibi temel fen bilimlerinin de ve bunların kılgına uygulaması olan teknolojide, tarımda, sağlık bilimlerinde uluslararası ölçütleri tutturabilen çalışmaları insanlar yetiştirmiştir. Evet bu insanların sayısı yetersizdir, evet ortalaması düzeyleri henüz pek gözleme de gildir. Ama kültüründe araştırmaçılık geleneği bulunmayan, öğrenmeği bellemek, ezberlemek diye bilen bir toplumda araştırmaçılığın kolay gelişmediğini anlamalıyız. Özellikle özgürlükçü demokrasiden yana olma çabamızın karşın toplumsal düzenimiz her on yılda bir tökezler ve bunun faturası sözde bilim yuvası saydığımız üniversitelere ve umutlu genç insanlara ödetilirse bilimsel gelenek ve bilimsel birikim kiminle olur? YÖK'ü üniversite düzeninin getirdiği gibi koşullanmalarla genç bilim adamları bozuk para gibi harcanırsa güç oluşan bir geleneği ve bir birikimi kim yaşatır? Böylelikle bilimsel dışalımı tek seçenek haline getiriyoruz.

Devlet Bakanlığının 1983'te Türk Bilim Politikası adı ile yayınladığı mavi kaplı kitabıda (2), Türkiye'de yalnızca 7747 tam zaman eşdeğeri araştırcı ve 2689 yardımcı teknisyen bulunduğu saptanmış, bunca küçük bir sayıya şAŞMAYALIM. Bunlarla da büyük çoğunuğu üniversitelerde çalışır. Ülkemizin 1983'de araştırma ve geliştirme (A + G) toplam harcamalarının Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH'ye) oranı yüzde 0,24 imis. Oysa bu oran gelişmiş sanayi toplumlarda yüzde 2'nin üstünde yüzde 4'e dek, yanı bizimkinin enaz 10 katını buluyor. Türkiye'nin 1983 yılında toplam A + G harcamaları 27 Milyar lirayı biraz aşıyor. Bu toplamın yüzde 85'i üniversite ve kamu kuruluşlarında bulunan laboratuvar ve araştırma birimlerinin ödenekleridir, bütçeden kaynaklanır. Geri kalan 4,4 milyar lira (tüm harcamanın ancak yüzde 15'i) sanayi kesiminin A + G harcamaları ki bu da araştırmadan çok kalite kontrolü gibi üretimle ilgili etkinliklere gittiği anlaşılmıyor. Bu kesimin bilimsel araştırma sayılabilen nitelikte çalışmalar yaptığı pek bilinmiyor. Sanayi kesimimiz, araştırma

+ geliştirme (A + G) yolu ile bilim ve teknoloji üretimine voleybol, basketbol takımlarına verdiği kadar da önem vermiyor, bu gibi etkinlikleri dışarıda ana kurumlara bırakıyor. Reklam giderlerinin hiç değilse bir kesimi A + G'ye harcasalar kendilerine de ülkeye de yararlı olur.

İlginc bir başka karşılaştırma çeşitli ülkelerin toplam A + G harcamalarında devletin ve sanayi kesiminin paylarına bakmaktır. Aşağıda bir UNESCO incelemesinden alınan çeşitli gelişim evresinde beş ülkenin ve Türkiye'nin kendi para birimleri ile bu paylar verilmiştir: (3)

Cizelgede verilen değişik gelişim evresindeki ilk üç ülkenin sanayi kesimleri A + G harcamalarına devletten daha fazla katkıda bulunmuşlardır. ABD için durum değişik. Devletin katkısı daha fazla. Bunun nedeni savunma ve döndürülüşel araştırma laboratuvarlarının ağır basmasıdır. Türkiye ile Arjantin'de Sanayi kesiminin A + G'ye katkıları önemsenecak ölçüde değil. Çok ilginç bir noktada son dikeye gösterilen bağıt gibi kaynakların A + G'ye katkıları: Ülkemizinki sıfır. Üzücü değil mi? Oysa Sanayi kesimimizde dünya boyutlarını bulmuş dev kuruluşlar var. Görülüyorki bu akçal kaynak sorunu değil, evrensel uygarlık içinde yerimizin ne olması gerektiği bilincinde olmak ve üstünde düşeni yüklenmek sorundur. Dünya Bankasının yayınladığı bir istatistikte ülkeler nüfuslarının en varlıklı yüzde onunun ulusal gelirden aldığı paylar verildi gazetelerde: Ülkemizdeki bu yüzde 10'un payı yüzde 40,7. En zengin 10 ülkenin ortalama yüzde 25 olan payından çok daha yüksek. Toplumun gelişmesini sağlayacak etkinlikler kimimizin bilincine işlemi görmüyor.

Özet olarak temel fen bilimlerinde ve teknolojide araştırma-geliştirme etkinliklerine ağırlığımızca katkıda bulunmak kendi teknolojimizi geliştirmekten de öte bilgi aktarması gerektiğinde bunu akılçıl yapmamızı sağlar. Önceliklerimizi bilimsel ölçülere göre sıralamak bir sağduyu gereğidir. □

- 1) Teknolojiyi Değerlendirebiliyor muuz? S. Sabancı, Milliyet, 29/1/1985
- 2) Türk Bilim Politikası T.C. Devlet Bakanlığı 1983-2003
- 3) Statistics on Science and Technology, Source of Funds, UNESCO, 1980 141-147

Yazı Yarışması

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE GENÇLİK

1985 Gençlik Yılı nedeni ile Birleşmiş Milletler Türk Derneği'nce üniversitede öğrenciler arasında bir kompozisyon yarışması düzenlenmiştir.

YARIŞMA KOŞULLARI:

1. KONU : "Birleşmiş Millet ülkesinin genelgesmesinde gençliğin yeri ve önemi"
2. AMAC : Gençliği Birleşmiş Milletler ülkesi üzerinde düşünürme, bu alanda araştırma yapma yonetme.
3. İŞLENİŞİ: "Birleşmiş Milletler ülkesinin genelgesmesinde gençliğin yeri ve önemi" adlı kompozisyon yarışması nesnelli, bitimsellik, dil ve anlatım özgünlüğü gibi ölçütlerle bağlı kalınarak 7-8 daktilo sayfası içerisinde işlenecektir.
4. YARIŞMAYA KATILMA: Yarışmaya her üniversite öğrencisi katılabilir.
5. SURE VE BAŞVURU YERİ: Yarışmaya son katılma tarihi 15 Mayıs 1985 dir. Hazırlanacak kompozisyonlar bu surenin sonuna kadar yarışmaya katılınlar tarafından aşağıdaki adresle posta ile gönderilecektir:

B.M. Türk Derneği
Halıcı Sokak, No: 8/1
Arjantin Cad., —ANKARA

6. ÖDÜLLER: Yarışmaya gönderilecek çalışmalar B.M. Türk Derneği'nce bu alanda yetilli kişilerden oluşturulacak seçiciler kurulunca değerlendirilecek; birinciye 50 bin, ikinciye 30 bin, üçüncüye 20 bin ve birinci, ikinci ve üçüncü manşiyon alınlara da 10 bin lira para ödülü verilecektir. Ödül kazananlara ayrıca düzenlenen ödül töreninde birer plaket verilecek ve yazılır B.M. Türk Derneği'ninlığında yayımlanacaktır.
7. SONUÇLANDIRMA: Yarışma 10 Ekim 1985 tarihinde ilan edilecek, 24 Ekim 1985 tarihinde Ankara'da yapılacak bir törende ödüller sahiblerine verilecektir.

Mehmet Mümtaz Tuzcu
**YALAN YAZIN
YELLERİ**

İsteme Adresi:
Gündem Yayınları
P.K. 83 Basmale-İZMİR .

Calışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşkolu İstatistiklerini üçüncü kez yarıştı. Bu kez Türk-İş ve üye sendikaların tümü, % 10 İşkolu barajını aşmış olmanın verdiği rehavete seslerini çıkarmadılar.

HAK-İŞ üyesi sendikalar ise, Öz-Gida İş dışında, adeta cezalandırıldılar; çok küçük farklarla İşkolu barajını aşmaları engellendi. İşkolu İstatistiklerinde yer alan toplam işçi sayısı, sendikal işçi sayısı ve oranı, her iş kolundaki sayısal ve oransal durum gibi tartışmalar bir yana birçoklarının görmek istemediği somut bir gerçeki gözler önüne sermek istiyoruz.

TÜRKİYE'DEKİ SENDİKAL YAPI

Daha önce Yönetmelikle düzenlenen ve 34 olan İşkolları sayısı, 2821 sayılı yasa ile 28'e düşürüldü. Yasanan 60. maddesine ilişkin komisyon gereğesinde aynen şöyle denilmiştir: "İstikrar ve huzuru sağlamak amacıyla İşkolları yönetmelikle değil, Kanuna düzenlenmiş, ayrıca iş kolları sayısı sendikacılığın gelişmesi ve güçlenmesi açısından azaltılmıştır." Yine güçlü sendikacılığı yaratmak sivila kucakluk ve yöneticilik için bazı koşullar getirilmiş, toplu sözleşmesi yetkisinde % 10 İşkolu çoğunluğu öngörülümsü, sonuçta beş yıl önce 800 kadar olan işçi sendikası sayısı 1985 - Ocak İstatistiklerinde 100'e düşmüştür. Sayısal olarak dikkate alınınca, bir ülke de 100 işçi sendikasının bulunması sendikal özgürlüğün ve sendikal rekabetin de bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Ne var ki, 1985 - Ocak İstatistiklerine biraz dikkatli bakınca, sendika enflasyonunu azaltmak adına bu kez sendika tekelciliğinin olduğunu görüyoruz.

İşkolları İstatistiğine göre; Şeker, Kağıt, Basın ve Yayın, Gemi, Demiryolu Taşımacılığı, Haberleşme (bağımsız Haber-İş Sendikası daha sonra Haber-İş'e katıldı), Milli Savunma ve Gazetecilik olmak üzere toplam 8 İşkolunda tek sendika kurulu ve İşkolu barajını aşan bu sendikaların tümü TÜRK-İş üyesi. Yine, Tarım ve

Sendika Tekelciliği ve Türk-İş

Sabahattin Şen

Ormancılık, Gıda, Banka ve Sigortacılık, Metal ve Genel İşler olmak üzere 5 İşkolu dışında toplam 23 İşkolunda yalnızca TÜRK-İŞ üyesi sendikalar İşkolu barajını aşmış durumda. Bunlardan Madencilik, Banka ve Sigortacılık, Çimento ve Toprak, Ticaret ve Büro İşkollarında her ne kadar İşkolu barajını aşmış iki sendika bulunuyorsa da, aralarında sendikal rekabetin olduğu söylemenem. TÜRK-İŞ yetkililerinin birçok açıklamalarında da belirtildiği gibi, aynı İşkolunda kurulan TÜRK-İŞ üyesi sendikalar birbirlerine karşı örgütlenme mücadele girmemektedirler. TÜRK-İŞ dışındaki sendikaların da İşkolu barajını aştığı beş İşkoluna baktığımızda da söyle bir durumla karşılaşmaktadır. Tarım ve Orman İşkolunda baraj aranmadığından ve örgütlenme çok güç olduğundan, bu İşkolunda TÜRK-İŞ dışında da sendikaların olması sendikal rekabet konusundaki gerçeği etkilemeyecektir. Banka ve Sigortacılık İşkolunda ise, önceden varolan işyeri sendikacılığı alışkanlığı bugün de sürdürmektedir. Bu İşkolunda baraj aşan TÜRK-İŞ üyesi iki sendika ile bağımsız bir sendika, bugün de önceden örgütü bulundukları işyerlerinde faaliyet göstermektedirler. Bu İşkolundaki işyerlerinin genellikle işletme sayılması da sendikal rekabeti güçlendirmektedir. Genel işler İşkolu ile Gıda Sanayii İşkollarında HAK-İŞ üyesi iki sendikanın barajı aşması, TÜRK-İŞ dışında da sendikal seçenek bulunması nedeniyle sevindiriciidir. Ancak bu iki sendika da, aynı İşkolunda bulunan TÜRK-İŞ üyesi sendikalara kıyasla oldukça gücsüzdürler. Bunların dışında bağımsız ya da HAK-İŞ üyesi sendikaların zaman

ruoduğunu göstermektedir. Amaç ne olursa olsun, sonuca Türk sendikacılık hareketi TÜRK-İŞ'e teslim edilmiştir. İşçi sorunlarını 'Zirve'lerde ve yalnızca TÜRK-İŞ yönetimini ile görüşmek hükümetin kolayına gelmektedir. Bu görüşmelere bir başka güçlü işçi konfederasyonun da katılması hükümetin işini güçlendirerek, çalışma yaşamında dilediği kolaylığı kurmasına engel olabilecektir. TÜRK-İŞ yönetimini de kendisi sendikal hareket olmamasından memnuniyet duymaktadır. İşte hükümet ile TÜRK-İŞ yönetimini bu noktadan birbirlerine kopmaz bağlarla bağladılar. Gerçek durum böyle olunca, TÜRK-İŞ yönetiminin hükümet politikasına karşı çıkışları yüzeysel olmaktan, oyalandan öte bir anlam taşımamaktadır. Yeni yasalarla TÜRK-İŞ yönetiminin başını çektigi sendika ağalarına iki dönem daha saltanatlara sürdürme olanağı tanımıştır.

Güçlü sendikacılık, demokratik kitle sendikacılığının benimsenmesi ve yaşama geçirilmesiyle gerçekleşir. Her İşkolunda sendika içi demokrasinin alabildiğine işletildiği, işçiler arasında hiç bir yapay ayrılmış olmayan, tabanı en geniş ekonomik, demokratik ve sosyal haklar çevresinde toplayan sendikaların kurulmasıyla güçlü sendikacılık, giderek sendikal birlik sağlanacaktır. Demokratik kitle sendikacılığı ilkeleri olmadan yaratılan her İşkolunda bir ya da birkaç sendika, güçlü sendikacılığı değil, sendika tekelciliğini getirecek,

böylece işçi sendikaları daha kolay denetlenebilecektir. TÜRK-İŞ'in bugünkü politikası değerlendirilirken bu gerçeklerin gözardı edilmemesi gerektiği kanısındayız. □

YENİ ŞAFAK KİTABEVİ ve DAĞITIM

KÜLTÜR HİZMETİ
Kitapta %20 İndirim
Dergilerde %10 indirim
%25 İndirimli Bölüm

Adres: Muvakithane Cad.
No : 30 - Kat: 2
Kadıköy/İstanbul

Türkiye'de 15-24 yaş grubunda 9 milyon genç bulunmaktadır. Bunların 1,4 milyonu öğrenim görmekte, 2,7 milyonu boşta gezer ve işsizdir. 4,9 milyon genç ise, üretimde yer alan işçi gençlidir. Her gençlik grubunun kendine özgü sorunları bulunmaktadır. İşçi gençliğin en güncel ve yaşamsal sorunu sağlık soronudur.

Türkiye'de yaklaşık olarak günde 500 iş kazası olmaktadır, bunun 12'si sakatlık, 3'ü ölümle sonuçlanmaktadır. İş kazalarını yaş grupları ile karşılaştırırsak, % 65'nin genç emekçileri etkilediğini görürüz. İşverenler, "gençler daha dikkatsiz çalışıyor" diyerek, iş kazalarının asıl nedenini göz ardı etmek ve kazaların sorumluluğunu genç işçilere yüklemek istiyorlar, ancak iş kazalarının büyük bir çoğunluğunun üretim araçlarındaki ilkelik ve gerekli önlemlerin alınmamasından kaynaklandığını kimse gizleyemez.

— İş kazalarına karşı önlemler — İş kazalarının uzunluğunun, — İşçinin sosyo-ekonomik durumunun yol açtığı olumsuz etkinin iş kazalarına yol açan başlıca nedenler olduğunu söyleyebiliriz.

İş kazalarına ilişkin istatistik değerlerin tümü sigortalı işçilerin durumunu yansıtmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde sigortalı çalışanların en

"Gençlik Yılı"nda İşçi Gençlik - İş Kazaları

Ismail Akman

az 3 katı sigortasız olarak çalışan işçi vardır. Sigortasız olarak çalışanların da büyük bölümünü genç işçiler oluşturmaktadır. Sigortasız işçiler arasında iş kazaları ve meslek hastalıkları yol açan zehirli gazlar ve kimyevi madde buharlarının hemen etki göstermemesindendir. Ancak belirli bir süre geçtikten sonra kesin etkisini gösterdiğinde genellikle atölye konumunda küçük işyerleri olduğundan, bu işyerlerde çalışan işçiler havalandırması bulunmamaya ve eski makinelerde çalışıklarından iş kazalarına ve meslek hastalıklarına karşı çok daha fazla korunmasızdır. Sosyal güvenlikler tamamen yoksun bulunduğu bir işyerinde çalışan genç hasta çocuk işçiler saatlerce kimyevi madde buharlarını içерlerine çekerek yavaş yavaş zehirlenmekte, hiçbir sosyal güvenceleri bulunmadığından içinde bulundukları durumun düzeltilmesi için ellerinden birşey gelmemektedir. Sigortasız olarak çalışıklarından etkilenme oranlarını belirleyen düzenlemesi sonucunda iş kazaları ve meslek hastalıkları sayılarında büyük bir düşme görüleceği bir gerçektir.

yevmiye kesilme cezaları ile karşılaşmaktadır.

İş kanunundaki 112. maddeye karşın, genç ve çocuk işçileri ilgilendiren sadece birkaç madde olması, genç işçilere verilen önem açısından oldukça düşündürücüdür. Kaldı ki bu maddeler hem yetersiz hem sağlıklı bir şekilde işlememektedir.

İşverenler iş kazalarına karşı birkaç ikaz levhası asıp, "biz gereken uyarıları yaptık" diyerek, kazanın sorumluluğunu işçileri yüklemek istemektedirler. Ancak meslek hastalıklarına karşı levha asmadıklarından bunun sorumluluğundan hiç söz etmemektedirler.

Sigortasız işçi çalıştırılan işyerleri genellikle atölye konumunda küçük işyerleri olduğundan, bu işyerlerde çalışan işçiler havalandırması bulunmamaya ve eski makinelerde çalışıklarından iş kazalarına ve meslek hastalıklarına başlıca nedenler olduğunu söyleyebiliriz.

Çalışma süreleri azaltılmıştır. Meslek hastalıklarının da iş kazaları gibi görülenler, bu konuda ciddi çalışmaların yapılması gereklidir. Bu konuların gözden geçirilerek günümüz koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenmesi sonucunda iş kazaları ve meslek hastalıkları sayılarında büyük bir düşme görüleceği bir gerçektir.

KİTAPLAR

(S.Tanilli, Victor Hugo-Bir Dehanın Romanı, Say Yayıncıları Ocak 1985, 192 sa.)

Victor Hugo Fransız dilinin büyük ustası, ama asıl önemlisi 20. yüzyılın aydınını biçimlendiren öncülerden... Politik tutumu, protestosu ile çağdaş ayına onur ve sorumluluğunu öğreten bir düşünür. Yazdıklar kadar yaşam çizgisi ve eylemi de önemli. Yüzüncü ölüm yıldönümünde Türk okurunun Victor Hugo'nun yaşamını; onu bu yönyle çizecek bir kalemden tanımaması sevinilecek bir olay. Server Tanilli bu görevi güzel bir dille yerine getirdi.

III. Napoleon rejimine karşı direnişi, imparatorun çiğnendiği affi kabul etmemesi (af edilmek suçluluğun, küçüklüğün kabulü demekti) çağdaş aydının tutumudur. Onur ve boyun eğmemek için sürgünde yaşamaya devam etti. Paris komünü sırasında olaylar dışında kaldı, ama eleştirisinde komün hareketinin zaafını da gören bir olgunluk var; "Doğu ama yanlış yapılmış bir iş" diyor. Komün hareketi üzerinde çok yazıp çok söylemiş değil, onu mahkum ettiğini söylemek mümkün değil; ama komünden çok, hayatının sonuna kadar komüncülerini savunduğu bir gerçek.

Yaşadığı sürece tanrılaştırılan bir yazar Hugo. Bunda üyesi olduğu toplumun düzeyinin de payı var. Bu önemli. Puşkin de sürgüne giderken; otokratik Rusya'ya lanetliyordu; "ama şirlerim yakın gelecekte Kalmukların, Yakutların dilinde bile söylelenecek" diyordu. Topluma güveniyordu çünkü. Seneler önce şairimizi savunmak için; "bizde sanatçının dirisi de, ölüsü de hırpalanır" diyen sevgili Azra Erhat'ı hatırlamamak elden gelmiyor. O çağlarda Heine sürgünlerde yaşamıştı, Hugo ise kendisini tanrılaştıracak bir toplumun üyesi olmak mutluluğuna ermiştir. Hugo Fransayı, Fransa Hugo'sunu sevdi.

Hugo daha yaşarken Türk çeviri edebiyatı onu tanıdı. **Hernani, Sefiller** çevirilerin başında gelir. İyi veya kötü çevirilerle Hugo hala en çok okunan klasiklerin başında gelmektedir ülkemizde. Hugo'nun usta dilinin Türkçeye aktarıldığını söylemek zor (belki S.E. Siyavuşgil'in **RuyBlaşçevirişi** haric). Hugo çevirmenlerimiz, Tolstoy'u tanıtan Hasan Ali Ediz'in beceri ve bilgisine sahip değil. Gündün birinde, çeviri edebiyatımızın ilk misafirlerinden biri olan Hugo'nun külliyatının yeniden dilimize ustaca kazandırılmasını umut edelim.

Victor Hugo yaşadığı dönemde ülkemizle de ilgilenmemiştir. Şiar Yalçın'ın ista çevirisisi (Anılar) da bu pasajlara rastlamak mümkün. Hugo, Fransa'ya yakıştırığı Osmaniye ülkesine de yakıştırıyor muydu? Evet demek zor. 19. yüzyılın batılı ayınınında Pierre Loti tutumu, yanı "bon pour l'Orient" zihniyeti var, tabii. Reform Türkiye'nin egzotizmini y普rattığı için pek hoşlanırmıştır; ayrıca Şarklılar özgürlük ve insan haklarına gerek duyan ve kabilietli adamlar değerler, düşüncesi belli belirsiz herkeste vardı (Victor Hugo, **Anılar**, Çev. Şiar Yalçın, Yankı Yayınları, 1974, sah. 12, 22, 35).

Tanilli'nin kitabı Hugo'nun hayatının akıcı bir serimemesi, kuru bir anlatımla değil, yer yer yorumlamalarla çizilen "bir dahının romanı" gerçekten. Dahiye tanıtabilen yararlı ve sıcak anlatımlı bir çalışma. Büyük adamları, ansiklopedi maddelerinden tanımının ötesindeki gerkliliğe cevap verebilecek bir yapıt.

İlber Ortaylı

Tucholsky'nin Mektupları, çeviren: Sargut Sölcün, Düşün Yayınevi, İstanbul 1984.

Geçen yıl yayınlanmış olduğu halde, bir kitap dik katlılarından kaçmış durumda. Oysa, önemli bir dönemin, önemli bir yazarının kitabı bu. "Tucholsky'nin Mektupları"ndan sözetmek istiyorum.

Kurt Tucholsky, iki büyük savaş arası Almanya'nın en parlak yazarlarından biri. 1890'da doğan bu yazar, Almanya'da ve Almanya dışında yayılmalıdır, daha Nazi'ler iktidara gelmeden önce, Avrupa'nın yaşamıyla ilgili hemen her konuda kalem oynamış. Edebiyat, sanat, tiyatro, savaş, ordu, adalet, insanlar ve doğanın görünümleri... Aslında çoktan bir Avrupa'dır o. Almanya içinde ve dışında neler yaşanmaz ki! Alevleri dış dünyaya da sıçrayacak bir biçimde bütün Avrupa'yı içine alar korkunç bir savaş. Birinci Dünya Savaşı; Almanya'nın yenilgisi ve devrimci hareketin yükselişi; İmpatorluğun yıkılışı ve Weimar Cumhuriyeti'nin doğuşu; devrimci harekete hem de bizzat sosyal demokratlardan gelen ihanet; bozgunun, giderek tüm olan bitenin suçunu sosyalistlere, demokratlara ve bu arada Yahudilere ve öteki "özgürmüş" ögelere bağlı bir gericiliğin iktidara tırmanışı; ve sonunda, büyük sermaye ve generalerin desteği içinde, Hitler'in, yanı Alman faşizminin iktidar oluştu.

Tucholsky, bütün bunları görecek ve yaşıyacaktır.

"Apokalipti"n geldiğini -peygamberce bir seziş- gösteren bu aydın kalem, katıksız bir barışçı, öyle olduğu için de şoven milliyetçiliğin ve militarizmin düşmanı olarak, hemen her türde başvurup, eşi az bulunur güçlü bir dille yazar, uyarır, eleştirir ve sarsar. Başta içinde yaşadığı gerçeklikten gelen sert ve acımasız bir kalem onunki. Ama kızgınlığın yanı sıra, sevecenlik ve "humour" dolu. Bedensel bir rahatsızlığın da yoğunlaşıldığı "yirtışlar" içinde bir iç dünya. Ne var ki, dramın sonunu göremeyecektir; faşistlerin yönetiminde gitgide kendini yitiren ülkesinden, Almanya'dan uzakta, ondan kopmuş bir halde, İsveç'de, 1935 yılında yaşamına kendi eliyle son verir.

Her şeyin çöktüğünü görmeyen yıldızsılığı.

Faşizme karşı mücadelede çözüm elbette bu değil. Ancak, çeşitli nedenler onu böylesi bir seçime götürür.

Şimdide de gen varlığından -ne yazık ki!- habersiz yaşadığımız bu büyük kalemin arkaya bıraktığı zengin bir miras var. Mektupları ise, özel bir yer tutuyor bu mirasta. İmzasını pek değerli incelemelerin altına atan Sargut Sölcün, bu mektuplardan bir seçme yapmış. Türkçe'ye ilk kez giren bir yazarla bizi yapayalnız bırakmak için, kitabına başına "Kurt Tucholsky'nin Gerçekliği" diye nefis bir inceleme eklemiştir. Orada, yazarın içinde yaşadığı dünyayı ve iç dünyasını veriyor. O incelemede, mektup türünün modern dünyadaki gelişimi üstüne söylemeklerini -sanıyorum- bizde ilk kez yazıyorum. Tucholsky'nin dünyasını biraz daha aydınlatması ve dili kullanmadaki o büyük gücünü daha da belirginleştirmesi için, epik, dramatik ve lirik türden kimi metinlerini de eklemiş kitabı.

Her bakımdan büyük emekinin bir çalışma.

Tucholsky'den alacağımız çok şey var. Hele hele, şürt arasında yaşadığımız, insanın bütün yanlarıyla "tutulmak" istediği gerçeklik içinde...

Server Tanilli

çocuklar...
artık
sırdaşınız
var!

SIRDAŞ DİZİ

ÇOCUK KİTAPLARI

- 1- GİZLİ MAĞARANIN SIRRI
- 2- BEYAZ FİNONUN SIRRI
- 3- SİVRİ ŞAPKANIN SIRRI
- 4- SİYAM KEDİSİNİN SIRRI
- 5- MOR ZARFLARIN SIRRI
- 6- KARTAL YUVASININ SIRRI
- 7- 62 NUMARANIN SIRRI
- 8- PERİLER ÜLKESİNİN SIRRI

makrokim

KİMYA SANAYİ ve TİCARET A.Ş.

- Solventler
- Genel ve Özel amaçlı parafinler
- Sünger, ayakkabı ve deri yapıştırıcılar
- Diğer kimyevi maddeler

BİZİ ARAR MISİNİZ ? Tel: 166 55 06-7

Sivritas Sk. Fidan apt. No. 12 Da.7
Mecidiyeköy-İSTANBUL

Kalem 017

TEKNO KİMYA

KOLLEKTİF ŞİRKETİ
Tel. 167 25 89 - 167 42 82

Saygılı bir ticaret için
TEKNO KİMYA KOLLEKTİF ŞİRKETİNİ
arayınız.

Stearik Asit-Mineral Tozları-Amonyum Sulfat
-Parafin-Tekstil Boyaları-Sanayi Yağları

Kalem 018

Kalem
baskın yayını dağıtım tarihi
ticaret ve satışı limitli şt.

Merket: Anadolu Cad. 677/1, Şemikler-İzmir, Tel: 11 82 71

Şube: Şehit Adem Yavuz Sok. 16 / 14, Kızılay-Ankara, Tel: 25 79 65

BİLİM ve SANAT YAYINLARI

Abonelere %25 indirimli

EDEBİYAT BARIŞ ve ÖZGÜRLÜK

Lotus Edebiyat Ödülleri Seçkisi
Düzenleyen: Aziz Çalışlar

Asya - Afrika halklarının ulusal kurtuluş mücadeleleri dünya edebiyat içinde yepyeni bir çığır açtı. Bu kitapta Asya - Afrika edebiyat hareketi tüm boyutlarıyla okuyucuya sunuluyor. Seçki bölümünde 45 edebiyatçıdan seçilmiş 54 parça.

650 TL

KİM KORKAR MATEMATİK'TEN

Nazif Tepedelenlioğlu
İkinci baskısı çıktı. 300 TL

ASIMOV AÇIKLIYOR

100 Soru - 100 Yanıt
Isaac Asimov
Çeviren: Aykut Göker
600 TL

NÜKLEER TEHLİKƏ

Nükleer Silahlar ve Nükleer Savaş
Haluk Gerger
İkinci baskı çıktı. 400 TL

EDEBİYAT BİLİMLİ

Gennadiy N. Pospelov
Çeviren: Yılmaz Onay

Okuyucunun edebiyat alanındaki bilimsel düşünüşüne, ulusal ve dünya kültürüne yönelik arayışlarına, bakış açısı zenginliği kazanmasına, kılavuzluk gerekçinmesine doyurucu yanıt getiren Edebiyat Bilimi, ikinci cildin de yayınlanmasıyla bütünlendi.

İki cilt birlikte 1500, yalnız ikinci cilt 900.- TL.

IRK VE IRKÇILIK DÜŞÜNCESİ

Alâeddin Şenel
450 TL

HEP ARANIZDA OLACAĞIM

Frederic Joliot-Curie'nin Yaşamöyküsü
Güney Gönenc
500 TL

BEN BİR FİZİKÇİYİM

Aleksandr Kitaygorodski
Çeviren: Osman Gürel
450 TL

TÜSİAV
kitaplığınızda

**BİLİM ve
SANAT**

aydınlığı